

Demografske promjene u Gradu Skradinu od 1945. do 2021. godine i društveno-gospodarske razvojne prilike

Lovrić, Karlo

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:960125>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Karlo Lovrić

**Demografske promjene u Gradu Skradinu od 1945. do 2021. godine i
društveno-gospodarske razvojne prilike**

Prvostupnički rad

Mentor : izv. prof. dr. sc. Petra Radeljak Kaufmann

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, 19.09.2024.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Prvostupnički rad

Demografske promjene u Gradu Skradinu od 1945. do 2021. godine i društveno-gospodarske razvojne prilike

Karlo Lovrić

Izvadak: Depopulacija koja je započela 1980-ih, negativne ratne posljedice, ekonomska kriza, visoke stope nezaposlenosti, te posljedično pojačano iseljavanje u inozemstvo ulaskom Hrvatske u Europsku uniju rezultiralo je značajnim smanjenjem broja stanovnika i gospodarskom stagnacijom Grada Skradina. Cilj rada je sagledati demografsko stanje u Gradu Skradinu, istražiti uzročno-posljedične veze između demografskog i ekonomskog razvoja, usredotočiti se na prostorno-razvojne prilike i ponuditi rješenja za nastale društveno-gospodarske probleme. Primjenom općesistemskog metodološkog pristupa analiza i veza između prostora i stanovništva, uz statističku i kartografsku obradu podataka, dokazan je dominantan utjecaj procesa starenja stanovništva i prirodne depopulacije na recentna kretanja stanovništva. Potonji procesi su rezultanta negativnog djelovanja, procesa iseljavanja seoskog stanovništva započetog 1960-ih i stradanja u Domovinskom ratu početkom 1990-ih. U radu su prikazani ciljevi, mjere i modeli demografske i gospodarske revitalizacije na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, sa svrhom poboljšanja trenutačne društveno-gospodarske situacije u Gradu Skradinu.

59 stranica, 23 grafičkih priloga, 12 tablica, 31 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Grad Skradin, depopulacija, starenje stanovništva, izumiranje, revitalizacija

Voditelj: izv. prof. dr. sc. Petra Radeljak Kaufmann

Tema prihvaćena: 7. 3. 2024.

Datum obrane: 19. 9. 2024.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Undergraduate Thesis

Demographic changes in the Town of Skradin from 1945 until 2021 and socio-economic development opportunities

Karlo Lovrić

Abstract: The depopulation that began in the 1980s, negative consequences of the war, economic crisis, high unemployment rates and consequently increased emigration abroad, with Croatia's accession to the EU, resulted in a significant decrease in the number of inhabitants and economic stagnation of the Town of Skradin. The aim of this paper is to look at the demographic situation in the Town of Skradin, explore the cause-and-effect relationships between demographic and economic development, focus on spatial development opportunities and to offer solutions to the socio-economic problems that have arisen. Applying a system-wide methodological approach to the analysis and relationship between space and population, along with statistical and cartographic data processing, the dominant influence of population ageing and natural depopulation processes on recent population trends has been proven. The latter processes are the result of the unfavourable impacts, the process of outmigration of the rural population that began in the 1960s, and destruction in the Homeland War in the early 1990s. The paper presents the goals, measures and models of demographic and economic revitalization at the national, regional and local level, with the purpose of improving the current socio-economic situation in the Town of Skradin.

59 pages, 23 figures, 12 tables, 31 references; original in Croatian

Keywords: Town Skradin, depopulation, ageing of the population, extinction, revitalization

Supervisor: Petra Radeljak Kaufmann, PhD, Associate Professor

Undergraduate Thesis title accepted: 07/03/2024

Undergraduate Thesis defense: 19/09/2024

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1 PREDMET RAZMATRANJA	1
1.2. METODE ISTRAŽIVANJA I METODOLOŠKE NAPOMENE	2
1.3. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA	3
1.4. OSNOVNE HIPOTEZE	4
2. OSNOVNA GEOGRAFSKA OBILJEŽJA GRADA SKRADINA	5
2.1 GEOGRAFSKI (PROMETNO-GEOGRAFSKI) POLOŽAJ	5
2.2 PRIRODNO-GEOGRAFSKA OSNOVA	6
2.3. HISTORIJSKO-GEOGRAFSKI RAZVOJ	7
2.4. ADMINISTRATIVNO-TERITORIJALNA PODJELA I MREŽA NASELJA	8
3. RAZMJEŠTAJ STANOVNIŠTVA GRADA SKRADINA	10
3.1. BROJ STANOVNIKA I PROSTORNI RAZMJEŠTAJ NASELJENOSTI	10
3.2. GUSTOĆA NASELJENOSTI	14
4. KRETANJE STANOVNIŠTVA GRADA SKRADINA	16
4.1. OPĆE KRETANJE STANOVNIŠTVA	16
4.2. PRIRODNO-KRETANJE STANOVNIŠTVA	22
4.3. MEHANIČKO KRETANJE STANOVNIŠTVA	26
4.3.1. MIGRACIJA	26
4.3.2. CIRKULACIJA	29
4.3.3. TIPOVI OPĆEG KRETANJA STANOVNIŠTVA	30
5. OSNOVNE DEMOGRAFSKE STRUKTURE	32
5.1. BIOLOŠKA STRUKTURA STANOVNIŠTVA	32
5.1.1. SASTAV PREMA SPOLU	33
5.1.2. SASTAV PREMA DOBI	36
5.1.3. DOBNO-SPOLNA PIRAMIDA	39
5.2. NARODNOSNI SASTAV STANOVNIŠTVA	41
5.3. SOCIO-EKONOMSKA STRUKTURA	42
5.3.1. SASTAV PREMA STUPNJU OBRAZOVANJA	43
5.3.2. SASTAV PREMA EKONOMSKOJ AKTIVNOSTI	44
5.3.3. SASTAV ZAPOSLENIH PREMA SEKTORIMA DJELATNOSTI	46
6. DEMOGRAFSKA I GOSPODARSKA BUDUĆNOST	48
7. ZAKLJUČAK	52

8. LITERATURA.....	54
9. IZVORI.....	56
10. PRILOZI CILJEVA , PRIORITETA I MJERA ZA DRUŠTVENO-EKONOMSKI RAZVOJ GRADA SKRADINA.....	V
10.1. A) Popis ciljeva i mjera iz strateških dokumenata nacionalne i regionalne razine vezanih uz razvoj poljoprivrede i ribarstva u periodu od 2021. do 2030. godine	V
10.1. B) Popis ciljeva i mjera u svrsi povećanja produktivnosti u poljoprivrednom sektoru i ribarstvu na nadnacionalnoj, nacionalnoj i regionalnoj razini u periodu od 2023. do 2030. godine.....	VI
10.2. Popis ciljeva i mjera na nacionalnoj i regionalnoj razini, namijenjenih gospodarskoj regeneraciji i razvoju poduzetništva u ruralnim područjima u periodu od 2021. do 2030. godine	VII
10.3. Popis ciljeva i mjera na nacionalnoj i regionalnoj razini povezanih s razvojem održivog i konkurentnog turizma u periodu od 2021. do 2030. godine	VIII
11. POPIS SLIKA	XI
12. POPIS TABLICA.....	XII

1. UVOD

Prvostupnički rad bavi se proučavanjem demografskih promjena u Gradu Skradinu, obuhvaćajući razdoblje nakon Drugog svjetskog rata do posljednjeg provedenog popisa iz 2021. godine. Ispitat će se i daljnje mogućnosti društveno-gospodarskog razvoja na temelju obrađenih populacijskih, ekonomskih i prostornih podataka. Grad Skradin je prostorna jedinica koja obuhvaća 21 naselje, u kojima prema zadnjem popisu sveukupno živi 3349 stanovnika. Depopulacija koja je započela 1980-ih negativne ratne posljedice, ekonomska kriza, visoke stope nezaposlenosti, te povezano s tim, i pojačano iseljavanje u inozemstvo ulaskom Hrvatske u Europsku uniju, rezultiralo je značajnim smanjenjem broja stanovnika i gospodarskom stagnacijom. U posljednjih nekoliko godina počele su se provoditi populacijske mjere s ciljem privlačenja mladih obitelji, ali trenutno bez znatnih rezultata, što Grad Skradin svrstava u demografski najugroženije gradove u Republici Hrvatskoj. U radu će se uz analizu osnovnih demografskih struktura proučiti i društveno-gospodarska razvojna nadgradnja, analizirajući strateške dokumente prostornog uređenja, razvojne studije i programe. Cilj rada je sagledati demografsko stanje u Gradu Skradinu kroz praćenje promjena u posljednjih nekoliko desetljeća, projicirati buduća kretanja stanovništva na temelju recentnih podataka, istražiti uzročno-posljedične veze između demografskog i ekonomskog razvoja, usredotočiti se na prostorno-razvojne prilike i ponuditi rješenja za nastale društveno-gospodarske probleme u Gradu Skradinu.

1.1 PREDMET RAZMATRANJA

Predmet istraživanja rada su promjene u demografskoj dinamici kretanja stanovništva Grada Skradina kojima će biti posvećen najveći dio rada, a koje će biti posebno obrađene u četvrtom i petom poglavlju kroz analizu sastavnica prirodnog i mehaničkih kretanja te obradu statističkih podataka vezanih uz biološku, obrazovnu strukturu i strukturu stanovništva prema ekonomskoj aktivnosti i sektorima djelatnosti. Sumirajući dobivene rezultate istraživanja u šestom poglavlju raspravljat će se o demografskoj budućnosti Grada Skradina i ponuditi revitalizacijske mjere i modeli obnove stanovništva. Zbog siline demografske regresije stanovništva koja se posebno očitava nakon Domovinskog rata, te posljedica koje takvo kretanje ima na ukupni razvoj Grada Skradina, javlja se nužnost analize osnovnih gospodarskih sastavnica razvoja Grada Skradina, s obzirom na uzročno-posljedičnu vezu između kretanja stanovništva i ukupnog razvoja.

Naglasak će biti na trima djelatnostima koje su od vitalnog značaja za razvoj Grada Skradina, a to su poljoprivreda, industrija i turizam koje će biti proučavane u petom poglavlju rada. Dobiveni podaci za Grad Skradin će se komparativno analizirati s demografskim i gospodarskim kretanjima na županijskoj (Šibensko-kninska) i državnoj razini (Republika Hrvatska).

1.2. METODE ISTRAŽIVANJA I METODOLOŠKE NAPOMENE

Analiza općeg kretanja stanovništva i ostalih demografskih struktura vršit će se statističkom obradom podataka sa službenih stranica Državnog zavoda za statistiku. Koristit će se podaci iz prijašnjih popisa koji su dostupni na službenim stranicama i podaci iz popisnih knjiga iz vremena dok je Republika Hrvatska bila dio bivše države SFR Jugoslavije, a koje su autoru bile dostupne u knjižnici Geografskog odsjeka PMF-a. Obrada potonje navedenih podataka je svedena prema trenutno važećem administrativno-teritorijalnom ustroju Republike Hrvatske.

Zbog razlike u metodama prikupljanja podataka između pojedinih popisnih godina i zbog nedostatka podataka za manje jedinice lokalne samouprave, nije u potpunosti moguća komparacija svih dostupnih statističkih podataka. Naročito se to odnosi na podatke vezane uz migraciju stanovništva i popisivanje stanovništva u inozemstvu kao dio stanovništva u zemlji. U radu su statistički obrađeni podaci o stanovništvu Grada Skradina po popisima stanovništva od 1857.-2021. godine dok su podaci vezani uz vitalnu statistiku po naseljima analizirani u vremenskom periodu od 1964.- 2021. godine s obzirom da se od 1964. godine započelo s detaljnijim prikupljanjem i obradom podataka.

Svi popisi stanovništva u periodu od Drugog svjetskog rata temeljili su se na načelu stalnog stanovništva („de iure“), te su u ukupan broj ubrajane i osobe na radu u inozemstvu koje imaju kućanstvo u zemlji, s kojim održavaju redovitu vezu. Od popisa održanog 2001. godine uveden je novi pristup po principu prisutnog stanovništva („place of usual residence; de facto“), te su izostavljene osobe koje rade u inozemstvu. Od 1998. godine došlo je do metodoloških promjena i u vitalnoj statistici, te se podaci za živorođene i umrle u inozemstvu više ne unose u evidenciju vitalnih događaja po naseljima u zemlji. Na popisu iz 2011. godine po prvi puta je uvedena namjera odsutnosti / prisutnosti, kao dodatni kriterij, u periodu od 12 mjeseci. Recentni popis iz 2021. godine prvi je digitalno provedeni popis stanovništva u Republici Hrvatskoj proveden procesom samopopisivanja kroz sustav e Građani. Ovakav oblik popisa ostavlja prostora za manipulaciju brojkama i dobiveni podaci ne pokazuju stvarnu demografsku sliku, s obzirom da se digitalnim putem mogu popisati i osobe koje imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj, ali

borave duže od godinu dana u inozemstvu.¹ Problemi s prikupljanjem demografskih podataka uzrokuju probleme i prilikom kreiranja populacijskih, gospodarskih, razvojno regionalnih, zdravstvenih, mirovinskih i inih politika, a to se naročito odnosi na manje jedinice lokalne samouprave, kao što je i Grad Skradin.

U radu će se koristiti općesistemski metodologijski pristup analize procesa, veza i odnosa između stanovništva i prostora (Vresk, 1997). Svi podaci će biti vizualizirani putem tablica, dijagrama i strukturnih krugova izrađenih u programu Microsoft Excel. Za bolju vizualizaciju dobivenih podataka služit će tematske karte koje će se izrađivati u programu Arc Map 10.7. i QGIS.

1.3. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA

Proučavanjem demografskih promjena i društveno-gospodarskog razvoja Grada Skradina, kao osnovne prostorne jedinice razmatranja, ponajviše su se bavili geografi i ostali stručnjaci čije su znanosti u međusobnoj interakciji s geografijom, kao tradicionalnom interdisciplinarnom znanosti. Posebno treba imati u vidu, da je geografija bila jedina znanost u interdisciplinarnim područjima koja se bavi proučavanjem odnosa između prirodne osnove i društvene nadgradnje, te ujedno i jedina znanost koja može povezati predmetna područja prirodnih, društvenih i humanističkih znanosti (Šterc, 2015).

Nekoliko skupina radova posebno je tematski relevantno. U prvu skupinu radova ubrojiti će se rad geografa koji se bavio proučavanjem općih demogeografskih procesa i obilježja Grada Skradina, i koji je poslužio kao temeljni materijal prilikom pisanja ovog rada (Magaš, 1980). Rad je napisan prije 40-ak godina i jedini je koji se detaljnije bavi samim Gradom Skradinom. U međuvremenu su se zbile brojne društvene i političke promjene koje su ostavile direktan i snažan utjecaj na razvoj Grada Skradina, što dodatno potvrđuje potrebu za pisanjem ovog rada, kako bi se dobio detaljniji uvid u aktualno stanje i zbivanja na prostoru Grada Skradina.

U drugu skupinu radova uključeni su oni radovi koji se bave izučavanjem demografskih kretanja Grada Skradina na široj mikroregionalnoj i regionalnoj razini, kao što su Porječje rijeke

¹ Više o problematici bilježenja statističkih podataka vidjeti: Pokos, N i Turk I.,2022. : Problematika statističkog praćenja iseljavanja u inozemstvo, *Pilar: časopis za humanističke i društvene studije*, 32 (1), 47-58.

Krke, Šibenska regija i prostor županije (Friganović, 1992, Bjelajac, 2009, Jurić i Poljičak, 2015, Mrđen i Barić, 2016).

U treću skupinu radova, koji su ujedno i najbrojniji, ući će članci koji se bave analizom općih demografskih zbivanja na nacionalnoj razini, te će poslužiti prilikom komparativne analize. Unutar treće skupine radova izdvajaju se dvije podskupine, prva je skupina autora koji se bave istraživanjem prirodnog kretanja stanovništva, procesa depopulacije i procesa starenja stanovništva (Akrap, 2004, Nejašmić, 1991, Šterc i Komušanac, 2011, Živić, 2003, Wertheimer Baletić, 1971, 1992, 1996, 2003), dok drugu podskupinu radova sačinjavaju autori koji su proučavali prostorne značajke kretanja stanovništva, u vidu unutarnjih (Friganović, 1989, Oliviera-Roca, 1987, Vresk, 1997) i vanjskih migracija (Akrap i Ivanda, 2019 ; Pokos i Turk, 2022).

U posljednjoj, četvrtoj skupini radova, ubrojena su istraživanja povezana s revitalizacijskim modelima i mjerama populacijske i ekonomske politike koje će se koristiti prilikom analize demografske i gospodarske budućnosti Grada Skradina, (Čavrak, 2004, Wertheimer Baletić, 1999, Šterc i Komušanac, 2011) .

1.4. OSNOVNE HIPOTEZE

Hipoteza je tvrdnja koja nije dokazana, ali je privremeno prihvaćena, te ju je potrebno testirati i ustvrditi osnovne zakonitosti, što je jedna od primarnih zadaća svakog istraživačkog rada. (Vresk,1990). Koristeći se potonje navedenom, relevantnom literaturom za analizu demografskog stanja, te obradom statističkih podataka unutar sintetičkog modela proučavanja prostornog sistema Grada Skradina, potvrdit će se ili opovrgnuti hipoteze ovog rada.

H1 Negativna demografska kretanja unutar Grada Skradina nisu samo posljedica ratnih zbivanja koja su se odvijala tijekom Domovinskog rata, već su rezultanta dugotrajnog procesa iseljavanja tijekom 1960-ih godina i procesa prirodne depopulacije koji je započeo 1980-ih godina.

H2 Demografska zbivanja u Gradu Skradinu koreliraju s demografskim kretanjima na regionalnoj i nacionalnoj razini.

H3 Proces starenja stanovništva i proces prirodne depopulacije, glavni su devitalizirajući faktor ukupnog razvoja Grada Skradina u recentnom razdoblju.

H4 Na lokalnoj, regionalnoj razini i nacionalnoj razini razrađeni su odgovarajući revitalizacijski modeli i mjere za obnovu postojećeg negativnog demografskog i gospodarskog stanja u Gradu Skradinu.

2. OSNOVNA GEOGRAFSKA OBILJEŽJA GRADA SKRADINA

Demogeografska obilježja i struktura naselja Grada Skradina odraz su prirodno-geografskog položaja uz rijeku Krku, kao glavnog faktora, koji je utjecao na razvoj dosadašnje mreže naselja i na način korištenja zemljišta. Uz prirodno-geografski faktor, važnu ulogu u razvoju su imala i povijesna zbivanja na ovim prostorima, s obzirom da je kroz povijest Grad Skradin bio poželjan stranim vladarima, koji su željeli osigurati svoj izlazak na more i domoći se ključnih geostrateških i trgovačkih položaja uz obale Jadranskog mora.

2.1 GEOGRAFSKI (PROMETNO-GEOGRAFSKI) POLOŽAJ

Grad Skradin pripada Šibensko-kninskoj županiji koja u svom administrativno-teritorijalnom ustroju obuhvaća 15 općina i pet gradova. Središnje naselje Skradin se nalazi na ušću rijeke Krke koja se ulijeva u Jadransko more, a s ostalim naseljima u zaleđu povezano je državnom cestom DC 56 koja je glavna državna prometnica na ovom prostoru.. Državnom cestom DC56 Grad Skradin je povezan s autocestom A1 (Zagreb- Split), čijom se izgradnjom znatno poboljšao prometni položaj i komunikacija s ostalim gradskim i općinskim središtima unutar županije i s ostatkom Hrvatske. Ponajviše se to odnosi na bolju povezanost s glavnim regionalnim središtem županije, Gradom Šibenikom, od kojeg je udaljen 20 km. Uz potonje dvije navedene prometne trase, može se još izdvojiti i državna cesta DC 59 (Knin-Kapela) koja prolazi preko Bribirskih Mostina i ima važnost za razvoj zaobalnog dijela Grada Skradina zajedno s lokalnim cestama. Sredstva iz gradskog proračuna trebaju se usmjeravati prema obnovi postojeće cestovne infrastrukture lokalnog značenja kako bi se smanjila socijalna isključenost seoskog stanovništva koje živi u ruralnom zaleđu, omogućujući im bolji pristup centralnim naseljima i njihovim uslugama koje pružaju, te podigla razina kvalitete života. Željeznički i zračni promet nisu razvijeni na području Grada Skradina, ali je planirana izgradnja zračne luke u Pokrovniku koja je udaljena 13km od središta Grada, te bi zasigurno doprinijela gospodarskom razvoju i većem priljevu stranih turista. Unatoč tome što kroz područje Grada Skradina ne prolazi željeznička pruga, to ne znači da se taj oblik prometne povezanosti treba odbaciti prilikom planiranja prometne infrastrukture. Potrebna su veća financijska ulaganja na

regionalnoj i državnoj razini u cilju obnavljanja postojeće željezničke pruge Zadar-Knin, s kojom je Grad Skradin povezan cestovnom vezom preko Đevrsaka. U županijskim prostorno-planskim dokumentima predviđena je gradnja morske luke u Skradinu koja bi povezala Skradin i Šibenik. U prošlosti je brodska veza bila ključna za razvoj Skradina, s obzirom da je sve do sredine 20. stoljeća ovuda prolazila brodska veza sa Šibenikom i Zadrom, ali se gradnjom modernizirane ceste Šibenik- Skradin 1969. godine ovaj oblik prijevoza sveo na prijevoz turista do Skradinskog buka (Magaš, 1980). U uvali Rokovača u naselju Skradin smještena je ACI marina unutar koje se nalazi pristanište posebne namjene za privez nautičara, a jedno je i od omiljenih sidrišta svjetske elite.

2.2 PRIRODNO-GEOGRAFSKA OSNOVA

Skradinski kraj obuhvaća prostor između rijeke Krke na istoku, Pukljanskog jezera na jugu, rijeke Guduče na jugozapadu, a na sjeveru mu je prirodna granica sjevernodalmatinska zaravan koja je sutok dviju velikih prirodno-geografskih cjelina - Ravnih kotara i Bukovice (Magaš, 1980). Rijeka Krka je temeljni prirodni fenomen i neizostavni je dio lokalnog identiteta mještana ovog kraja. Kanjonski oblik rijeke Krke nastao usijecanjem rijeke u vapnenačke stijene, te proširenja koja su nastala erozivnim djelovanjem i spiranjem stijena, učinili su rijeku Krku posebnom hidrografsko-morfološkom pojavom Skradinskog kraja (Roglić, 2006.). Krš je osnovna reljefna karakteristika ovog podneblja koji je svojom poroznošću i propusnošću vode ispresijecao krški kamenjar, kamenite pašnjake i sinklinalne udoline, imajući neposredan utjecaj na izgled i razvoj ovog prostora. Na vapnenačkim stijenama različite starosti, mogu se pronaći istaknutiji dijelovi s debljim naslagama tala (žutih, smeđih i sivih) pogodni za razvoj poljoprivrede (Magaš, 1980.).

Pedološke zone se pružaju u smjeru SZ-JI i vezane su uz laporovito-pješčenjačku, flišnu i aluvijalnu podlogu, pri čemu se, u Gradu Skradinu izdvajaju tri pojasa koja su od krucijalnog značaja za lokalno stanovništvo, a to su: pojas od Trolokava do Skradina, pojas od Bribira prema Vaćanima, Bratiškovcima i Dubravicama i pojas između naselja Ićevo i Rupe (Magaš, 1980).

Grad Skradin prema Köopen- Geigerovoj klasifikaciji klime spada u područje mediteranske ili klime masline (Csa), Karakteriziraju ga vruća ljeta i blage zime s povremenim izrazito hladnim vjetrom, izraženijim u zimskom periodu, a za koji se u ovom podneblju koristi naziv „bura“. Srednja godišnja temperatura u Gradu Skradinu se kreće oko 17° C. Najhladniji je mjesec

siječanj, s prosječnom temperaturom od 7 ° C, a najtopliji srpanj, s prosječnom temperaturom 27 ° C. U ljetnim mjesecima dnevni maksimumi znaju dosegnuti između 35 ° C i 38 ° C, što uzrokuje smanjivanje razine vode u tlu i probleme poljoprivrednicima koji nemaju uspostavljene vlastite sustave za navodnjavanje agrarnog zemljišta.

2.3. HISTORIJSKO-GEOGRAFSKI RAZVOJ

Historijski značaj Grada Skradina povezan je s njegovim geografskim položajem na desnoj obali rijeke Krke i s izlazom na Jadransko more. Bio je važna trgovinska luka još u vrijeme Rimskog Carstva, a početak života na ovom prostoru seže u predilirsko vrijeme o čemu svjedoči jedan od najpoznatijih arheoloških lokaliteta u Republici Hrvatskoj, Bribirska glavica. Prvi spomen Grada Skradina pronalazimo u djelu *Geografija*, grčkog povjesničara Strabona koji u 1. stoljeću (u 24.g.) spominje grad Skradin : „*unutar tog poteza plovidbe (uz liburnsku obalu) je rijeka koja omogućuje teretnim brodovima da doplove do Dalmata i liburnski grad Skardon.*“ (Birin, 2007.). O važnosti Grada Skradin i njegove okolice govori i činjenica da je na ovom prostoru formirana jedna od najstarijih biskupija koja se spominje u 6. stoljeća (530. godina) (Magaš, 1980.). Dolaskom Gota i kasnije Avara i Slavena koji su međusobno ratovali, nagli razvitak Grada Skradina je zaustavljen, te je bio nekoliko puta razaran i iznova obnavljan. Silna devastacija Grada Skradina utjecala je na opadanje njegove političke i trgovačke moći koja je nanovo obnovljena potkraj 13. stoljeća dolaskom hrvatskih narodnih vladara, knezova Šubića. Bribirski knezovi Pavao I. i Mladen II. obnašali su dužnosti hrvatskih banova, šireći svoj utjecaj na okolni prostor i jačajući veze s Biogradom, Zadrom, Ninom i Kninom koji su u srednjem vijeku bili jedni od glavnih gospodarskih, političkih i vjerskih središta Hrvatskog Kraljevstva. Vrijeme hrvatskih vladara obilježavaju borbe s Mlečanima koji su na kraju i zaposjeli grad sredinom 14. stoljeća. Zadarskim mirom iz 1358. godine, Grad Skradin je ponovno vraćen pod ugarsko-hrvatsku vlast, a iz tog perioda datira i poznati Skradinski statut, jedan od najstarijih gradskih statuta u Republici Hrvatskoj uz Šibenski i Dubrovački statut. Period 14. i 15. stoljeća također je obilježen učestalim smjenama vladara od bosanskog kralja Tvrtka I. i Mlečana, uz zadržavanje utvrde Bribir pod hrvatskom vlašću. U 16. stoljeću (1522.g.) Grad Skradin dolazi pod vlast Osmanlija (Turaka) koji su naizmjenično vladali ovim prostorom sve do 1683. godine, kad ponovno potpada pod vlast Mlečana i ostaje do pada Republike 1796. godine (Magaš, 1980.). Padom Mletačke Republike Grad Skradin se našao pod vlašću austro-ugarske krune, čija je vladavina prekinuta prodorom Francuza koje je na ovim prostorima predvodio Maršal Marmont. Ubrzo nakon sloma Francuske Republike vlast je ponovno preuzeta od strane austro-

ugarske krune, u čijem periodu počinje gradnja modernijih cesta i uspostavljanje prvih brodskih linija prema Šibeniku, koji se tada razvio u jedan od vodećih lučkih gradova zajedno s drugim važnim funkcijama. Unatoč tome, što je Grad Skradin bio važna luka za izvor dobara koji su se dopremali iz Bosne, zbog učestalih smjena vlasti, ponovno je izgubio na utjecaju koji je dotad uživao, te je ostao stješnjen u svom razvoju između dva velika trgovačka središta, Šibenika i Zadra. U 20. stoljeću Grad Skradin nije ostao pošteđen ratnih neprilika koje su se zbile tijekom Prvog i Drugog svjetskog rata, te posljednjeg Domovinskog rata. Veliki ratni gubitci i materijalna razaranja koje je Grad Skradin pretrpio, utjecala su na gospodarsku stagnaciju i demografsku regresiju ovog kraja. Ponajviše se to odnosi na period Domovinskog rata (1991.-1995.), kada je veliki dio zaleđa Grada Skradina bio okupiran od strane velikosrpskih agresora koji su svojim učestalim topničkim udarima razarali Skradin i Grad Šibenik. Grad Skradin je bio prva linija obrane, tijekom obrambenog Domovinskog rata, i ostao je sve do kolovoza 1995. godine, kada zahvaljujući hrabrosti i odlučnosti hrvatskih gardista i redarstvenika biva u potpunosti oslobođen od srbo-četničkog agresora, tijekom vojno-redarstvene operacije „Oluja“.

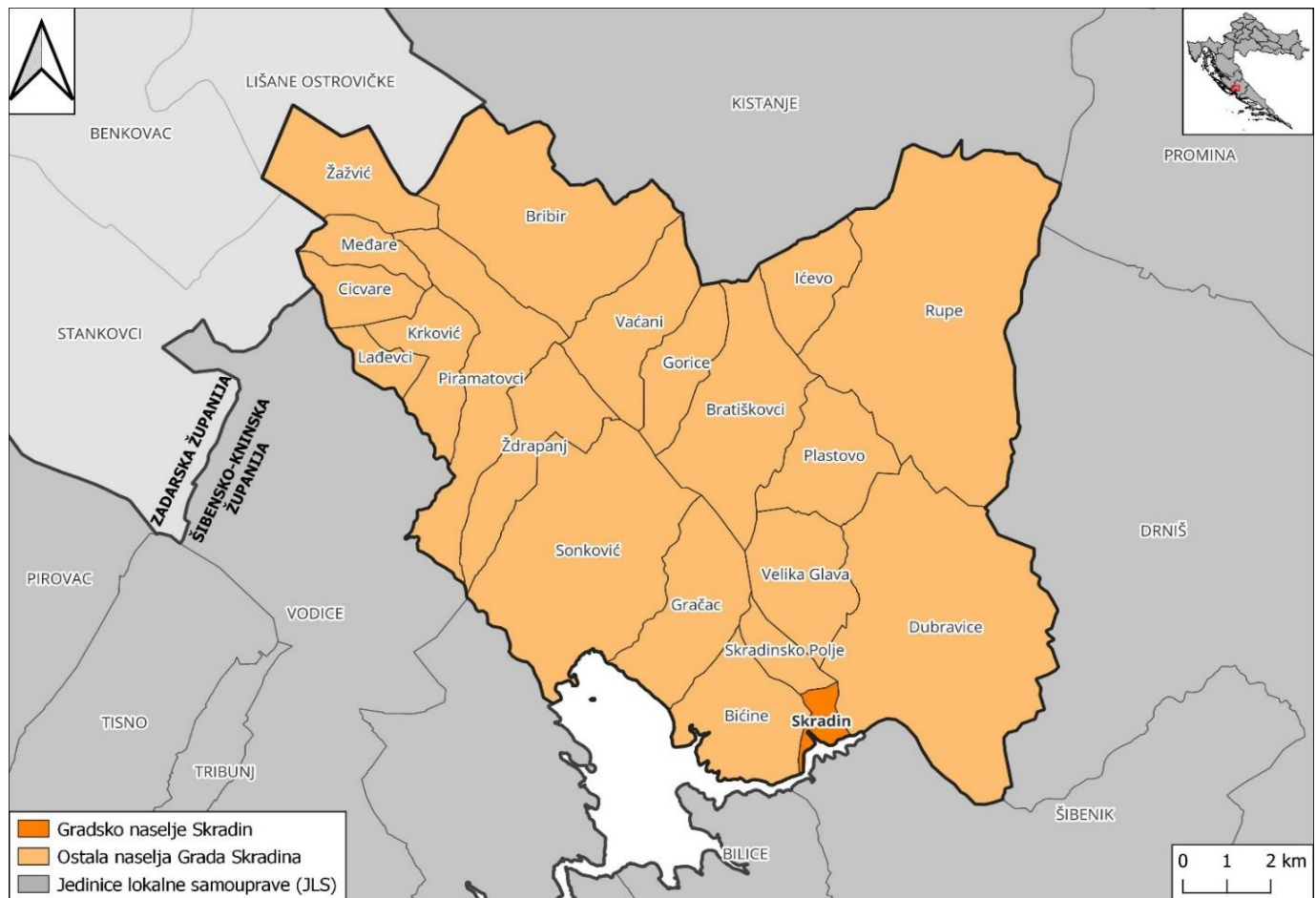
2.4. ADMINISTRATIVNO-TERITORIJALNA PODJELA I MREŽA NASELJA

U vremenskom periodu nakon II. svjetskog rata Skradin je imao status općinskog centra kojeg je zadržao sve do 1962. godine, kada je uspostavom novog teritorijalnog ustroja postao dio općine Šibenik (Magaš, 1980).

Prema trenutno važećoj administrativno-teritorijalnoj podjeli, u Zakonu o područjima, županijama i općinama (NN 86/2006), Grad Skradin je definiran kao samostalna administrativna jedinica lokalne samouprave. Grad Skradin u svom sastavu obuhvaća 21 naselje : Bićine, Bribir, Bratiškovci, Cicvare, Dubravice, Gorice, Gračac, Ićevo, Krković, Lađevci, Međare, Piramatovci, Plastovo, Rupe, Skradinsko Polje, Skradin, Sonković, Vaćani, Velika Glava, Žažvić i Ždrapanj. Radi se o nizu demografski malih i sitnih naselja koja su većim dijelom izniknula na područjima krških plodnih tala i uz glavne prometno-komunikacijske pravce. Svojom fizionomijom razlikuju se od niznih preko zbijenih do raštrkanih ruralnih naselja u čijem je formiranju ključnu ulogu imala zemljoradnička komponenta (Friganović, 1961). Promatrajući mrežu naselja (Sl.1.), na prvi pogled se može uočiti izrazito periferni položaj centralnog naselja Skradina u odnosu na ostala naselja. Grad Skradin je jedan od rijetkih primjera ovakvog položaja u sklopu mreže naselja u Republici Hrvatskoj jer većina glavnih

centara zauzima središnji položaj u odnosu na ostala naselja. Periferan položaj Skradina ima izrazito negativne posljedice na razvoj cjelokupne mreže naselja, a to se ponajviše ogleda u nepristupačnosti osnovnih usluga za stanovništvo udaljenijih ruralnih naselja. Pritom, treba uzeti u obzir, da se radi o izrazito depopulacijskom kraju s približno trećinom (2021., 31.3%) stanovništva starijom od 65 godina. Ovakav oblik mreže naselja predstavlja otegotnu okolnost za stariju populaciju koja si ne može osigurati prijevoz do centralnog naselja, a autobusne linije su rijetke i u nekim mjestima niti ne postoje, što dodatno pojačava osjećaj socijalne isključenosti.

Sl.1.Administrativno-teritorijalna podjela Grada Skradina i njegov položaj u odnosu na susjedne općine, županije i cjelokupni teritorij Republike Hrvatske

Izvor: izradio autor, prema DGU, 2022

3. RAZMJEŠTAJ STANOVNIŠTVA GRADA SKRADINA

Razmještaj stanovništva u prostoru odraz je njegovih prirodno-geografskih osobina i posljedica povijesnih zbivanja u datom vremenu i na određenom prostoru. Prostor, kao objekt geografskog istraživanja, zajedno sa svim svojim karakteristikama predstavlja i uvjetni faktor demografskog razvoja određenog kraja, te ima direktan utjecaj na prostornu raspodjelu stanovništva.

3.1. BROJ STANOVNIKA I PROSTORNI RAZMJEŠTAJ NASELJENOSTI

Grad Skradin se prema brojnosti stanovništva nalazi na petom mjestu u usporedbi s drugim administrativnim Gradovima, iza Šibenika, Knina, Vodica i Drniša. U odnosu na Šibensko-kninsku županiju, u kojoj je 2021. godine živjelo 96 381 stanovnika (2,5 % ukupnog stanovništva Hrvatske), iste godine na području Grada Skradina je živjelo 3 349 stanovnika, koji su sačinjavali 3,5 % stanovništva Šibensko – kninske županije i 0,09 % ukupnog stanovništva Republike Hrvatske. Grad Skradin je u desetogodišnjem periodu, između popisa 2011. (3825 stanovnika) i recentnog popisa iz 2021. godine, zabilježio demografski pad u apsolutnom iznosu za 476 stanovnika, odnosno 12,4 % gledajući u relativnom iznosu.

Analizirajući osnovne kvantitativne pokazatelje razmještaja stanovništva kroz prizmu centralne tendencije i disperzije stanovništva u prostoru, te sagledavajući raspone između najbrojnijeg i najslabije naseljenog naselja, može se zaključiti kako se radi o izrazito usitnjenim naseljima, s malim brojem stanovnika. Raspon varijacije, između najbrojnijeg naselja Dubravice (509 stanovnika) i najmanjeg naselja Međare (5 stanovnika), iznosi 504 stanovnika. Centralno naselje Skradin, nalazi se na drugom mjestu po broju stanovnika (508 stanovnika), te zajedno s naseljem Dubravice čini gotovo trećinu (30,4 %) ukupne populacije Grada Skradina. Prosječna veličina naselja, s gradom Skradinom, iznosi 159 stanovnika, a bez Skradina, iznosi 142 stanovnika, dok medijan veličine naselja iznosi 105 stanovnika. Svi ovi podaci potvrđuju potonje navedenu tezu o usitnjenosti naselja koja su demografski opustošena, ekonomski nerazvijena, a pojedina su pred apsolutnim izumiranjem, te će od njih ubrzo ostati samo geografski pojam na karti.

Tab.1. Naselja Grada Skradina prema broju stanovnika 2021. godine

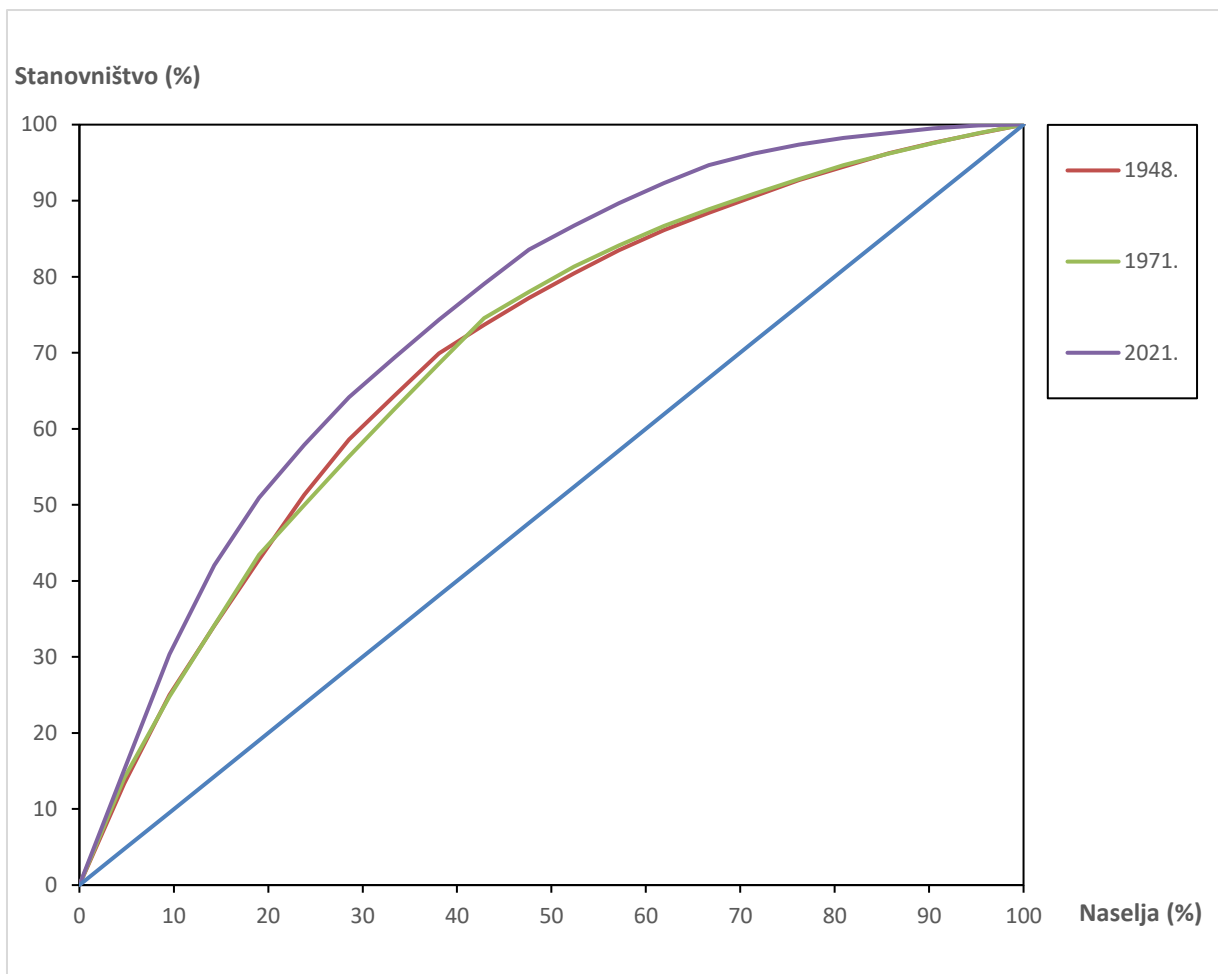
Naselja prema broju stanovnika	Naselja			Stanovništvo		
	Broj	%	Kum.	Broj	%	Kum.
≤50	6	28,6	28,6	129	3,9	3,9
50-100	4	19,0	47,6	317	9,5	13,3
100-200	5	23,8	71,4	755	22,5	35,9
200-500	4	19,0	90,5	1131	33,8	69,6
>500	2	9,5	100,0	1018	30,4	100,0
Ukupno	21	100,0	-	3349	100,0	-

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. : Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (24.7. 2024.)

U prilog potvrdi prethodno navedenog koriste nam podaci o naseljima prema broju stanovnika (Tab.1.). Razvidan je polarizirajući efekt između naselja do 100 stanovnika i skupine s više od 200 stanovnika. U skupini naselja do 100 stanovnika (47,6% ukupnog broja naselja) živi približno 1/8 (13,3%) stanovništva, dok u skupini naselja s više od 200 stanovnika (28,5% ukupnog broja naselja) živi malo više od 2/3 (64,2%) stanovništva. Ukoliko se skupini naselja, s više od 200 stanovnika, pridoda i skupina naselja koja ima između 100 i 200 stanovnika (druga po redu najbrojnija skupina po broju naselja), dolazimo do zaključka, da u 11 naselja (52,4% ukupnog broja naselja) živi ukupno 86,7% stanovništva Grada Skradina.

U skupinu naselja do 100 stanovnika spadaju naselja u čijem su etničkom sastavu, na popisu 1991. godine, većinu činili pripadnici srpske nacionalne manjine. Napustili su svoje domove tijekom ratnih zbivanja 90-ih, poglavito nakon vojno-redarstvene operacije „Oluja“. Velik broj ih se nikada nije vratio unatoč pozivu od strane hrvatskih vlasti da ostanu na svojim ognjištima, referirajući se pri tom na civile koji nisu sudjelovali u oružanoj agresiji na Republiku Hrvatsku.

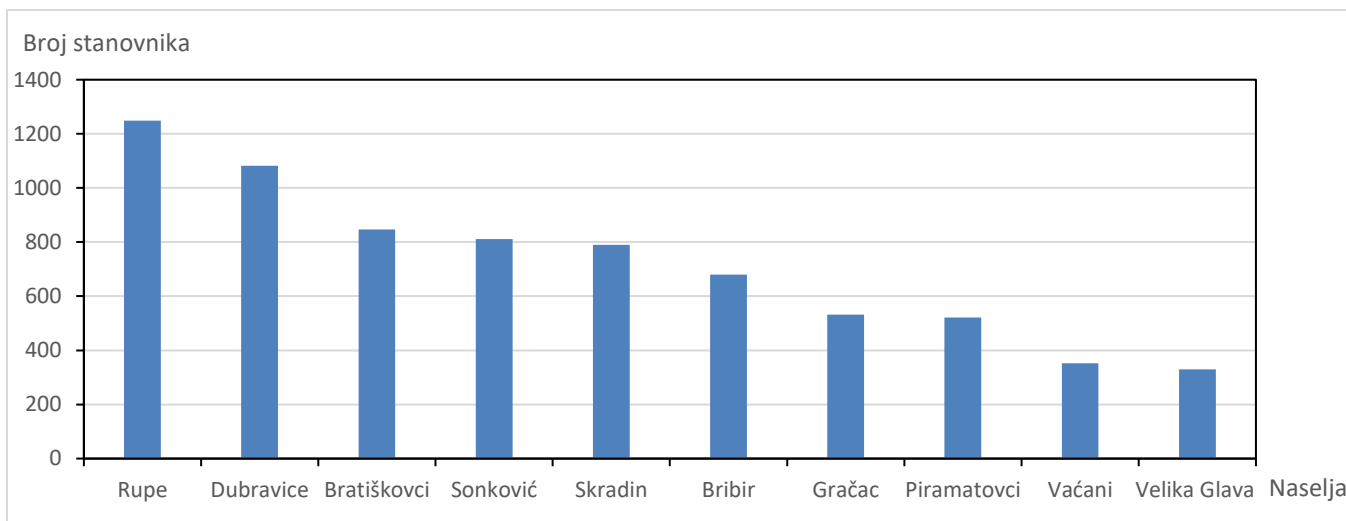
Treba uzeti u obzir kako se radi o naseljima koji su svoj demografski gubitak počela bilježiti u vremenskom periodu prije Domovinskog rata, zajedno s ostalim naseljima u kojima su većinu činili pripadnici hrvatske nacionalnosti. Na neravnomjerni raspored stanovništva prema naseljima nije samo utjecao Domovinski rat, već svoje začetke ima u predratnom periodu kao posljedica niza društveno – političkih, socijalnih i gospodarskih promjena koje su se zbile, tijekom i netom nakon Drugog svjetskog rata, te kao posljedica poslijeratnog jugoslavenskog režima i gospodarskog razvojnog koncepta koji se neravnopravno odnosio prema selu i seoskom stanovništvu, tijekom cijelog perioda svojeg autoritarnog upravljanja (Nejašmić i Štambuk, 2003).

Sl.2. Stanovništvo Grada Skradina 1948., 1971. i 2021. godina (po naseljima) (%)

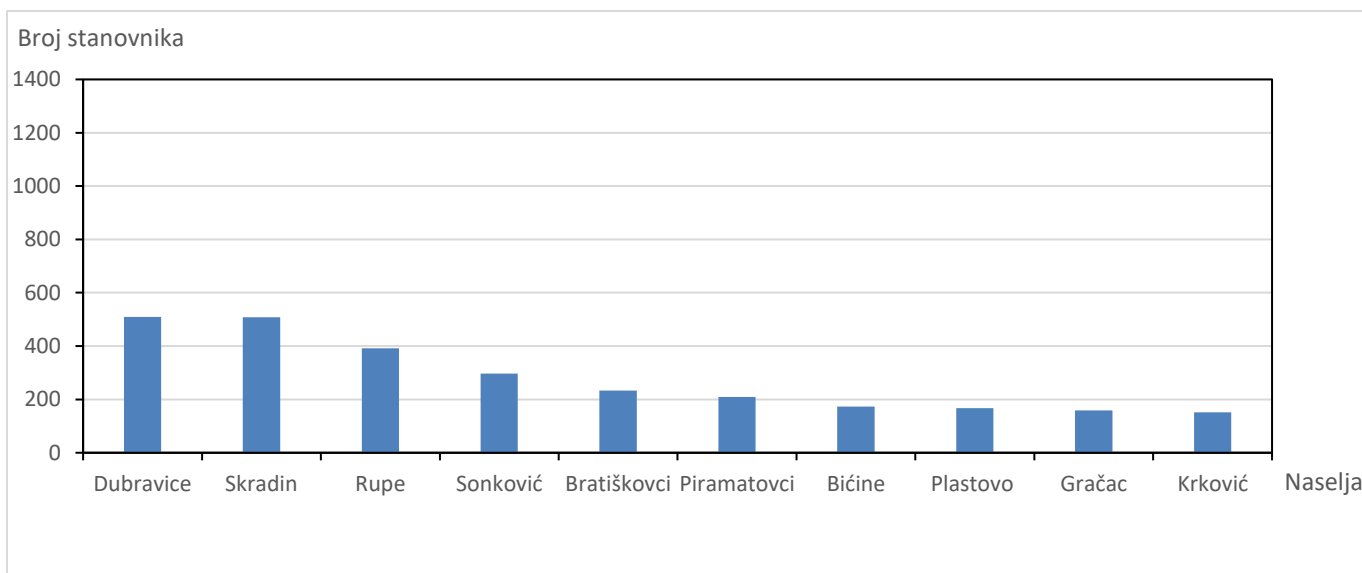
Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., www.dzs.hr (24.7.2024.); Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (24.7.2024.)

Tijekom 1948. i 1971. godine razmještaj stanovništva je bio uglavnom ujednačen, ali sa znatnim odmakom od idealnog ravnomjernog rasporeda koji predstavlja nacrtana dijagonala (Sl.2.). Ujednačeni raspored stanovništva rezultat je uglavnom visokih stopa nataliteta koje su tad još prevladavale na selu, a koje su u većoj mjeri uspjele kompenzirati manjak stanovništva nastao procesom emigracije, započete sredinom 60-ih godina. Posljedice radne emigracije, 60-ih i 70-ih godina, postale su vidljive u narednim desetljećima. Na popisu 2021. godine, razvidno je odstupanje u odnosu na prethodna dva navedena popisa, kao rezultat niza društveno-gospodarskih promjena, počevši od Domovinskog rata, preko procesa privatizacije i naslijeđenog razvojnog koncepta orijentiranog na razvoj velikih gradova.

Sl.3. Veća naselja Grada Skradina 1948. godine

Izvor: Naselja i stanovništvo Hrvatske 1857. -2001., www.dzs.hr (24.7. 2024.)

Sl.4. Veća naselja Grada Skradina 2021. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (24.7.2024.)

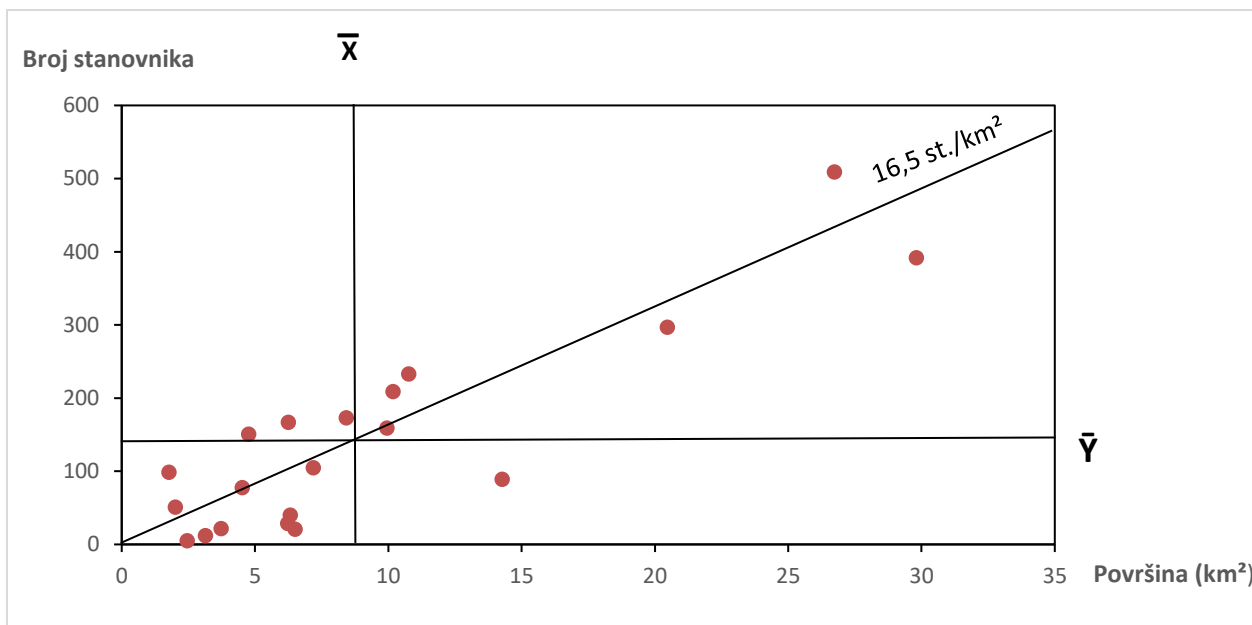
Promjene u redosljediu naselja prema brojnosti stanovništva (Sl.3. i Sl. 4.) pokazuju razmjere demografske depopulacije na cijelom području Grada Skradina. Sva naselja imaju manje stanovništva, nego što su ih imali u popisu 1948. godine. Naselje Rupe je, kao najbrojnije naselje 1948. godine, u promatranom periodu izgubilo 2/3 svoje populacije, a naselje Dubravice 1/2 svog stanovništva, dok ostala naselja također bilježe slična kretanja. Vidljivo je kako su više-manje ista naselja koja su bila najbrojnija 1948.godine, ostala i najbrojnija 2021.godine, osim dva naselja, Velike Glave i Bribira, u kojima je prevladavala srpska nacionalna manjina, a zamijenili su ih naselja Bićine i Krković.

3.2. GUSTOĆA NASELJENOSTI

Grad Skradin sa svojom površinom od 186,8 km², zauzima 6,2 % površine Šibensko-kninske županije ili 0,3 % površine Republike Hrvatske. Gustoća naseljenosti u 2021. godini je iznosila 17,9 st./ km² što je ispod prosjeka Šibensko-kninske županije (32,2 st / km²) i Republike Hrvatske (68,4 st./ km²). Grad Skradin i Grad Drniš (17,7 st./ km²) su dva najrjeđe naseljena Grada u županiji, a gore pokazatelje od njih jedino bilježe općine u Dalmatinskoj zagori: Biskupija (8,8 st./km²), Civljane (2,1 st./km²), Ervenik (3,7 st./km²), Kijevo (3,7 st./km²), Kistanje (10,9 st./km²), Promina (6,8 st./km²), Ružić (8,0 st./km²) i Unešić (6,8 st./km²). Na popisu 2011. godine gustoća naseljenosti Grada Skradina je iznosila 20, 5 st./km², što znači da se u desetogodišnjem periodu gustoća naseljenosti smanjila za 13,7 %.

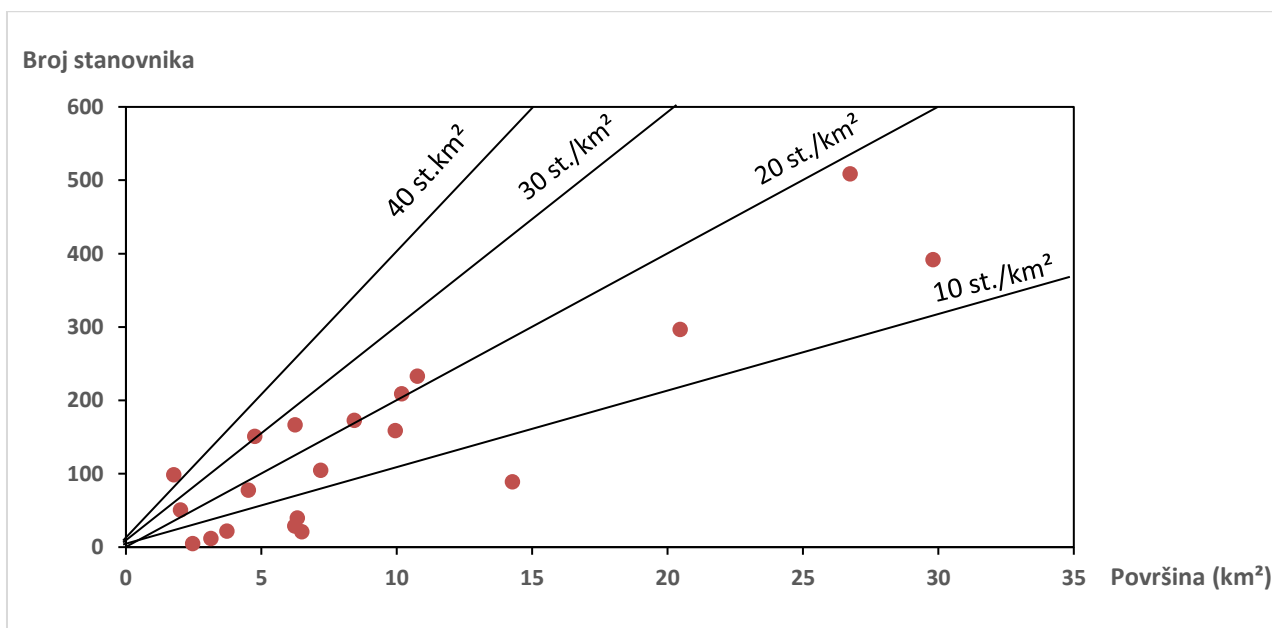
Ekstremno niske vrijednosti gustoće naseljenosti bilježe naselja Međare (2 st./km²), Ždrapanj (3,2 st./km²), Cicvare (3,8 st./km²), Žažvić (4,7 st./km²), Gorice (5,9 st /km²), Bribir (6,2 st./km²) i Velika Glava (6,3 st./km²). Iznadprosječne vrijednosti gustoćom za ovo područje, osim Skradina (359,5 st./km²) imaju Lađevci (56,2 st./km²), Krković (31,7 st./km²) i Piramatovci (20,5 st./km²) (naselja koja se nalaze relativno blizu Grada Vodica, poznatog turističkog odredišta), kao i Plastovo (26,7 st. / km²), Skradinsko Polje (25,5 st./km²), Bratiškovci (21,7 st./km²), Bićine (20,5 st./km²) i Dubravice (19,0 st./km²) (naselja koja su blizu samog Skradina ili relativno manje površine ili na prometnim pravicima ili na poljoprivredno obradivom tlu).

Unatoč razlikama u površinama između pojedinih naselja, naročito malih ruralnih naselja s velikim administrativnim obuhvatom, očigledan je nesrazmjer između Skradina i njegove uže okolice (prometno povezanija ruralna naselja), u odnosu na udaljenija ruralna naselja. Posebno se to odnosi na naselja koja su slabo infrastrukturno povezana ili se ne nalaze u blizini centralnog naselja Skradina ili šireg gravitacijskog područja Grada Vodica, koji svojom dostupnošću određenih centralnih funkcija, generira opstanak u ruralnim naseljima, te omogućava poljoprivrednicima da plasiraju svoje proizvode na lokalnoj tržnici.

Sl.5. Naselja Grada Skradina prema površini i broju stanovnika 2021. godine (bez Skradina)

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (24.7.2024.)

Sl.6. Naselja Grada Skradina prema površini i broju stanovnika 2021. godine (bez Skradina)

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (24.7.2024.)

4. KRETANJE STANOVNIŠTVA GRADA SKRADINA

Demografska dinamika kretanja stanovništva Grada Skradin tijekom njegove povijesti bila je pod utjecajem raznih povijesnih silnica i previranja, društveno-gospodarskih promjena te eksternih faktora (epidemije i tehnološki napredak). Zbivanja na globalnoj i nacionalnoj razini prelijevala su se i na Grad Skradin, determinirajući demografske trendove i strukture kroz niz bitnih događanja, a koje su ostavile dubok trag na ukupno stanovništvo njegovog kraja. Razmotrit će se kretanje stanovništva u periodu od 1857. godine do 2021. godine, analizirajući dva osnovna parametra opće populacijske dinamike, a to su prirodno kretanje i prostorna pokretljivost (mehaničko kretanje).

4.1. OPĆE KRETANJE STANOVNIŠTVA

Promatrajući tijek kretanja stanovništva od druge polovice 19. stoljeća pa sve do posljednjeg provedenog popisa 2021. godine, jasno se mogu izdvojiti dva osnovna razdoblja. Prvo razdoblje, od 1857. godine do 1961. godine, obilježeno je kontinuiranim demografskim rastom dok je drugo razdoblje, od 1961. godine do 2021. godine, prožeto procesom ukupne depopulacije i smanjenjem broja stanovništva u svim naseljima (Tab.2., Tab 3, Tab 4).

Tab. 2. Opće kretanje broja stanovnika Grada Skradina od 1857. do 2021. godine

Godina	Broj stanovnika	Bazni indeks	Lančani indeks	Ukupna međupopisna promjena	Prosječna godišnja promjena	Stopa ukupne međupopisne promjene	Prosječna godišnja stopa promjene
	P	I_b	I_l	D	\bar{R}	R	\bar{r}
1857.	4997	100,0	-	-	-	-	-
1869.	5711	114,3	114,3	714	59,5	14,3	1,1
1880.	5865	117,4	102,7	154	14,0	2,7	0,2
1890.	6055	121,2	103,2	190	19,0	3,2	0,3
1900.	7019	140,5	115,9	964	96,4	15,9	1,5
1910.	7663	153,4	109,2	644	64,4	9,2	0,9
1921.	8454	169,2	110,3	791	71,9	10,3	0,9
1931.	8634	172,8	102,1	180	18,0	2,1	0,2
1948.	9316	186,4	107,9	682	40,1	7,9	0,4
1953.	10135	202,8	108,8	819	163,8	8,8	1,7
1961.	10294	206,0	101,6	159	19,9	1,6	0,2
1971.	9585	191,8	93,1	-709	-70,9	-6,9	-0,7
1981.	8716	174,4	90,9	-869	-86,9	-9,1	-0,9
1991.	8027	160,6	92,1	-689	-68,9	-7,9	-0,8
2001.	3986	79,8	49,7	-4041	-404,1	-50,3	-6,7
2011.	3825	76,5	96,0	-161	-16,1	-4,0	-0,4
2021.	3349	67,0	87,6	-476	-47,6	-12,4	-1,3

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., www.dzs.hr (24.7.2024.); Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (24.07.2024.)

Tab.3. Opće kretanje stanovništva grada Skradina od 1857. do 2021. godine

Godina	Broj stanovnika Skradina	Bazni indeks	Lančani indeks	Ukupna međupopisna promjena	Prosječna godišnja promjena	Stopa ukupne međupopisne promjene	Prosječna godišnja stopa promjene
	P	I_b	I_l	D	R̄	R	R̄
1857.	798	100,0	-	-	-	-	-
1869.	1648	206,5	206,5	850	70,8	106,5	5,8
1880.	918	115,0	55,7	-730	-66,4	-44,3	-5,2
1890.	804	100,8	87,6	-114	-11,4	-12,4	-1,3
1900.	934	117,0	116,2	130	13,0	16,2	1,5
1910.	800	100,3	85,7	-134	-13,4	-14,3	-1,5
1921.	650	81,5	81,3	-150	-13,6	-18,8	-1,9
1931.	681	85,3	104,8	31	3,1	4,8	0,5
1948.	790	99,0	116,0	109	6,4	16,0	0,9
1953.	928	116,3	117,5	138	27,6	17,5	3,2
1961.	1018	127,6	109,7	90	11,3	9,7	1,2
1971.	889	111,4	87,3	-129	-12,9	-12,7	-1,4
1981.	791	99,1	89,0	-98	-9,8	-11,0	-1,2
1991.	726	91,0	91,8	-65	-6,5	-8,2	-0,9
2001.	619	77,6	85,3	-107	-10,7	-14,7	-1,6
2011.	588	73,7	95,0	-31	-3,1	-5,0	-0,5
2021.	508	63,7	86,4	-80	-8,0	-13,6	-1,5

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., www.dzs.hr (24.7.2024.); Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (24.07.2024.)

Tab.4. Opće kretanje stanovništva ostalih naselja Grada Skradina od 1857. do 2021. godine

Godina	Broj stanovnika ostalih naselja	Bazni indeks	Lančani indeks	Ukupna međupopisna promjena	Prosječna godišnja promjena	Stopa ukupne međupopisne promjene	Prosječna godišnja stopa promjene
	P	I_b	I_l	D	R̄	r	R̄
1857.	4199	100,0	-	-	-	-	-
1869.	4063	96,8	96,8	-136	-11,3	-3,2	-0,3
1880.	4947	117,8	121,8	884	80,4	21,8	1,8
1890.	5251	125,1	106,1	304	30,4	6,1	0,6
1900.	6085	144,9	115,9	834	83,4	15,9	1,5
1910.	6863	163,4	112,8	778	77,8	12,8	1,2
1921.	7804	185,9	113,7	941	85,5	13,7	1,2
1931.	7953	189,4	101,9	149	14,9	1,9	0,2
1948.	8526	203,0	107,2	573	33,7	7,2	0,4
1953.	9207	219,3	108,0	681	136,2	8,0	1,5
1961.	9276	220,9	100,7	69	8,6	0,7	0,1
1971.	8696	207,1	93,7	-580	-58,0	-6,3	-0,6
1981.	7925	188,7	91,1	-771	-77,1	-8,9	-0,9
1991.	7301	173,9	92,1	-624	-62,4	-7,9	-0,8
2001.	3367	80,2	46,1	-3934	-393,4	-53,9	-7,4
2011.	3237	77,1	96,1	-130	-13,0	-3,9	-0,4
2021.	2841	67,7	87,8	-396	-39,6	-12,2	-1,3

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., www.dzs.hr (24.7.2024.); Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (24.07.2024.)

Skradinski kraj je dugi period obilježavalo sporo i neujednačeno kretanje stanovništva sve do početka 19. stoljeća, kada se stabilizirala vlast na ovom prostoru, provode mjere protiv uzročnika bolesti (malarije, kolere) i počinje povezivanje s drugim gradskim središtima kroz izgradnju prometnica (Magaš, 1980). Kontinuirani rast stanovništva bilježi se sve do 1961. godine, kada je dosegnut maksimum od 10 294 stanovnika. Vidljivo je kako su i ostala naselja pratila trend povećanja stanovništva, ali su pojedina naselja svoje maksimume doživjela u popisima 1931. i 1948. godine. Radi se o periodu demografske tranzicije kada su bile visoke stopa nataliteta i mortaliteta, koje su se s vremenom počele snižavati u korist nataliteta, bilježeći nešto viši stope u odnosu na stope mortaliteta. Naselje Skradin je za razliku od ostalih naselja imalo neujednačen rast stanovništva s povremenim oscilacijama i bilježenjem pada broja stanovnika u periodu od kraja 19. stoljeća do drugog desetljeća 20. stoljeća. Razloge negativnih kretanja treba potražiti u gospodarskoj krizi koja je zahvatila priobalna mjesta (kriza brodogradnje i pomorske trgovine te „vinska kriza“) i uzorkovala pojačanu emigraciju u prekomorske države (Nejašmić, 1991). Centralno naselje Skradin je svoj demografski maksimum također zabilježilo 1961. godine, kada je brojilo ukupno 1 018 stanovnika. Radilo se o periodu poslije Drugog svjetskog rata kada su zabilježene više stope nataliteta koje su u relativno malom obujmu uspjele kompenzirati ratne gubitke pučanstva. U Hrvatskoj je kompenzacijsko razdoblje trajalo od 1946. do 1954. godine, što je znatno kraće u odnosu na druge države Europe (Wertheimer Baletić, 2003). Isti slučaj je bio i s ostalim naseljima Grada Skradina koji su u popisu 1961. godine dosegnuli svoj maksimum od 9 276 stanovnika, nakon čega kreće proces smanjenja ukupnog stanovništva skradinskog kraja.

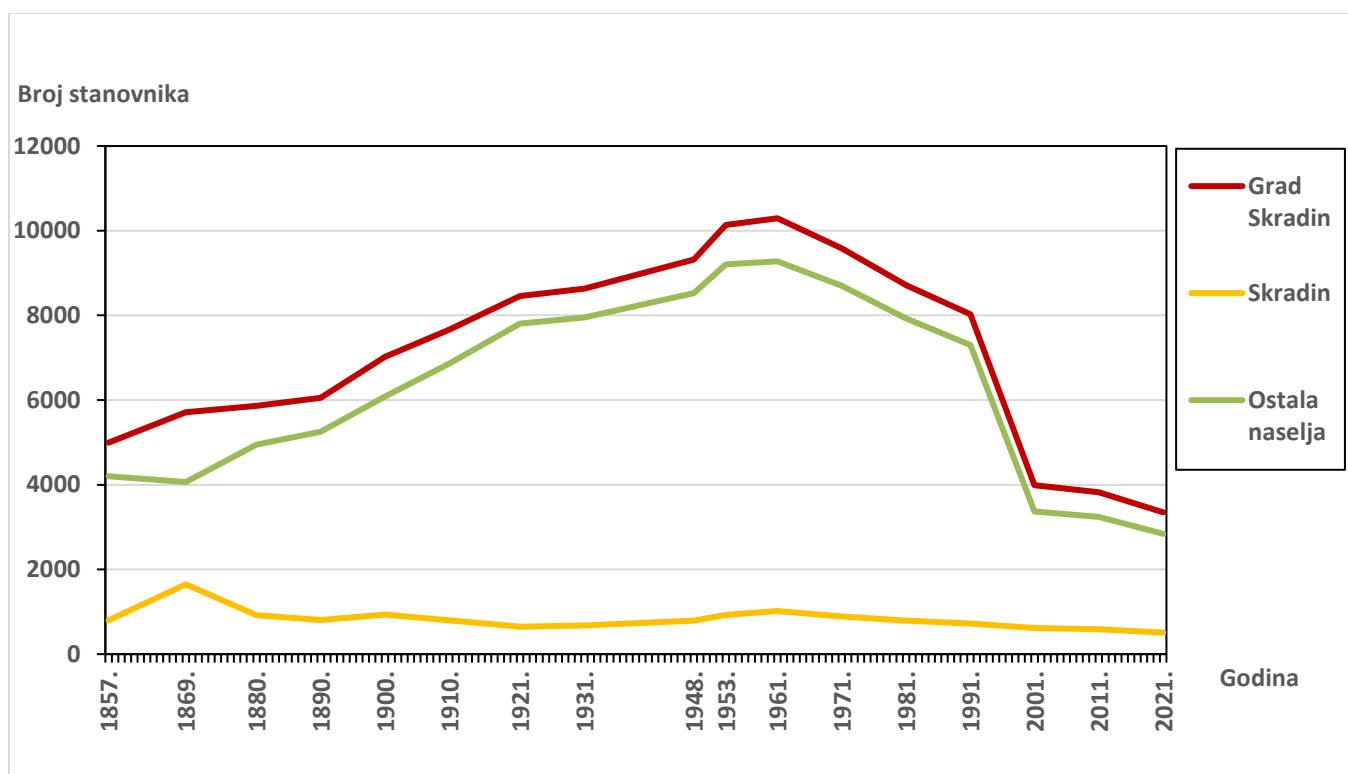
Od 1961. godine ključni determinirajući faktor demografskog kretanja Grada Skradina je proces emigracije koji je zahvatio cjelokupni kraj. U prvoj fazi, koja je trajala do sredine 60- ih godina, premješta se težište gospodarskog razvoja u urbano- industrijska središta i zabilježen je masovni prijelaz iz poljoprivrednih u nepoljoprivredne djelatnosti (razdoblje etatističko - administrativnog socijalizma i ekstenzivne industrijalizacije) (Nejašmić, 1991). Veliki gradovi su postali industrijska središta u kojima su se otvarala postrojenja teške industrije, a zajedno s njima su se gradile i radničke stambene četvrti u koje se uselilo stanovništvo ruralnih krajeva. Druga faza, koja je trajala od sredine 60-ih godina, obuhvaća vrijeme intenzivne industrijalizacije kada seljaštvo postaje marginalna društvena skupina i biva prisiljeno na masovne odlaske na rad u inozemstvo (Nejašmić, 1991).

Negativne posljedice za skradinski kraj uvjetovalo je i zatvaranje tvornice vapna i opeke u Skradinu, ukinute 1965. godine te zatvaranje rudnika ugljena u Dubravicama, koji su bili otvoreni od 1849. godine (Magaš, 1980). Stanovništvo ruralnih krajeva bilo je prisiljeno napustiti svoja poljoprivredna zanimanja i preorijentirati se na rad u tvornicama aluminija u radničkom naselju Lozovac i šibenskim četvrtima Ražine (TLM- Tvornica lakih metala) i Crnica, gdje je bilo industrijsko postrojenje za izvoz mangana i tvornica elektroda i ferolegura (TEF). Došlo je do socioekonomskih promjena i razvoja novog sloja u ruralnim krajevima, tzv. paraseljački sloj, koji se oslanjao na agrarne proizvodne resurse na svojim domaćinstvima, ali im je glavni izvor prihoda u nepoljoprivrednim djelatnostima (Nejašmić, 1991).

Odliv radne snage je posljedica veće ponude radne snage u odnosu prema mogućnostima zapošljavanja i rastuće ponude i potražnje za radnom snagom u europskim zemljama (Wertheimer Baletić, 1971). Svojom jačinom uspjela je odvući velik broj stanovnika skradinskoga kraja, posebno se to odnosi na mušku populaciju u reproduktivnoj dobi od 20 do 45 godina, koja je većinom iseljavala na privremeni rad na nekoliko godina dok su obitelji ostajale doma. Nakon određenog broja godina (u Njemačkoj nakon 5 godina rada, kad bi stekli prava na mirovinu), pojedinci su se vraćali svojim domovima, dok je velika većina sa sobom povela obitelji u inozemstvo i trajno napustila svoje domove. Na popisu iz 1971. godine, ukupan broj popisanih radnika na privremenom radu s članovima obitelji na razini cijele Republike Hrvatske, iznosio je 256 334., od toga ih je 201 420 (78,6%) bilo iz seoskih naselja (Akrap, 2004). Emigracija je uzrok početka negativnog kretanja ukupnog broja stanovnika, uzrokujući promjene u dobno-spolnoj strukturi, koje su se kasnije, zakonom inercije, odrazile na negativna prirodna i strukturna kretanja, te pojave „viškova žena (Wertheimer Baletić, 1971). S vremenom su žene počele napuštati ruralne krajeve u potrazi za boljim obrazovanjem i kvalitetnijim životom, što je uzrokovalo pad fertilnog kontingenta i poremećaje u cjelokupnom reprodukcijском procesu.

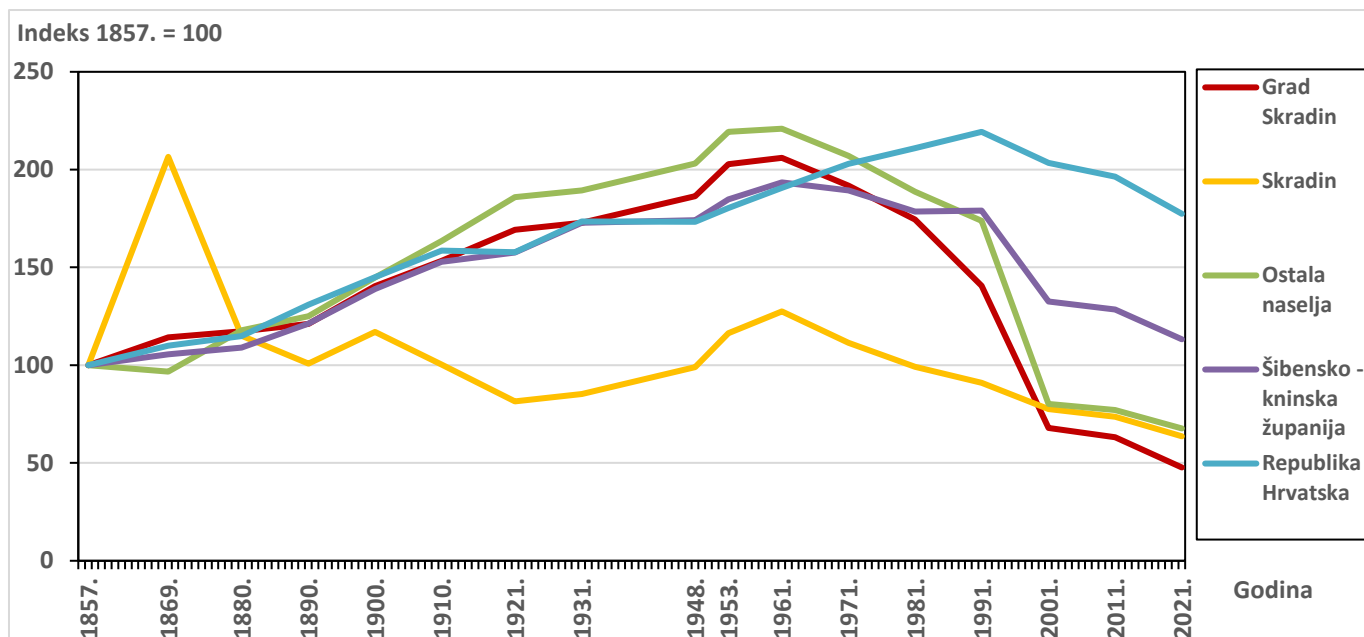
Uspoređujući ukupno kretanje Grada Skradina te zasebno Skradina i ostalih naselja sa kretanjima na razini Šibensko-kninske županije i Republike Hrvatske (Sl. 8. i Sl. 9.), može se zamijetiti kako ukupno kretanje na razini županije bilježi također negativno kretanje od 1961. godine, ali u blažem obujmu, dok Republika Hrvatske i dalje bilježi ukupan porast stanovništva. Na strmoglavi pad kretanja ukupnog broja Grada Skradina (bazni indeks 1961. 206, a 2021. godine 67), najviše su utjecala negativna kretanja u ostalim naseljima (bazni indeks 1961. godine 220,9, a 2021. godine 67,7), uz dodatan negativan utjecaj smanjenja broja u samom centru Skradina (bazni indeks 1961. 127,6, a 2021. godine 63,7). Posebno su poražavajući

podaci za Grad Skradin, koji je u zadnjem međupopisnom razdoblju, zabilježio smanjenje od 476 (12,4%) stanovnika, a uspoređujući sa 1857. godinom, Grad Skradin bilježi pad ukupnog broja stanovnika za 1648 stanovnika (33%). Nagli pad, koji je uslijedio nakon popisa 1961. godine, pojačao se pod utjecajem Domovinskog rata, što se najbolje očitava iz prosječne godišnje stope promjene na razini Grada Skradina (-6,7) te na razini ostalih naselja (-7,4). Rat je dodatno uzrokovao promjene u ukupnoj strukturi stanovništva i povećanje emigracije prema inozemstvu i razvijenijim obalnim mjestima (velik broj ratnih prognanika se trajno nastanio u gradovima). Nadovežemo li na potonje navedeno, procese demografskog starenja i smanjenje prirodnog prirasta, kao dva ključna determinirajuća faktora budućeg kretanja stanovništva, postaje nam jasnija ozbiljnost sadašnjice i neizvjesnost budućnosti cjelokupnog razvoja Grada Skradina.

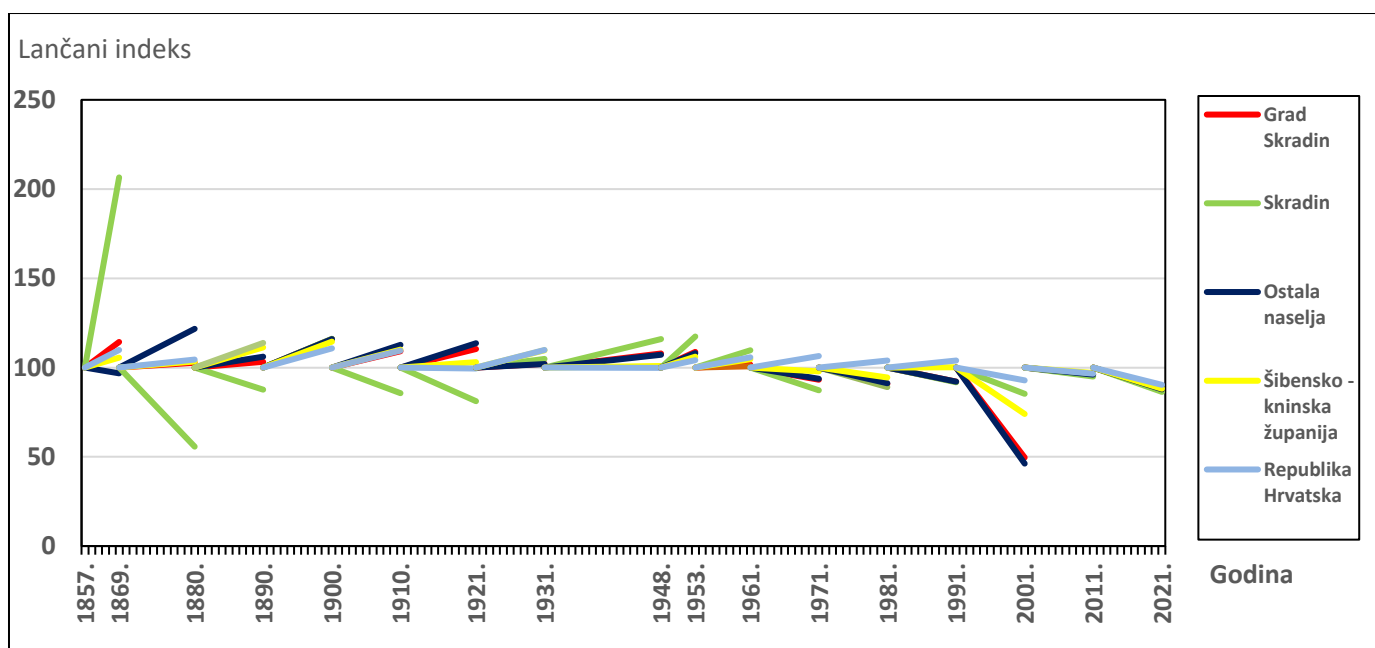
Sl. 7. Kretanje ukupnog broja stanovnika Grada Skradina, Skradina i ostalih naselja od 1857. do 2021. godine

Izvor : Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., www.dzs.hr (24.7.2024.); Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (24.07.2024.)

Sl.8. Kretanje ukupnog broja stanovnika Grada Skradina, Skradina i ostalih naselja, Šibensko-kninske županije i Republike Hrvatske od 1857. do 2021. godine (bazni indeks)

Izvor : Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., www.dzs.hr (24.7.2024.); Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (24.07.2024.)

Sl. 9. Kretanje ukupnog broja stanovnika Grada Skradina, Skradina, i ostalih naselja, Šibensko-kninske županije i Republike Hrvatske od 1857. do 2021. godine (lančani indeks)

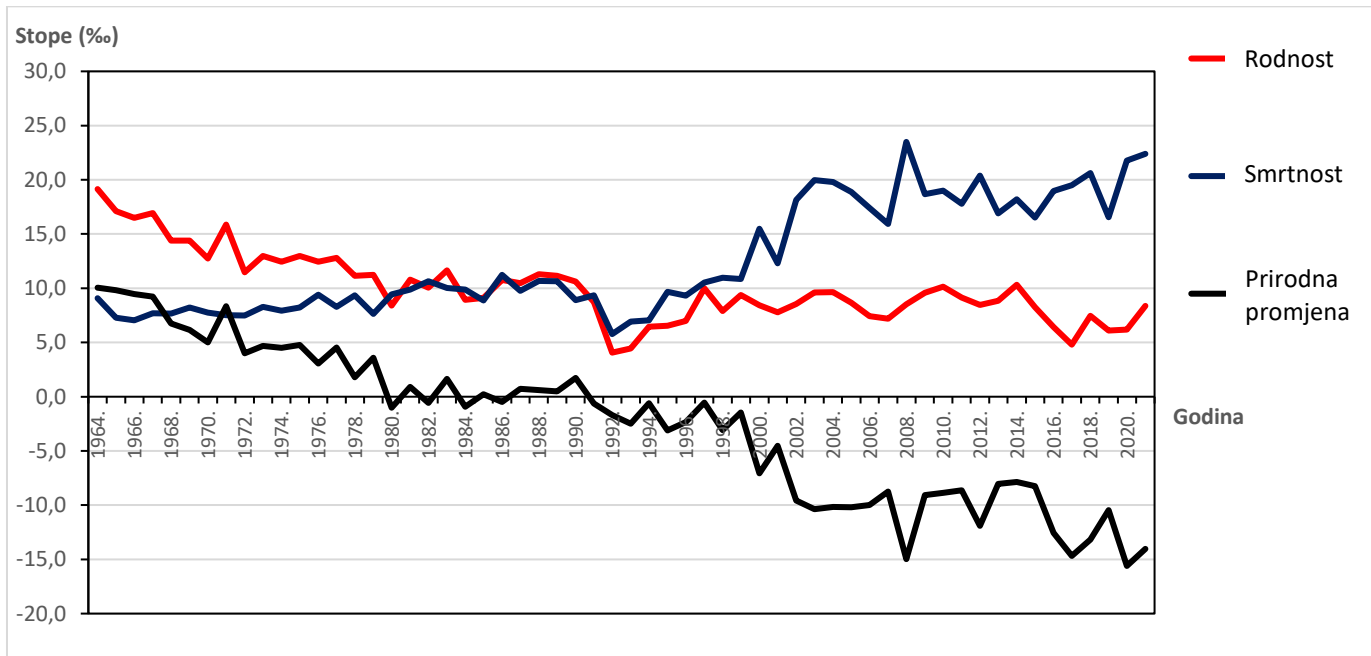
Izvor : Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., www.dzs.hr (24.7.2024.); Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (24.07.2024.)

4.2. PRIRODNO KRETANJE STANOVNIŠTVA

Prirodno kretanje stanovništva rezultanta je kretanja njegovih dviju glavnih odrednica : rađanja (nataliteta) i umiranja (mortaliteta), koje determiniraju dinamiku ukupnog prirodnog kretanja (Friganović, 1990.)

Promjene u kretanju nataliteta i mortaliteta nisu izolirane pojave koje se odvijaju izvan okvira ekonomskog i društvenog razvoja, već su uvjetovani utjecajem raznih činioca tog područja (Wertheimer Baletić, 1971) Na vrijednosne promjene sastavnica prirodnog kretanja Grada Skradina (Sl. 10.), utjecali su brojni, međusobno povezani faktori kao što su migracija stanovništva iz ruralnih sela u gradove i inozemstvo, promjene u politici državnog upravljanja, socijalno prestrukturiranje, porast obrazovanosti ženskog stanovništva, starenje stanovništva te kontinuirano smanjivanje fertilnog kontingenta stanovništva od početka 60 -ih godina 20. stoljeća (Jurić i Poljičak, 2015 ; Mrđen i Barić, 2016). Grad Skradin prva smanjenja prirodne promjene počinje bilježiti od 1965. godine, a od 1970. (stopa nataliteta 12,7) godine ulazi u kasnu tranzicijsku podetapu kretanja stanovništva . Stopa nataliteta je po prvi put bila ispod 14‰, što se smatra graničnom razinom za osiguranje jednostavne reprodukcije stanovništva (Wertheimer Baletić, 1971). Posljedice iseljavanja mlade muške populacije i cjelokupne politike državnog režima prema selu, odrazile su se kroz smanjenje nataliteta. Blagi porast prirodne promjene zabilježen je još početkom 70-ih godina, kad se dio muške populacije u reproduktivnoj dobi od 20 do 40 godina vratio svojim obiteljima i nastavio raditi dvojne poslove u poljoprivredi i industriji (tzv. mješovita gospodarstva). Od 1972. godine traje kontinuirano smanjenje prirodne promjene stanovništva uz blago dinamične oscilacije, a 1980. godine je po prvi put zabilježen veći broj umrlih nego rođenih. Od sredine 60-ih godina gradsko stanovništvo počinje bilježiti veće stope nataliteta od seoskog (Nejašmić, Štambuk, 2003). Kretanje prirodne promjene seoskih naselja na području Grada Skradina je imalo slična kretanja kao i ostatak seoskih naselja na razini cijele Hrvatske, koja su svoja prva negativna prirodna kretanja počela bilježiti 1972. godine, a od 1977. godine počinje biti permanentno obilježje kretanja seoske populacije (Akrap, 2004.). Naredno desetljeće prirodna promjena je oscilirala između -1‰ i 1,7‰, a od 1991. godine do danas traje proces bilježenja negativnog kretanja prirodne promjene, pri čemu su stope prirodne promjene varirale između (-0,5 ‰), 1991., do čak (- 15,6 ‰), 2020. godine (početak COVID-19 virusa). Očite su posljedice koje je iza sebe ostavio Domovinski rat na ovom području, dodatno potencirajući negativne trendove započete od sredine 60-ih godina. Proces starenja stanovništva, zbog produljenja tjeka trajanja života i

ukupnog smanjenja udjela mlade populacije, danas je dominirajući demografski čimbenik skradinskog kraja, te se očekuje daljnji pad stopa prirodne promjene koja je za 2021. godinu iznosila (-14,0 ‰).

Sl. 10. Sastavnice prirodnog kretanja stanovništva i ukupna prirodna promjena Grada Skradina od 1964. do 2021. godine

Izvor: Tablogrami 1964- 2019., Državni zavod za statistiku, Zagreb.

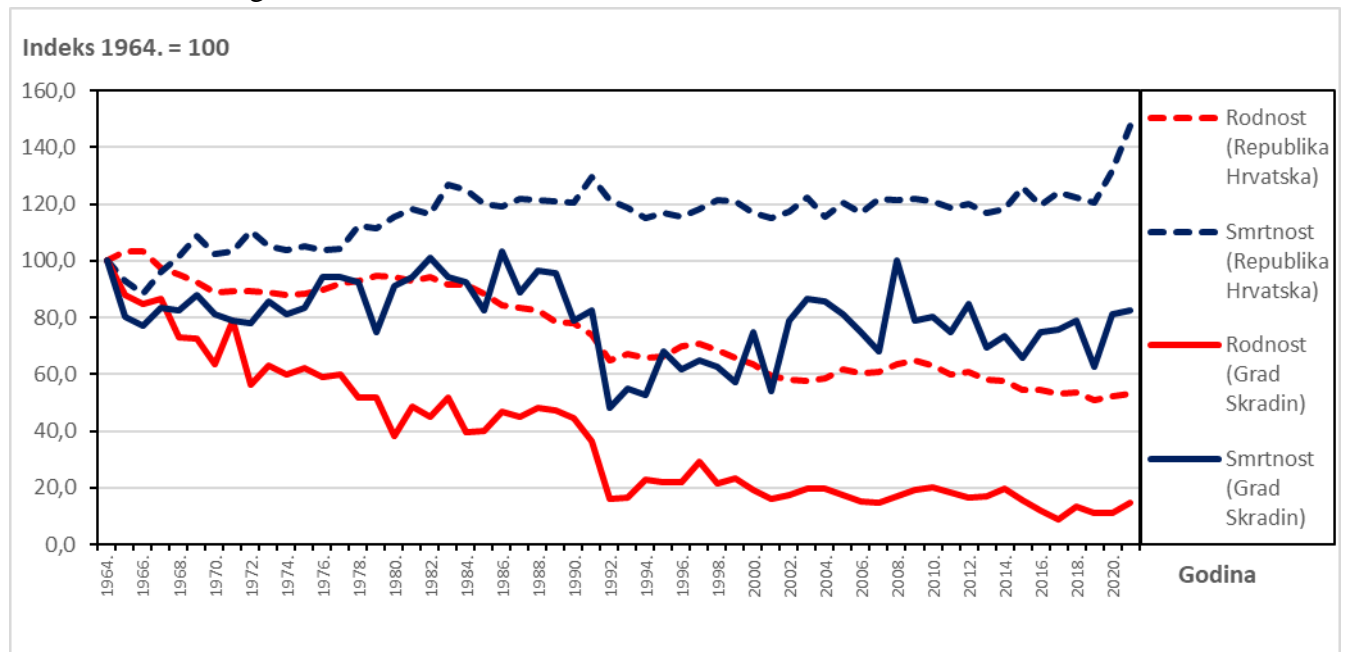
Kretanje stopa nataliteta i mortaliteta u Republici Hrvatskoj, nakon Drugog svjetskog rata, možemo podijeliti kroz pet razdoblja:

- 1) kompenzacijsko razdoblje (1946.-1954. godine)
- 2) izrazito smanjenje nataliteta (1955.-1970.)
- 3) usporavanje smanjivanja nataliteta (1970.- 1980.)
- 4) intenzivno smanjivanje nataliteta (1980.-1990.)
- 5) prirodna depopulacija (1991.- danas) (Wertheimer Baletić, 1996)

Sve ove nabrojane etape kretanja sastavnica prirodne promjene koreliraju s kretanjima samog Grada Skradina, pri čemu treba naglasiti, kako su se negativnija kretanja počela dešavati desetljeće ranije u usporedbi s nacionalnom razinom. Na razini Republike Hrvatske prvo negativno prirodne kretanje zabilježeno je 1991. godine i iznosilo je (-0,6‰). Rezultat je povišenog mortaliteta uslijed Domovinskog rata, priljeva manje brojnijih generacija u fertilnu dob (zbog niskog nataliteta 60-ih godina), te nastavka iseljavanja mladih ljudi zbog ratom

uvjetovane nepovoljne gospodarske situacije koja se odrazila kroz smanjenje ljudi u mlađoj dobi, smanjenje nataliteta i nupcijaliteta (Wertheimer Baletić, 1996). Republika Hrvatska se prema kretanjima stopa nataliteta i mortaliteta nalazi u posttranzicijskoj etapi razvoja stanovništva od 1986. godine, a prve naznake negativnih kretanja u budućnosti vidjele su već tijekom 60 -ih godina, kad su započeta dva procesa : proces reprodukcije depopulacije (stopa neto reprodukcije² ispod 1,0., 1958. godine) i proces generacijske depopulacije (stopa totalnog fertiliteta³, 1964. godine, ispod 2,1). (Wertheimer Baletić, 1992). U periodu nakon Domovinskog rata na kretanje nataliteta i mortaliteta najveći je utjecaj imao proces iseljavanja, zbog loše gospodarske situacije i visoke nezaposlenosti, dodatno povećan ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju (1.7.2013. godine) i otvaranjem granica razvijenijih europskih država za radnike iz Hrvatske (Akrap i Ivanda, 2019). Zabrinjavajuće demografske stanje Grada Skradina i Republike Hrvatske (Sl. 11.), može se iščitati iz kretanja indeksa rodosti koji je za Grad Skradin u 2021. godini iznosio 14,5 (smanjenje rodosti za 85,5 %), a za Republiku Hrvatsku 53 (smanjenje rodosti za 47%) u odnosu na 1964. godinu.

Sl.11. Indeks kretanja rodosti i smrtnosti stanovništva Grada Skradina i Republike Hrvatske od 1964. do 2021. godine

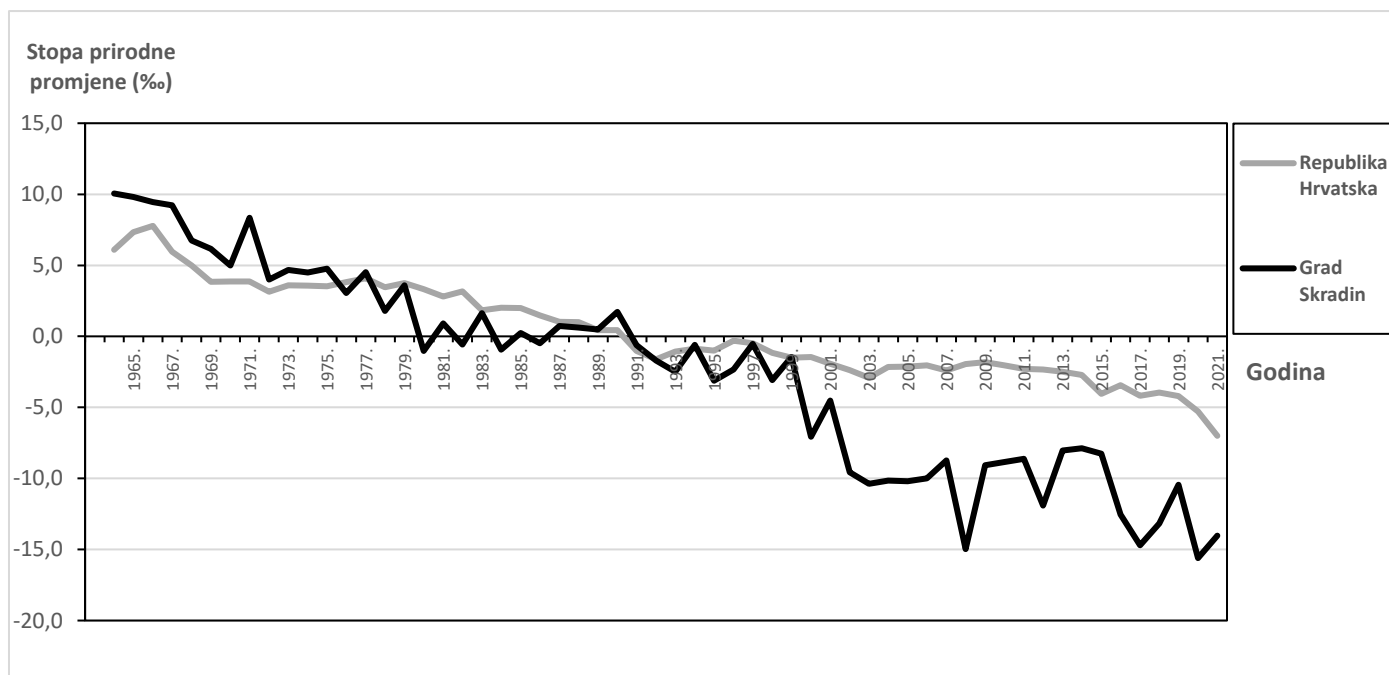

Izvor: Tablogrami 1964- 2019., Državni zavod za statistiku, Zagreb.

² Stopa neto reprodukcije je intergeneracijski pokazatelj koji pokazuje prosječan broj ženske djece koji bi rodila jedna sada rođena djevojčica u svom fertilnom razdoblju (Wertheimer Baletić, 1996).

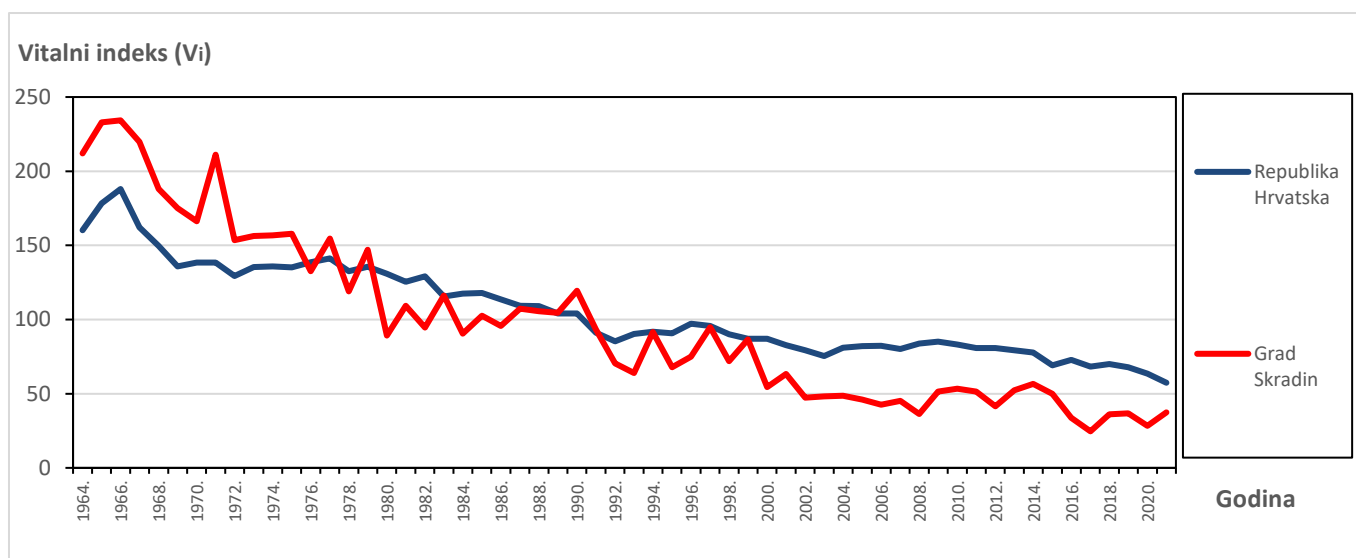
³ Stopa totalnog fertiliteta je demografski pokazatelj prosječnog broja rođene djece kod žena u dobi od 15. do 49. godine života (fertilna dob).

Prirodna promjena Grada Skradina je za 2021. godinu (Sl. 12.) iznosila (- 14‰), a za Republiku Hrvatsku (-7‰), što jasno govori kako Grad Skradin ima duplo gora kretanja nataliteta i mortaliteta od Republike Hrvatske. Kretanje vitalnog indeksa (Sl.13.), relevantnog pokazatelja smjera reprodukcije stanovništva, koji nam pokazuje broj rođene djece u odnosu na 100 umrlih, dodatno potvrđuje razmjere ukupne depopulacije na razini Republike Hrvatske i Grada Skradina. Vitalni indeks za Grad Skradin 2021. godine je iznosio 37,3 dok je za Republiku Hrvatsku iznosio 57,4. U Gradu Skradinu se gotovo 3 puta više umire nego što se rađa, dok se na razini Republike Hrvatske približava broju 50, što znači da će se na razini države u skorašnjem periodu rađati upola manje nego što ih umire. Svi ovi pokazatelji jasno ukazuju na potrebu hitnog djelovanja od strane lokalnih, regionalnih i nacionalnih vlasti u cilju ublažavanja daljnjih negativnih posljedica za ukupni razvoj Republike Hrvatske. Posebice se odnosi na potrebu dodatne nacionalne pomoći gospodarski nerazvijenim i demografski opustošenim potpomognutim područjima, kao što je i sam Grad Skradin, jedan od Gradova u Republici Hrvatskoj s najgorim demografskim pokazateljima prirodnog i ukupnog kretanja stanovništva.

Sl.12. Stopa prirodne promjene stanovništva Grada Skradina i Republike Hrvatske od 1964. do 2021. godine (%)

Izvor: Tablogrami 1964- 2019., Državni zavod za statistiku, Zagreb; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., www.dzs.hr (27.7.2024.); Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (27.07.2024.)

Sl.13. Kretanje vitalnog indeksa Grada Skradina i Republike Hrvatske od 1964. do 2021. godine.

Izvor: Tablogrami 1964- 2019., Državni zavod za statistiku, Zagreb.

4.3. MEHANIČKO KRETANJE STANOVNIŠTVA

Dvije osnovne komponente mehaničkog kretanja stanovništva čine migracija i cirkulacija. Migracije označavaju trajno preseljenje iz jednog mjesta u drugo dok se pod pojmom cirkulacija smatra svaki odlazak stanovništva iz mjesta stalnog stanovanja u drugo mjesto i njegov povratak (Nejašmić, 2005). Svojim djelovanjem utječu na promjene u prirodnom kretanju i ukupnom kretanju stanovništva, njegovom prostornom razmještanju te su u uskoj korelaciji sa stupnjem socioekonomskog i kulturnog razvoja određenog područja (Oliveira Roca, 1987). Geografski aspekt migracije očituje se u teritorijalnom dometu i vremenskom intervalu, uz utjecaj endogenih i egzogenih činioca (Friganović, 1989)

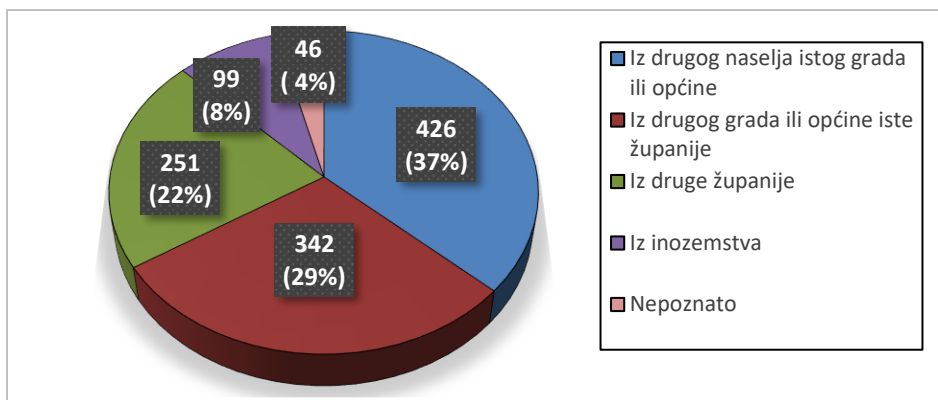
4.3.1. MIGRACIJA

Kroz cijeli rad se spominje negativan utjecaj migracija na kretanje stanovništva Grada Skradina i posljedice koje je za sobom ostavilo iseljavanje mladog muškog stanovništva (gastarbajtera), na rad u inozemstvo 60-ih godina. U potonjem razmatranju prirodnog kretanja, jasno su se vidjele negativne promjene u kretanjima nataliteta, uzrokovane masovnom emigracijom, i naznake početka ukupne depopulacije, već tijekom 70-ih godina. Procesi urbano bazirane industrijalizacije, pretjerane litoralizacije i ubrzane urbanizacije utjecali su na nagli porast

migracije seoskog stanovništva u razvijenija gradska središta, koja nisu bila infrastrukturnu opremljena i gospodarski dovoljno snažna da prihvate svo stanovništvo ruralnih krajeva te ih je velik broj bio prisiljen na odlazak na rad u inozemstvo (Jurić i Poljićak, 2015, Nejašmić, 1986).

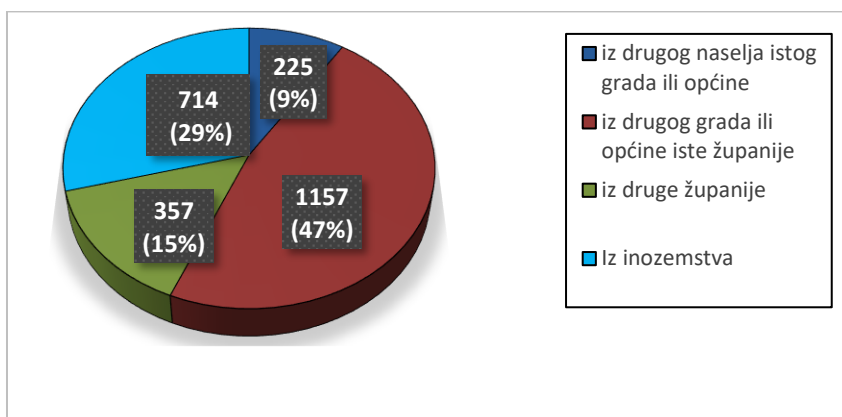
Ubrzani proces migracije selo-grad odrazio se i na prostornu mobilnost stanovništva Grada Skradina koje je s vremenom počelo napuštati svoj kraj odlazeći prema glavnom regionalnom središtu, Gradu Šibeniku, koji je svojom jačinom gravitacijskog djelovanja, funkcionalnom opremljenošću i ponudom poslova privukao mlađu populaciju željnu osobnog napretka. Proces migracije selo-grad dodatno se intenzivirao pod prisilnim utjecajem tijekom trajanja Domovinskog rata, kada velik broj prognanika iz ovog kraja migrira prema Šibeniku i Vodicama te se tamo nastanjuju i zasnivaju obitelji. Domovinski rat se odrazio i na masovnu migraciju srpskog stanovništva s ovih prostora, koje se počelo vraćati posljednjih 20- ak godina te čine većinu dolazaka iz inozemstva.

Sva prethodno navedena migracijska kretanja stanovništva Grada Skradina, uzrokovana raznim društvenim i političkim promjenama, reflektiraju se na njegova suvremena migracijska obilježja koja se zorno mogu vidjeti kroz kretanje doseljenog stanovništva (Sl. 14., Sl5., Sl.16). Podaci o brojevima doseljenih registriraju je li se neka osoba prethodno (ikad) u životu doselila u naselje stanovanja, što znači da se ovim podacima registrira ukupno doseljenje (i u posljednjih 10 godina, ali i prije). Do 2001. godine dominantne su bile migracije unutargradskog i unutaržupanijskog karaktera, sa ukupno 65% udjela u broju doseljenih, a na popisu 2011. godine unutaržupanijska i inozemna doseljavanja čine glavninu ukupnog broja doseljenih. Nagli porast unutaržupanijskog kretanja (s 29% 2001. na 47% ukupno doseljenih 2011.), posljedica je povratka prognanog hrvatskog stanovništva na svoja ognjišta, a slični razlozi su vezani i uz porast dolazaka iz inozemstva, čiju glavninu čine povratnici iz Srbije i pridošlice iz Bosne i Hercegovine. Unutargradske migracije značajno su opale (s 37% na 9%) zbog prijašnjih iseljavanja i drastičnog smanjenja mlade populacije u ruralnim naseljima, iz kojih više nema tko iseliti. Na popisu 2021. godine zabilježeno je smanjenje broja popisanih doseljenika iz inozemstva i porast udjela stanovništva koje je doselilo iz drugih županija, uz standardno prevladavanje unutaržupanijskog kretanja (40% dolazaka). Uglavnom se radi o migracijama stanovništva starije životne dobi, prožeta sjetom za rodnim krajem i željom za napuštanjem užurbanog gradskog načina života. Velike razlike u bilježenju doseljenog stanovništva među popisima, mogu se pripisati specifičnostima vezanim uz prethodno mjesto stanovanja i njegov nacionalni sastav, zajedno s problematikom bilježenja migracijskih statističkih podataka.

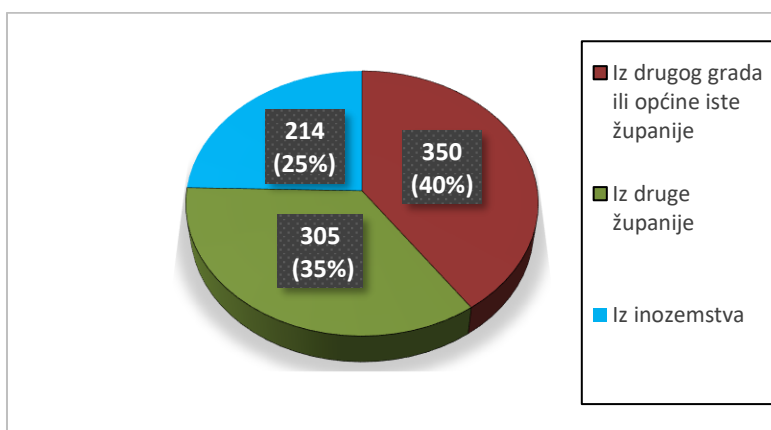
Sl. 14. Doseljeni na područje Grada Skradina prema mjestu prethodnog boravka 2001. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001.: Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, po gradovima i općinama, www.dzs.hr (27.7.2024.).

Sl. 15. Doseljeni na područje Grada Skradina prema mjestu prethodnog boravka 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.: Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, po gradovima i općinama, www.dzs.hr (27.7.2024.).

Sl. 16. Doseljeni na područje Grada Skradina prema mjestu prethodnog boravka 2021. godine

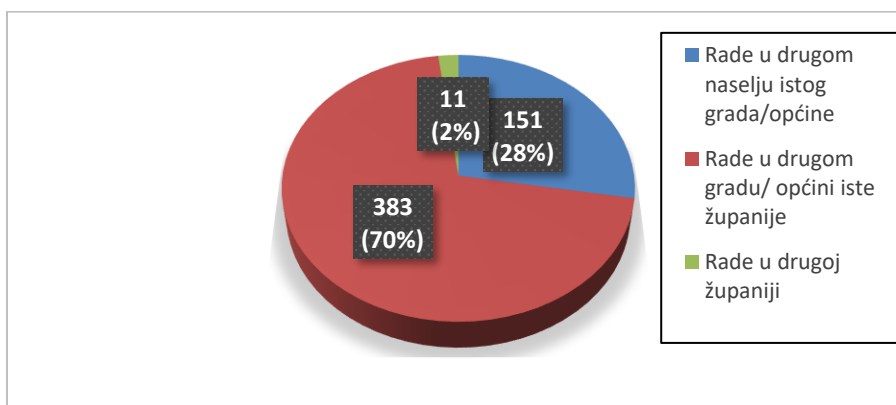
Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021.: Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, po gradovima i općinama, www.dzs.hr (27.7.2024.).

4.3.2. CIRKULACIJA

Pod pojmom cirkulacija smatra se svaki odlazak stanovništva iz mjesta stalnog stanovanja u drugo mjesto i njegov povratak natrag. (Nejašmić, 2005). Osnovni uzrok cirkulacije jest teritorijalna odvojenost dužnosti, aktivnosti i robe, a posljedica je socioekonomske neravnoteže (Oliveira - Roca, 1987).

Jedan od relevantnijih pokazatelja razvijenosti funkcije rada na područja Grada Skradina, predstavlja dnevno kretanje aktivnog radnog stanovništva koje je zaposleno u drugim naseljima unutar Grada Skradina, gradovima unutar županije i obližnjim županijama (Sl. 17.) Iz priloženog grafikona jasno se vidi kako dnevno zaposleno stanovništvo najviše putuje u druge gradove i općine unutar županije (70%), glavnina se odnosi na Grad Šibenik, a zatim Vodice, te prema Kninu i Drnišu, gdje je veća ponuda poslova u sektoru industrije (TLM u Šibeniku, TVIK- proizvodnja vijaka u Kninu, TOF – tvornica oplemenjenih folija u Drnišu). Može se primijetiti kako iz Grada Skradina jako mali broj ljudi odlazi raditi u druge županije, unatoč blizini izlaza na autocestu A1, što je jednim dijelom i posljedica prevladavanja starijeg radno sposobnog kontingenta stanovništva, koje nije podložno promjenama poslova i radu u udaljenijim mjestima.

Od ukupnog broja zaposlenih u Gradu Skradinu (1072 zaposlena, 2021. godine), na udio zaposlenih u drugom gradu otpada 37% (383), što pokazuje njihovu bitnost u održavanju ekonomske stabilnosti stanovništva, s obzirom na nisku ponudu poslova unutar Grada Skradina.

Sl. 17. Aktivni dnevni migranti u Gradu Skradinu koji obavljaju zanimanje i dnevno cirkuliraju prema mjestima rada u 2021. godini.

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021.: Dnevni i tjedni migranti, www.dzs.hr (27.7.2024.)

4.3.3. TIPOVI OPĆEG KRETANJA STANOVNIŠTVA

Tipovi općeg kretanja stanovništva mjerodavan su pokazatelj odnosa prirodnog priraštaja i migracijskog salda, i utjecaja na ukupno kretanje stanovništva u određenom razdoblju, te su uskoj korelaciji s društveno-gospodarskim kretanjima (Friganović, 1990). S obzirom na jačinu djelovanja pojedinih sastavnica, izdvaja se osam glavnih tipova općeg kretanja stanovništva: četiri emigracijska (E_1 - emigracija, E_2 - depopulacija, E_3 - izrazita depopulacija i E_4 - izumiranje) i četiri imigracijska (I_1 - porast imigracijom, I_2 - obnova imigracijom, I_3 - slaba obnova imigracijom i I_4 - vrlo slaba obnova imigracijom).

U vremenskom periodu između 1961. i 1971. godine Grad Skradin je zabilježio tip E_2 - depopulacija, u razdobljima 1971. - 1981. te 1981. -1991. godine bilježi tip E_3 - izrazita depopulacija, a u razdoblju 1991.- 2001. godina zabilježen je najgori tip općeg kretanja stanovništva, tip E_4 - izumiranje. Iz tipova općeg kretanja stanovništva Grada Skradina (Tab.5.), vidljivo je izrazito negativno kretanje migracijske bilance u periodu između 1964. i 1991. godine, napose u popisnom razdoblju 1991. - 2001., gdje je zabilježena apsolutna promjena između dva popisa u iznosu od (-4041) stanovnika (smanjenje za 50,34 %); od toga je migracijska bilanca iznosila (-3915) stanovnika, odnosno 97% ukupnog smanjenja između 1991. i 2001. otpada na emigraciju stanovništva. Radi se o periodu Domovinskog rata, gdje dio negativnih migracijskih kretanja otpada na hrvatsko pučanstvo, koje je protjerano tijekom velikosrpske agresije, dok glavninu ukupne emigracije čine pripadnici srpske nacionalne manjine, koji su napustili svoje domove tijekom 1995. godine i oslobodilačke akcije „Oluja“. Navedeno negativno migracijsko kretanje jasno pokazuje njegov intenzivan utjecaj na smanjenje ukupnog broja stanovnika, uzrokovan u početku iseljavanjem u razvijenije gradove i inozemstvo (1964.-1971. (- 1064)., 1971.-1981. (-1211) te 1981-1991. (-730)), a kasnije dodatno potenciran Domovinskim ratom. U vremenskom razdoblju od 1991. do 2001. godine, po prvi put, zabilježena je negativna ukupna prirodna promjena (-126 stanovnika) , koja je postala glavni determinirajući faktor općeg kretanja stanovništva, u vremenskim periodima od 2001. do 2011. (-337 stanovnika) i od 2011. do 2021. (- 446 stanovnika), uz opadajući udio kretanja migracijskog salda, koje je u periodu od 2001. do 2011., zabilježilo prvo pozitivno kretanje od 1964. godine. Pozitivan migracijski saldo odnosi se na povratak prognanog stanovništva koje nije uspjelo nadomjestiti jačinu negativne prirodne promjene u razmatranom periodu, ali je utjecalo na opći tip kretanja Grada Skradina koji je, u periodu 2001.-2011., pripadao tipu I_4 - vrlo slaba obnova imigracijom. U posljednjem periodu, između popisa 2011.

godine i recentnog popisa iz 2021. godine, Grad Skradin ponovno bilježi najgori oblik općeg kretanja stanovništva, tip E₄ - izumiranje i drugi najgori pad ukupnog stanovništva, sagledavajući kroz relativan iznos pada stanovništva (-12,4 %). Od ukupnog broja smanjenog stanovništva (-476 stanovnika), na negativnu prirodnu promjenu otpada 93,7 % (-446 stanovnika). Ujedno je to i potvrda ,već prije konstatirane činjenice, kako na negativna kretanja u Gradu Skradinu najjači utjecaj imaju proces prirodne depopulacije i proces starenja stanovništva, uz daljnji nastavak smanjivanja udjela mladog reproduktivnog kontingenta stanovništva.

Tab. 5. Tipovi općeg kretanja stanovništva Grada Skradina prema međupopisnim razdobljima od 1964. do 2021. godine

Međupopisno razdoblje	Broj stanovnika u 1. i 2. popisu	Promjena broja stanovnika između dva popisa		Ukupna prirodna promjena između dva popisa		Migracijska bilanca između dva popisa		Tip općeg kretanja između dva popisa
		Apsolutna	Relativna(%)	Apsolutna	Relativna(%)	Apsolutna	Relativna(%)	
1964.*-1971.	10010*	-425	-4,25	639	6,38	-1064	-10,63	E ₂
	9585							
1971.-1981.	9585	-869	-9,07	342	3,57	-1211	-12,64	E ₃
	8716							
1981.-1991.	8716	-689	-7,91	41	0,47	-730	-8,38	E ₃
	8027							
1991.-2001.	8027	-4041	-50,34	-126	-1,57	-3915	-48,77	E ₄
	3986							
2001.-2011.	3986	-161	-4,04	-377	-9,46	216	5,42	I ₄
	3825							
2011.-2021.	3825	-476	-12,44	-446	-11,66	-30	-0,78	E ₄
	3349							

Izvor: Tablogrami 1964.-2019., Državni zavod za statistiku, Zagreb. Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (27.07.2024.)

*1964. godina je uzeta kao početna godina razmatranja s obzirom da je tad započeto bilježenje vitalne statistike, a broj stanovnika za 1964. godinu, izračunat je prema prosječnim godišnjim promjenama u periodu između 1961. i 1971. godine.

Sumirajući sve analizirane podatke kretanja ukupnog stanovništva i njegovih pojedinačnih sastavnica, potvrđene su tri hipoteze ovog rada. Dokazano je kako je proces smanjenja stanovništva Grada Skradina započeo prije Domovinskog rata, zbog niza društvenih i političkih promjena, koje su se odrazile kroz pojačano iseljavanje u skradinskom kraju i kasnije prirodno smanjenje. Potvrđena je i hipoteza o korelaciji kretanja stanovništva Grada Skradina s nacionalnom i regionalnom razinom, s tim da, treba naglasiti kako su prva negativna prirodna kretanja u Gradu Skradinu zabilježena početkom 80-ih godina, uz blage oscilacije, dok je na razini Republike Hrvatske prvo negativno prirodno kretanje zabilježeno 1991. godine, te traje kontinuirano do danas.

Kroz analizu općeg tipa kretanja stanovništva Grada Skradina u periodu od 2011. do 2021. (tip E₄- izumiranje, uvjetovano izrazito negativnom prirodnom promjenom), uspješno je dokazana i treća hipoteza o dominantnom utjecaju procesa starenja i procesa prirodne depopulacije na recentna demografska kretanja. Potonja hipoteza i navedena dva procesa bit će detaljnije elaborirana u narednom poglavlju ovog rada, prvenstveno, kroz analizu biološke strukture stanovništva.

5. OSNOVNE DEMOGRAFSKE STRUKTURE

Osnovne demografske strukture stanovništva su posljedica prirodnog i mehaničkog kretanja, te ujedno i njihov činilac, kojeg treba promatrati kroz uzročno – posljedičnu vezu u sprezi s dinamikom općeg kretanja stanovništva i historijsko – geografskim razvojem (Friganović, 1991.). U radu će se analizirati biološka (dobi i spol), nacionalna (narodnost) i socioekonomska struktura (gospodarske djelatnosti i školska sprema) stanovništva Grada Skradina, a dobiveni podaci komparirati sa kretanjima na regionalnoj i nacionalnoj razini.

5.1. BIOLOŠKA STRUKTURA STANOVNIŠTVA

U proučavanju demografskih struktura najveće značenje svakako zauzima biološka struktura i njezine dvije osnovne komponente - spol i dob. One nam daju jasan uvid u trenutno demografsko stanje, odraz su dugoročnih demografskih trendova u prošlosti i ujedno nam pokazuju smjer daljnjeg demografskog i gospodarskog razvoja na određenom prostoru. Predstavljaju fiziološki okvir za razvoj društvene podjele rada i ključni su faktori u geografskom razmještanju djelatnosti (Friganović, 1990). Promjene u dobnoj i spolnoj strukturi uzrokuju promjene u proizvodnom potencijalu i produktivnosti rada, u obrazovnoj strukturi i radnoj snazi (Wertheimer Baletić, 2003).

Tab. 6. Pokazatelji biološke strukture stanovništva Grada Skradina, Skradina i ostalih naselja, Šibensko-kninske županije i Republike Hrvatske prema spolu i dobi 2021. godine

Pokazatelji	Grad Skradin	Skradin	Ostala naselja	Šibensko-kninska županija	Republika Hrvatska
Koeficijent feminiteta (kr)	90,5	108,2	87,6	103,1	107,6
Koeficijent feminiteta (20-39) (kf, 20-39)	80,9	77,2	81,6	94,4	97,2
Mlado stanovništvo (0-14) (%)	10,0	12,2	9,6	12,7	14,3
Zrelo stanovništvo (15-64) (%)	58,9	61,4	58,4	59,9	63,2
Staro stanovništvo (65+) (%)	31,1	26,4	32,0	27,4	22,5
Indeks mladosti (im)	35,0	47,0	30,2	46,5	63,6
Indeks starosti (is)	285,4	212,8	331,4	215,0	157,4
Koeficijent dobne ovisnosti mladih (km,s)	17,0	19,9	16,5	21,3	22,5
Koeficijent dobne ovisnosti starih (kd,s)	52,9	42,9	54,7	45,8	35,5
Prosječna dob (x)	50,2	47,0	50,3	46,5	44,3

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (27.07.2024.)

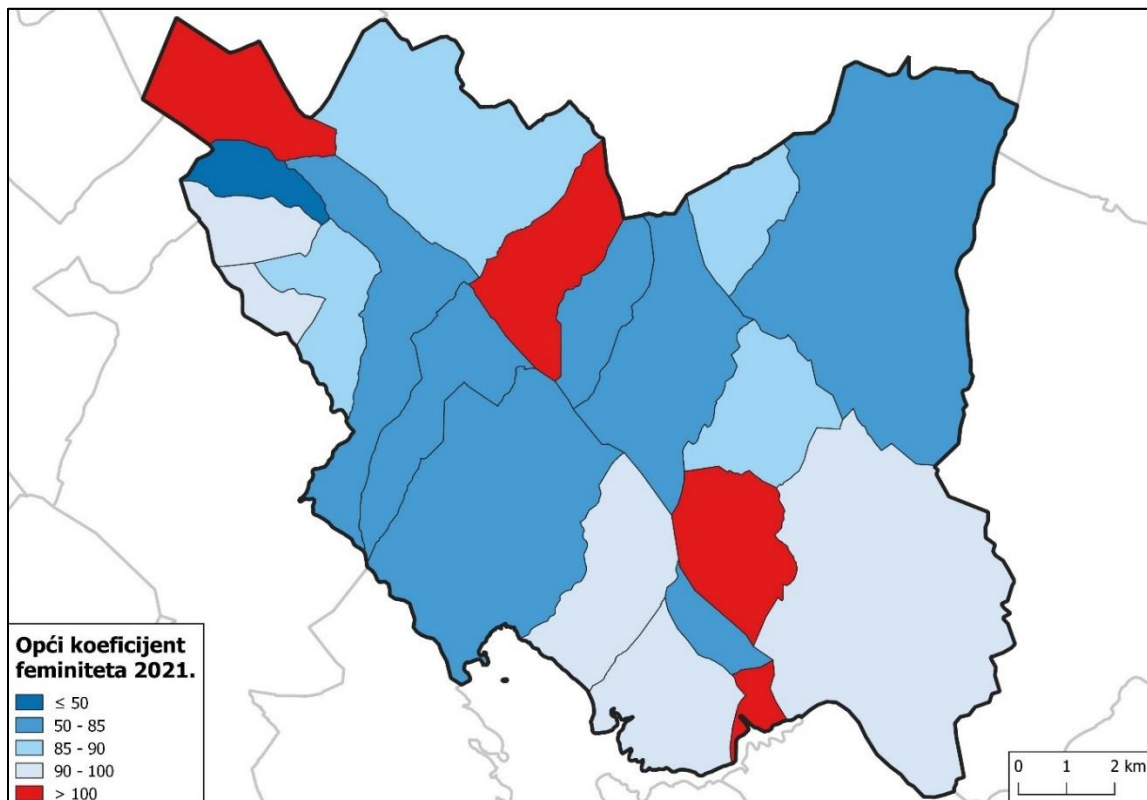
5.1.1. SASTAV PREMA SPOLU

Struktura stanovništva prema spolu pokazuje brojčani odnos muškog i ženskog stanovništva, čija je zastupljenost varijabilna te pod utjecajem prirodnih i društvenih činioca, diferenciranog nataliteta po spolu (većeg udjela muškog stanovništva u mlađim dobnim skupinama) i diferenciranog mortaliteta (većeg udjela ženskog stanovništva u starijim dobnim skupinama) te niza eksternih čimbenika poput rata i epidemija (Friganović, 1990.).

Loša demografska kretanja Grada Skradina u odnosu na regionalnu i nacionalnu razinu razvidna su iz analize kretanja općeg koeficijenta feminiteta, demografskog pokazatelja broja žena na 100 muškaraca. Na razini Grada Skradina vrijednost općeg koeficijenta feminiteta iznosi 90, što je ispod regionalne (103,1) i nacionalne razine (107,6) i upućuje na prevlast muškog stanovništva u ukupnoj populaciji. Ispodprosječan broj žena u Gradu Skradinu rezultat je njihovog manjka u ruralnim naseljima, što je vidljivo iz vrijednosti koeficijenta feminiteta za ostala naselja (87,6), dok je na razini Skradina vrijednost koeficijenta iznadprosječna (108,2), te veća od regionalne i nacionalne razine. Vrijednost koeficijent feminiteta jednakog ili većeg od 100, uz Skradin, bilježe još naselja Cicvare (100,0), Vaćani (101, 9), Velika Glava (110,5) i Žažvić (123,1), dok su sva druga naselja (15, 71%) ispod granične vrijednosti, pri čemu se,

izdvaja naselje Međare, s najnižom vrijednošću (25,0). U obzir treba uzeti i zakon malih brojki jer se radi o naselju sa samo 5 stanovnika. (Sl. 18.)

Rezultat je to podmaklog proces demografskog starenja, diferenciranog mortaliteta uzrokovanog ratnim stradanjima tijekom Drugog svjetskog i Domovinskog rata te selektivnih migracija ženskog stanovništva prema gradovima, uzrokovanih pretjeranim iseljavanjem muške populacije u inozemstvo i pojave „viškova žena“ već u zreloj dobi (35-44 godine) (Nejašmić, 1991., Jurić i Poljičak 2015, Mrđen i Barić, 2016.). Danas su se kretanja preokrenula te u sastavu prema spolu prevladavaju muškarci. Iseljavanjem velikog broja žena zbog posla i udaje došlo je do porasta broja neoženjenih muškaraca i prisilnog celibata, koji je ponajviše zahvatio područje Dalmatinske zagore, ali nisu ostala pošteđena ni naselja u Primorju i njegovom zaobalju što se i vidi iz primjera Grada Skradina (Mrđen i Barić, 2016.).

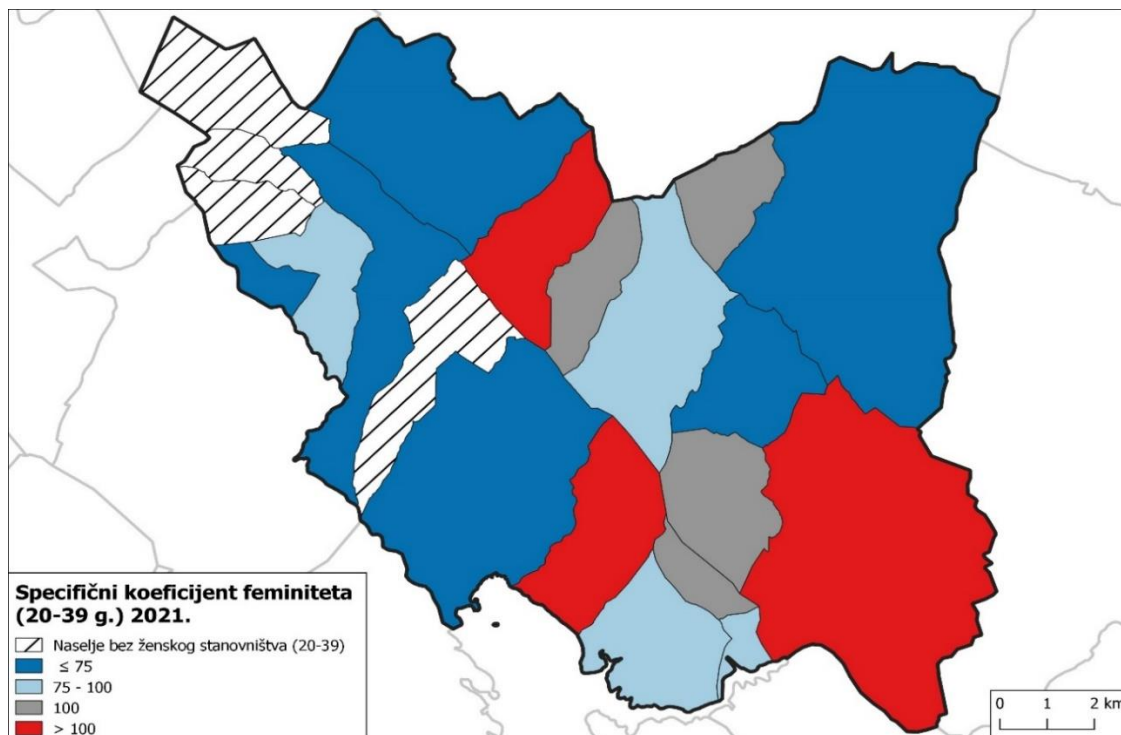

Sl. 18. Opći koeficijent feminiteta Grada Skradina 2021. godine (po naseljima)

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (27.07.2024.)

Kroz kretanje specifičnog koeficijenta feminiteta (20-39 g.), koji nam pokazuje broj žena u udajno – žendbenoj dobi u odnosu na 100 muškaraca, mogu se predvidjeti buduća kretanja u reprodukcijском процесу. Uspoređujući kretanje općeg i specifičnog koeficijenta feminiteta na

razini Grada Skradina, Skradina i ostalih naselja te na regionalnoj i nacionalnoj razini, vidljivo je kako svi bilježe negativnije vrijednosti. Posebno veliku diskrepanciju bilježi Skradin (77,2 u odnosu na 108,2), a najmanju promjenu imaju ostala naselja (81,6 u odnosu na 87,6). Velike razlike u kretanjima općeg i specifičnog koeficijenta vidljive su i na regionalnoj (94,4 u odnosu na 103,1) i nacionalnoj razini (97,2 u odnosu na 107,6). Rezultat je to potonje navedenih negativnih demografskih procesa koji poprimaju nepovratna obilježja, naročito se to odnosi na pojedinačna, demografski mala naselja, što se zorno ogleda iz podataka kretanja specifičnog koeficijenta feminiteta ruralnih naselja Grada Skradina. U naseljima Cicvare, Međare, Žažvić i Ždrapanj, ne postoji niti jedna ženska osoba u dobi od 20-39 godina, dok je, u 10 naselja vrijednost specifičnog koeficijenta ispod 100, pri čemu se ističu, naselja Bribir (25) i Lađevci (36,4), s najmanjim vrijednostima unutar ove skupine. Potpuno uravnotežen sastav je zabilježen u naseljima Gorice, Ićevo, Skradinsko polje i Velika Glava, dok ukupno 3 naselja imaju višak ženskog stanovništva, a to su Dubravice (110,4), Gračac (118,2) i Vaćani (275,0). Posebno se ističe naselje Vaćani, kao pozitivan ekstrem, s gotovo 3 puta više žena u odnosu na broj muškaraca u udajno-ženidbenoj dobi (11 prema 4). Slaba specifična spolna struktura je pouzdan demografski izraz biološke i gospodarske stagnacije s dugotrajnim posljedicama u budućnosti (Friganović, 1990).

Sl. 19. Specifični koeficijent feminiteta Grada Skradina 2021. godine (po naseljima)
 Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (27.07.2024.)

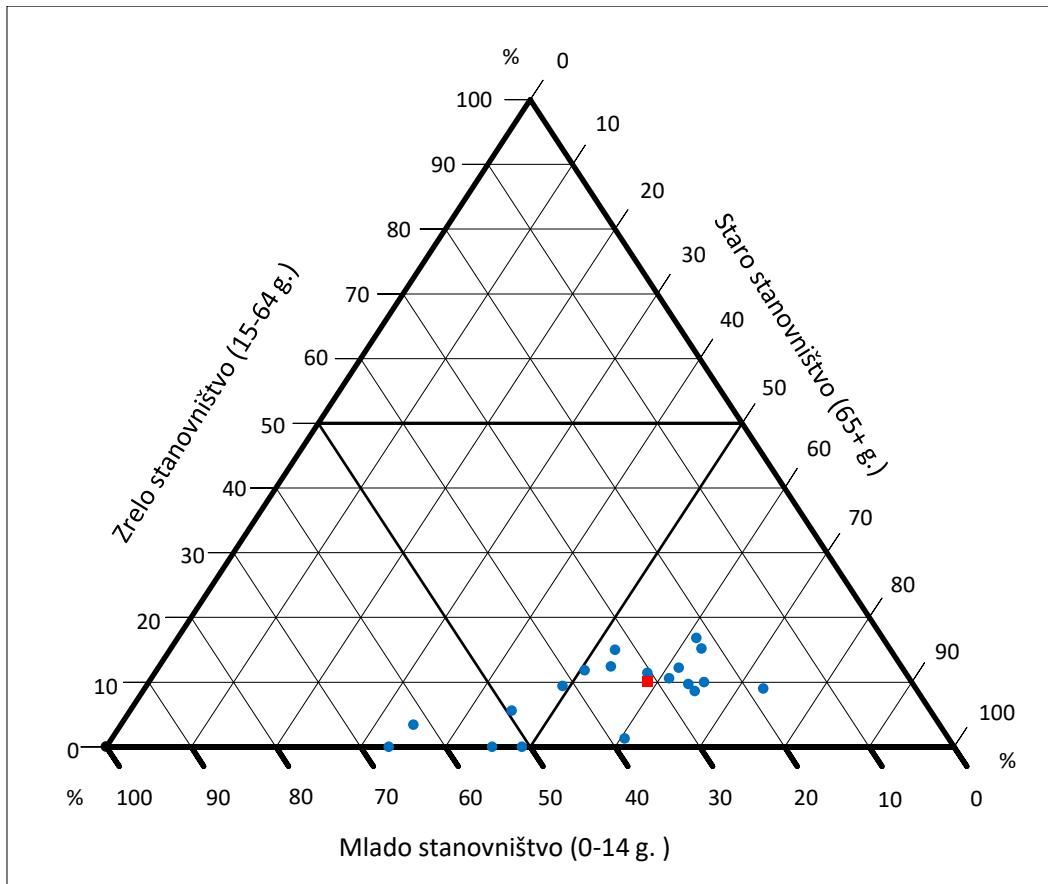
5.1.2. SASTAV PREMA DOBI

Drugu temeljnu osobinu sastava stanovništva, uz sastav prema spolu, predstavlja i sastav prema dobi koji pokazuje potencijalnu vitalnost i biodinamiku stanovništva te predstavlja osnovu opće dijagnoze stanovništva (Friganović, 1990.). Dobna struktura određene populacije pod utjecajem je prirodnog prirasta i njegovih komponenti te istodobno na njih vrši povratni utjecaj na razinu nataliteta i fertiliteta (Wertheimer Baletić, 1971).

Promjene u sastavu prema dobi na području Grada Skradina rezultat su : društvenog prestrukturiranja, egzodusnih migracijskih kretanja iz sela prema gradu i inozemstvu, političkih previranja, tranzicijskog ekonomskog procesa iz socijalističkog u kapitalistički sustav, procesa demografskog starenja i produljenja životnog vijeka, te kontinuiranog institucionalnog zapostavljanja od strane svih dosadašnjih političkih garnitura. Poražavajući su demografski pokazatelji kretanja sastava stanovništva prema dobi na svim statističkim razinama razmatranja. Udio mladog stanovništva (0-14) na području Grada Skradina iznosi niskih 10,0%, te je za 3 puta manji od udjela starog stanovništva (65+), koji čine gotovo trećinu (31,1%) ukupne populacije. Udio mladih (12,2%) u Skradinu je više od duplo manji u odnosu na udio starijeg stanovništva (26,4%), dok najgore pokazatelje bilježe ostala naselja ruralne sredine s udjelom mladih od 9,6% u odnosu na 32, 0 % starije populacije. Grad Skradin bilježi niže udjele mladih generacija i više udjele starije populacije u odnosu na regionalnu (12,7 % mladih i 27,4 % starih) i nacionalnu razinu (14,3 % mladih i 22,5% starih). Prešao je kritičnu granicu od 12% udjela starijeg stanovništva koja predstavlja početak starenja stanovništva, što je posljedično utjecalo i na porast indeksa starenja⁴ , koji na razini Grada Skradina iznosi 285, 4. Skradin ima niži indeks starenja (212,8) u odnosu na ostala naselja, čija vrijednost indeksa starenja iznosi ekstremnih 331,4, što je čak 8 puta više od granične vrijednosti. Skradin ima i niže vrijednosti od županijske razine koja iznosi visokih 215,0. Vrijednost udjela zrelog stanovništva Grada Skradina (58,9) približna je udjelu zrelog stanovništva na regionalnoj razini (59,9) dok je za 4,3% manja u odnosu na nacionalnu razinu (63,2%). Nesrazmjer između pojedinačnih dobnih skupina, uzrokovan porastom udjela starog stanovništva, utječe i na porast koeficijenta dobne ovisnosti starog stanovništva (52,9), koja je na razini Grada Skradina 3 puta veća u odnosu na koeficijent dobne ovisnosti mladih (17,0). Raste i prosječna dob Grada Skradina (50, 2) te je

⁴ Indeks starenja je kvocijent broja starog stanovništva(60+) i mladog stanovništva (0-19). Proces starenja stanovništva započinje kada vrijednost indeksa starenje prijeđe 40.

ona za 6 godine veća od nacionalne razine (44,3) i za 20 godina viša od vrijednosti na kojoj započinje proces starenja (30,0).

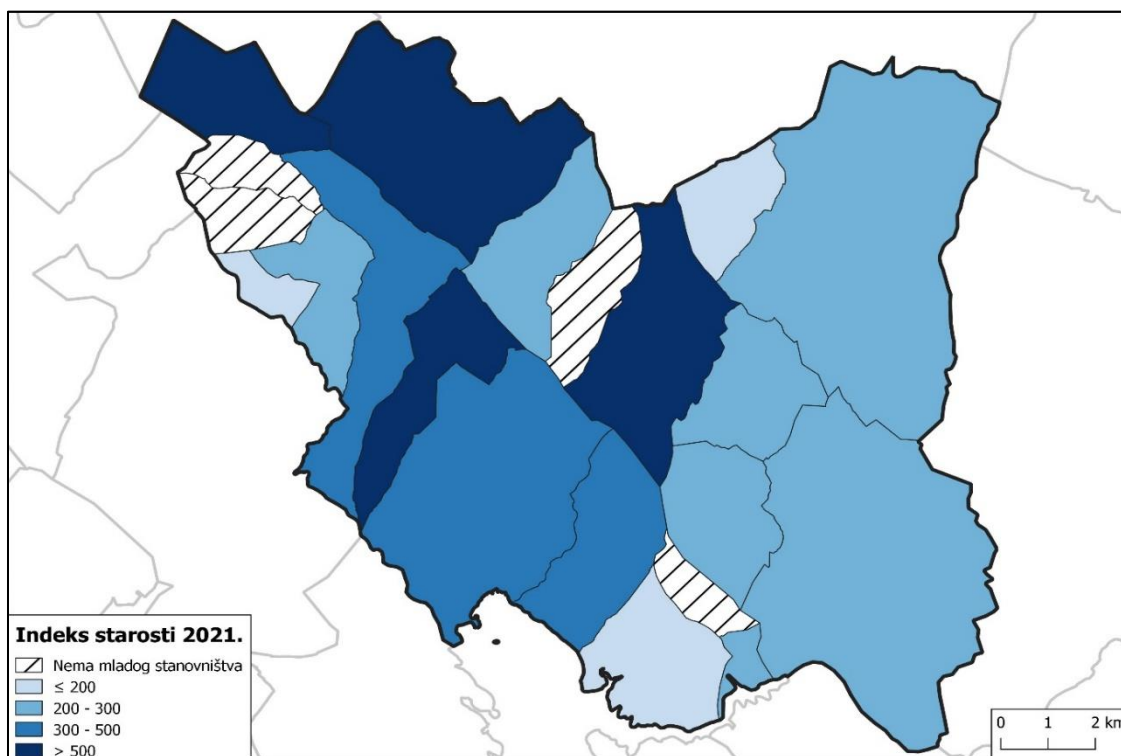

Sl. 20. Udjeli velikih dobnih skupina Grada Skradina 2021. godine (po naseljima)

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (27.07.2024.)

Udjeli velikih dobnih skupina ostalih ruralnih naselja pokazuju centralnu tendenciju kretanja prema prosječnoj vrijednosti Grada Skradina, uz određenu diferencijaciju naselja s izrazito malim udjelom mladog stanovništva ili s niti jednom mladom osobom (0-14). U naseljima Cicvare, Gorice, Međare, Skradinsko polje i Ždrapanj ne postoji niti jedna osoba mlađa od 14 godina. Radi se o naseljima u kojima je udio starog stanovništva preko 50% do čak 100% (u naselju Međare). Iznadprosječan udio mladih u usporedbi s Gradom Skradinom ima 8 naselja od kojih najveću vrijednost udjela mladog stanovništva ima naselje Bićine (16,8 %), a slijede ga naselja Lađevci (15,2%) i Velika Glava (15%), koja imaju veći udio mladog stanovništva u usporedbi sa županijskom i nacionalnom razinom. Naselje Ićevo je jedino naselje u kojem je udio starog stanovništva (18,0) ispod 20%, te ujedno i broji najviše stanovništva u zreloj dobi (73,0%).

Indeksi starenja stanovništva na razinama naselja, dokaz su poražavajućih demografski kretnji Grada Skradina. Niže vrijednosti indeksa starenja od prosjeka Grada Skradina (285,4) ima 7 naselja, a najmanje lošu vrijednost ima naselje Bićine (123,7), što je za 3 puta više od granične vrijednosti. Ukupno 14 naselja ima više vrijednosti od prosjeka Grada Skradina, pri čemu se ističe, naselje Bratiškovci (2966,7), s vrijednošću indeksa višom od 1000, a po vrijednosti ga slijedi naselje Žažvić (950). Na području Grada Skradina postoji 5 naselja za koja nije uopće moguće izračunati vrijednosti indeksa starenja. Radi se o naseljima Međare, Cicvare, Skradinsko polje i Gorica, koja u svom sastavu stanovništva nemaju niti jednu mladu osobu (0-14 g.).

Sl. 21. Indeks starosti Grada Skradina 2021. godine (po naseljima)

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (27.07.2024.)

Za formiranje radne snage izrazito je važan udio mladog stanovništva s obzirom da se radi o budućim naraštajima koji će pritjecati u radnu i ekonomski aktivnu dob (Wertheimer Baletić, 1971). Na primjeru naselja Grada Skradina jasno se vidi kako se smanjuje inkubator buduće radne snage, što će se nepovoljno odraziti na daljnji ekonomski razvoj. Daljnjim nastavkom procesa starenja Grad Skradin će se ubrzo naći pred izazovom osiguranja dovoljno radne snage, a problemi su vidljivi već sad, tijekom ljetnih sezona, zbog nedovoljnog broja sezonskih radnika. Uz potonje navedeno, porast će i pritisak na radnosposobno i radnoaktivno

stanovništvo koje neće moći uzdržavati velik broj staračkog kontingenta stanovništva (Živić, 2005).

5.1.3. DOBNO-SPOLNA PIRAMIDA

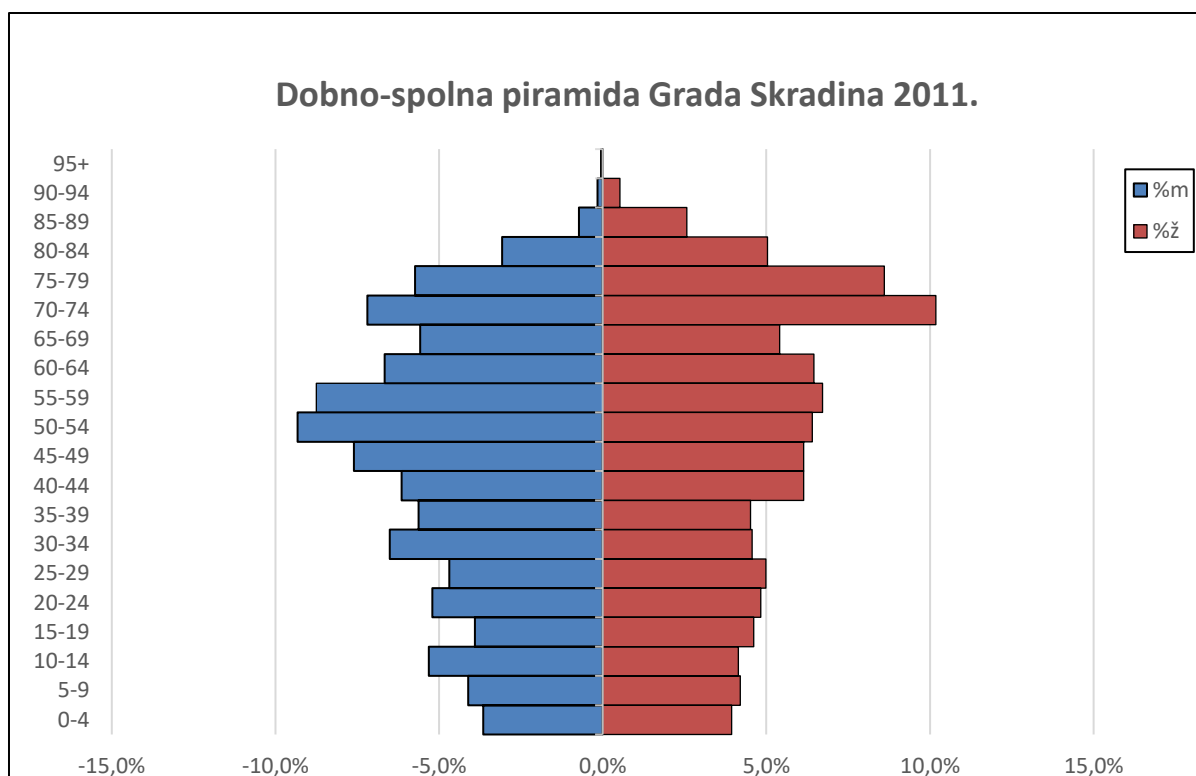
Dobno-spolna piramida je relevantan pokazatelj dobno-spolne strukture stanovništva kroz prikaz dvostrukog histograma, u kojem su prikazani međuodnosi pojedinih dobnih skupina, muškog i ženskog stanovništva. Prema svojem obliku izdvajaju se tri tipa: ekspanzivni (progresivni), stacionirani (stagnantni) i konstriktivni (regresivni). Grad Skradin je eklatantan primjer konstriktivnog (regresivnog) tipa dobno-spolne piramide, sa suženom osnovicom i malim udjelom mladog stanovništva koja se postepeno širi i najveće vrijednosti postiže u starijim dobnim skupinama. Za Grad Skradin se može slobodno reći da je primjer „obrnute“ dobno-spolne piramide koja svojim izgledom poprima oblik „urne“ (Sl. 22., Sl.23.).

U 2011. godini najbrojnija dobna skupina kod muškaraca je bila kohorta 50 do 54 godine dok je kod ženskog stanovništva najbrojnija bila kohorta 70-74 godine. Radi se o muškarcima rođenim u kompenzacijskom periodu nakon Drugog svjetskog rata (*baby boom*) dok je kod žena u pitanju predratni period povišenih stopa nataliteta. U 2021. godini najbrojnija dobna skupina kod muškaraca je kohorta 60 - 64 godine, a radi se o istoj generaciji koja je bila najbrojnija i 2011. godine. Kod ženskoga stanovništva najbrojnija je kohorta 65-69 godine, te je isto kao i kod muškaraca u pitanju generacija rođena u kompenzacijskom periodu.

U gradu Skradinu je veći udio osoba starih 80 i više godina (najstarijih starih) u odnosu na broj djece do 5 godina. U 2021. godini ukupan broj osoba starih 80 i više godina je iznosio 10,2%, dok je udio mlađih od 5 godina bio 2,6%, što je 4 puta manje u odnosu na najstarije stare. Grad Skradin prati trendove na razini županije u kojoj je prisutan proces *grandparent boom* (Mrđen i Barić, 2016)

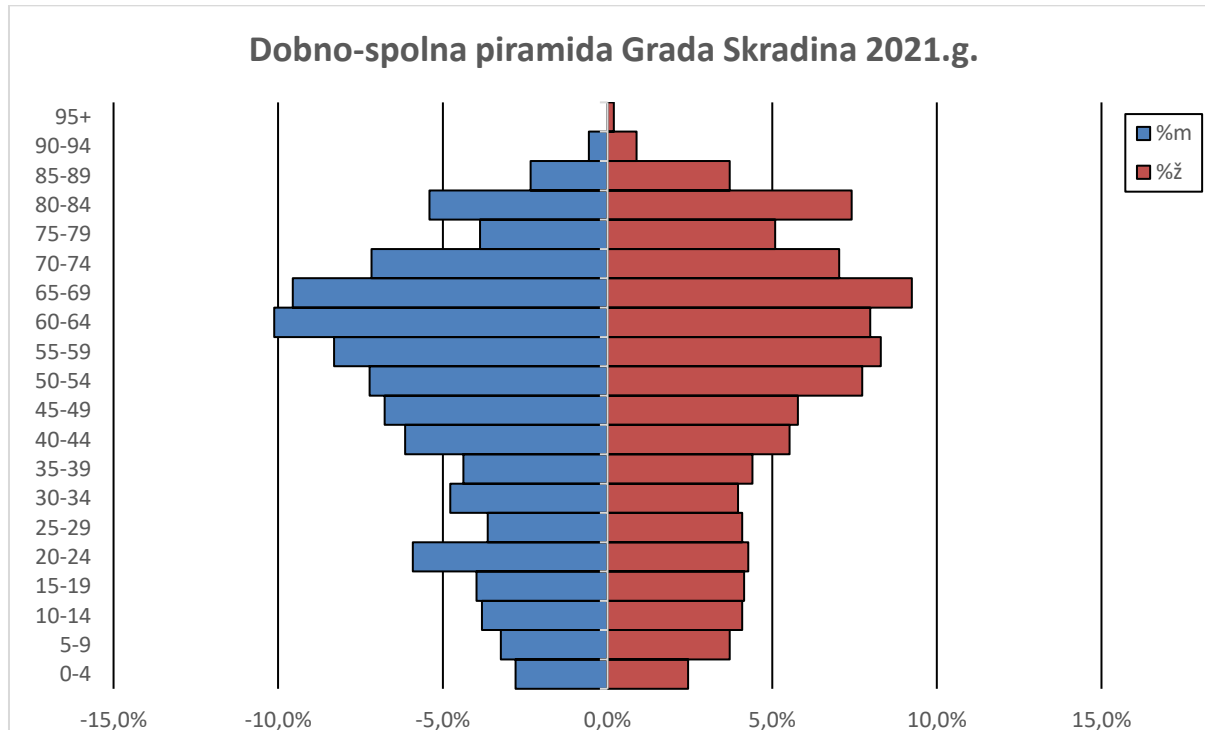
Utjecaj diferenciranog fertiliteta prema spolu najočitiji je u kohorti 20-24 godine (5,9 % muškaraca u odnosu na 4,3 % žena), dok promatrajući niže dobne skupine, zamjećuje se približno isti udio muškaraca i žena, uz čak blagu prevlast udjela ženske populacije. Iz kretanja dobno-spolne strukture, vidljivo je kako postoje usjeci, i kod muškaraca i kod žena, koji daju izgled „okrnjenosti“, a najizraženiji su kod kohorte 75-79 g., rođene tijekom Drugog svjetskog rata, kad su bile niske stope rodnosti (depresivni ratni natalitet).

U nedostatku riječi kojima bi opisao kritično demografsko stanje Grada Skradina, autor će se poslužiti starom narodnom poslovicom: „ Slika govori više od tisuću riječi“.

Sl. 22. Dobno-spolna piramida stanovništva Grada Skradina 2011. godine.

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (27.07.2024.)

Sl. 23. Dobno-spolna piramida stanovništva Grada Skradina 2021. godine.

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (27.07.2024.)

5.2. NARODNOSNI SASTAV STANOVNIŠTVA

Nacionalna struktura stanovništva proizlazi iz etničko-historijskih obilježja stanovništva i iz procesa koji su vremenski i prostorno prožimali stanovništvo (Friganović, 1990). Grad Skradin se kroz svoju povijest nalazio na granici različitih kulturno-civilizacijskih krugova koji su se ispreplitali na ovim prostorima. Najjači utjecaj na etničko-nacionalnu raznolikost prostora Grada Skradina ostavili su zapadna civilizacija i srednjoeuropski germanizam, kao predstavnici katolicizma i protestantizma, zatim istočna civilizacija kao predstavnik pravoslavlja, te osmanski utjecaj koji zastupa islamske vrijednosti u prakticiranju religijskog i kulturnog načina života. Dvije najzastupljenije narodnosti na području Grada Skradina su Hrvati i Srbi. Hrvati su se oduvijek opredjeljivali i priklanjali zapadnoj civilizaciji, služeći vjerno Rimu i Papi, kao vrhovnom poglavaru Katoličke Crkve i stamenom predstavniku zapadne civilizacije, te su zbog vjernosti i odanosti prozvani čuvarima i predziđem kršćanstva (*antemurale christianitatis*). Udjeli glavnih dviju nacionalnih skupina na području Grada Skradina oscilirali su ovisno o društveno-političkim zbivanjima koja su najčešće obilježena krvavim sukobima. Posljednji sukob zbio se početkom 90-ih godina, kada su velikosrpski imperijalisti i hegemonisti, stihijski i planski, organizirali pobune protiv hrvatskog pučanstva koje se na legitiman i demokratski način odlučilo na razdruživanje iz bivše zajednice, Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (Jerkušić, Komušanac i Šterc, 2022). Na popisu 1991. godine, u Gradu Skradinu je živjelo ukupno 8027 stanovnika, od čega je broj hrvatskog pučanstva iznosio 4338 (54%) stanovnika, dok je ukupan broj Srba iznosio 3487 (43,4%) stanovnika. Hrvati su brojili većinu u sljedećim naseljima: Bićine (92,2%), Dubravice (99,1%), Ićevo (57,7%), Krković (93,5%), Lađevci (99,4%), Piramatovci (93,6%), Rupe (97,2%), Skradin (79,3%) i Vaćani (70%), dok su Srbi činili većinu populacije u sljedećim naseljima: Bratiškovci (98,3%), Bribir (94,2%), Cicvare (81,3%), Gorice (98,7%), Gračac (80,6%), Međare (98,1%), Plastovo (60,7%), Skradinsko Polje (95,7%), Sonković (51,8%), Velika Glava (98,3%), Žažvić (90,9%) i Ždrapanj (91%). Razvidno je kako su najbrojnija naselja 1991. godine imala većinu hrvatskog pučanstva, u odnosu na manja ruralna naselja u zaleđu koja su u svom sastavu imala većinu Srba. Populacijski veća naselja sa srpskim pučanstvom bili su Bratiškovci, Bribir, Gračac i Velika Glava, žarišta pobune i otpora tijekom rata. Domovinski rat je završio sa vojno-redarstvenom operacijom „Oluja“, u kolovozu 1995. godine, i pobjedom hrvatske vojske i policije nad srpskim pobunjenicima. Netom prije i nakon „Oluje“, velik broj srpskog pučanstva napustio je svoje domove i odselio iz ovih krajeva u druge republike bivše SFR Jugoslavije, što je utjecalo na drastičan pad zastupljenosti Srba u narodnosnom sastavu Grada Skradina (

Bjelajac, 2009). Na popisu 2001. godine Srbi su sačinjavali 10,8 % ukupne populacije, što je smanjenje od 32,6%, u odnosu na njihov udio u pučanstvu 1991. godine. Udio hrvatskog stanovništva je 2001. godine iznosio 86,6 %, što je povećanje od 32,6 %, u odnosu na popis iz 1991. godine. Došlo je do homogenizacije nacionalne strukture stanovništva , pri čemu se u posljednjih dva desetljeća blago povećala zastupljenost Srba (2011., 17,8 % i 2021. 18,1 %), kao rezultat povratka izbjeglog stanovništva, uglavnom starije životne dobi. Udio Hrvata u ukupnom sastavu stanovništva Grada Skradina je u opadanju (2011., 79,2 % i 2021., 76,7 %), a rezultat je to negativnih demografskih kretnji, procesa prirodne depopulacije, strukturne neuravnoteženosti i novog migracijskog vala nakon ulaska u Europsku uniju. Blagi porast je zabilježila skupina ostalih narodnosnih skupina, od kojih su najbrojniji stanovnici iz Bosne i Hercegovine koji su se doselili nakon Domovinskog rata.

Tab.7. Udjeli glavnih narodnosnih skupina Grada Skradina 1991., 2001., 2011. i 2021. godina (%)

Godina	Hrvati		Srbi		Jugoslaveni		Ostali	
	Broj	Udio (%)	Broj	Udio (%)	Broj	Udio (%)	Broj	Udio (%)
1991.	4338	54,0	3487	43,4	45	0,6	154	1,9
2001.	3452	86,6	431	10,8	-	-	103	2,6
2011.	3031	79,2	679	17,8	-	-	115	3,0
2021.	2568	76,7	605	18,1	-	-	176	5,3

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava 31. ožujka 1991. : Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880.-1991. po naseljima, DZS, Zagreb, 1998; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. : Stanovništvo prema državljanstvu, po gradovima i općinama, www.dzs.hr (27.7.2024.); Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.: Stanovništvo prema državljanstvu po gradovima/ općinama, www.dzs.hr (27.7.2024.); Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021.: Stanovništvo prema državljanstvu po gradovima/ općinama, www.dzs.hr (27.7.2024.).

5.3. SOCIO-EKONOMSKA STRUKTURA

Socio-ekonomska struktura odražava stupanj društveno-gospodarske razvijenosti nekog područja i odvija se usporedno s tehničko-tehnološkim napretkom (Lukić, 2012). Na primjeru Grada Skradina, razmotrit će se sastavi stanovništva prema stupnju obrazovanosti, aktivnosti i sektorima djelatnosti, u cilju sagledavanja ukupnih ljudskih i ekonomskih potencijala za daljnji napredak u budućnosti, te će se ukazati na osnovne probleme i neprilike koje kočće suvremeni razvoj skradinskog kraja.

5.3.1. SASTAV PREMA STUPNJU OBRAZOVANJA

Ukupni ljudski potencijal određenog prostora najbolje se iščitava iz dostignutog stupnja obrazovanja njegove populacije. Na području Grada Skradina vlada izrazito nepovoljna obrazovna struktura stanovništva. Primarno nedostaje visoko obrazovanih ljudi (2021., 10%) kojih je duplo manje u usporedbi s regionalnom razinom (20,6%) i dva i pol puta manje u usporedbi s nacionalnom razinom (24,1%). Ukupno 15% populacije Grada Skradina je bez ili sa nezavršenom osnovnom školom, što je skoro tri puta više od udjela na razini Šibensko-kninske županije (5,4) i čak 5 puta više od nacionalne razine (3,0%). Završenu osnovnu školu ima 22% populacije, dok je srednju školu završilo ukupno 52,7% stanovništva. Izrazito visok postotak broja stanovnika bez završene osnovne škole koji je u 2001. godini iznosio visokih 42,7 %, posljedica je orijentiranosti stanovništva na autarkičan društveno-ekonomski razvoj koji se bazirao na poljoprivredi, kao primarnoj djelatnosti opskrbe pučanstva. Tradicionalan oblik poljoprivredne proizvodnje nije zahtijevao veći stupanj obrazovanja, ali je zahtijevao brojnost, što je rezultiralo prisilnim napuštanjem obrazovnog sustava današnje starije populacije koja čini glavninu u ukupnom udjelu stanovništva bez škole. Obrazovna struktura zapravo je odraz starosne strukture stanovništva, kao što je slučaj u velikom dijelu Dalmatinske zagore. U popisu 1961. godine samo je 3,3% stanovništva imalo završenu osmogodišnju školu, četiri razreda osnovne škole imalo je 41% stanovništva, a čak 27,9% ih je bilo potpuno nepismeno (Magaš, 1980). Postepenim povezivanjem s razvijenijim Šibenikom i gradnjom modernijih prometnica, rastao je i udio obrazovanih zbog veće mogućnosti srednjoškolskog obrazovanja. Prometno povezivanje je nažalost imalo i negativne reperkusije za Grad Skradin, s obzirom da je velik broj ljudi emigrirao zbog nepostojanja mogućnosti daljnjeg školovanja u svom kraju (Magaš, 1980). Slična situacije je i danas, jer na području Grada Skradina postoji samo jedna osnovna škola koja se nalazi u centralnom naselju, te uz nju još djeluju tri područne škole u naseljima Dubravice, Rupe i Piramatovci, u kojima se nastava odvija u kombiniranim razrednim odjelima. S obzirom na izrazito negativna demografska kretanja, u daljnjem periodu se može očekivati daljnji pad broja upisane djece, te postepeno zatvaranje nekih područnih škola jer nema djece koja bi ih pohađala. Zatvaranje područnih škola značilo bi i konačno gašenje života u ruralnim naseljima Grada Skradina, s obzirom da područne škole, uz male trgovine prehrambenim proizvodima, predstavljaju jedine temeljne funkcije dostupne stanovništvu ruralnih krajeva.

Tab. 8. Stanovništvo Grada Skradina, Šibensko-kninske županije i Republike Hrvatske prema najvišoj završenoj školi 2001., 2011. i 2021. godine

Godina	Prostorna razina	Bez ili sa nezavršenom osnovnom školom		Osnovna škola		Srednja škola		Visoko obrazovanje	
		Broj	Udio (%)	Broj	Udio (%)	Broj	Udio (%)	Broj	Udio (%)
2001.	Grad Skradin	1463	42,7	737	21,5	1084	31,6	94	2,7
	Šibensko-kninska županija	23.107	24,8	16.874	18,1	44.470	47,6	8.877	9,5
	Republika Hrvatska	685.711	18,7	801.168	21,9	1.733.198	47,4	438.034	12,0
2011.	Grad Skradin	1054	31,6	730	21,9	1411	42,25	145	4,3
	Šibensko-kninska županija	14.417	15,4	16.617	17,7	50.387	53,7	12.405	13,2
	Republika Hrvatska	345.959	9,5	773.489	21,3	1.911.815	52,7	595.233	16,4
2021.	Grad Skradin	454	15,1	662	22,0	1.588	52,7	302	10,0
	Šibensko-kninska županija	4.556	5,4	12.583	15,0	49.563	58,9	17.330	20,6
	Republika Hrvatska	98.620	3,0	576.892	17,4	1.843.303	55,5	798.853	24,1

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31 ožujka 2001.: Stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu i završenoj školi, DZS, Zagreb, 2003.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31 ožujka 2011: Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, DZS, Zagreb, www.dzs.hr, ; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31 ožujka 2021: Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, DZS, Zagreb; www.dzs.hr (27.7.2024.)

5.3.2. SASTAV PREMA EKONOMSKOJ AKTIVNOSTI

Sastav stanovništva prema ekonomskoj aktivnosti pokazatelj je iskorištenosti ljudskih kapaciteta jer je stanovništvo bitan proizvodni faktor i nezamjenjivi element proizvodnog procesa koji sudjeluje u procesu društvenog rada (Wertheimer Baletić, 1983).

Stanovništvo se prema ekonomskoj aktivnosti dijeli na ekonomski aktivne i neaktivne. U skupinu ekonomski aktivnih spadaju zaposlene i nezaposlene osobe u određenom periodu, dok skupinu neaktivnih čine osobe s osobnim prihodom (umirovljenici) i uzdržavane osobe (djeca, studenti i osobe koje se bave poslom u kućanstvu). Za analizu ukupnog stanovništva, kao proizvodnog faktora, izrazito je bitna kategorija aktivnog stanovništva jer poznavanje njegova broja, dinamike i promjena strukture sačinjava važan element u planiranju društveno-ekonomskog razvoja (Wertherimer Baletić, 1983).

U 2021. godini ukupan broj ekonomski aktivnog stanovništva iznosio je 1133 (37,6%) osobe, od čega su 1072 (35% populacije Skradina) osobe bile zaposlene, a 61 (2% populacije Grada Skradina) osoba je bila nezaposlena. U usporedbi s kretanjima iz prijašnjih popisa, očigledan je pad broja nezaposlenih na područja Grada Skradina koji je trenutni niži i od županijske (2,9%) i nacionalne (2,7%) razine. U usporedbi s 2001. godinom (12,4%), zabilježen je pad udjela broja nezaposlenih za 10%. Ohrabruje i podatak kako se u proteklih 20-ak godina povisila

zastupljenost udjela zaposlenih osoba, s 21,7% u popisu 2001., na 35,6% u popisu 2021. godine, što je porast za 13,9 %. Grad Skradin i dalje, unatoč poboljšanju zaposlenosti, bilježi lošije kretanje u odnosu na regionalnu (43,1% zaposlenih) i nacionalnu razinu (48,9% zaposlenih). Opća stopa aktivnosti (omjer broja aktivnih i ukupnog broja populacije) Grada Skradina u 2021. godini je iznosila 33,8 %, što je porast za 5,9 % u odnosu na 2011. godinu, kada je iznosila 27,9%. S druge pak strane, zabrinjava porast broja umirovljenih za 2,1%, u odnosu na 2011. godinu, kada je udio umirovljenika iznosio 35,4%, dok je na popisu 2021. godine zabilježeno 37,5%, te je prestigao udio broja zaposlenih za 1,9%. Veći udio umirovljenika u odnosu na broj zaposlenih znači i dodatno opterećenje za ekonomski aktivno stanovništvo koje neće biti u stanju osigurati socijalnu stabilnost rastućem broju starije populacije. Grad Skradin ima veći udio broja umirovljenika u usporedbi s regionalnom (34,9) i nacionalnom razinom (30,6), a isto tako, i veći udio ostalih (23%) u ukupnoj populaciji koji mogu biti određena rezerva radne snage ovisno o ekonomskim i socijalnim činiocima.

Tab.9. Stanovništvo Grada Skradina, Šibensko-kninske županije i Republike Hrvatske prema ekonomskoj aktivnosti 2001., 2011. i 2021. godine.

Godina	Prostorna razina	Ekonomski aktivni				Ekonomski neaktivni			
		Zaposleni		Nezaposleni (traže prvo ili ponovno zaposlenje)		Umirovljenici (osobe s osobnim prihodom)		Ostali (osobe koje se bave obvezama u kućanstvu, učenici ili studenti ili ostali)	
		Broj	Udio (%)	Broj	Udio (%)	Broj	Udio (%)	Broj	Udio (%)
2001.	Grad Skradin	863	21,7	493	12,37	1.489	37,4	1.141	28,6
	Šibensko-kninska županija	30.990	27,5	13.902	12,3	32.707	29,0	35.292	31,3
	Republika Hrvatska	1.553.643	35,0	398.976	9,0	1.147.554	25,9	1.337.287	30,1
2011.	Grad Skradin	811	24,3	258	7,7	1.184	35,4	1.087	32,5
	Šibensko-kninska županija	31.980	34	7.636	8,1	30.856	32,9	35.292	31,3
	Republika Hrvatska	1.503.867	41,4	292.282	8,0	1.063.484	29,3	772.828	21,3
2021.	Grad Skradin	1.072	35,6	61	2,0	1.131	37,5	693	23,0
	Šibensko-kninska županija	36.225	43,1	2.480	2,9	29.381	34,9	15.850	18,8
	Republika Hrvatska	1.624.713	48,9	89.958	2,7	1.015.783	30,6	584.969	17,6

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31 ožujka 2001.: Stanovništvo prema aktivnosti i spolu, po naseljima, CD-ROM, DZS, Zagreb, 2003.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31 ožujka 2011: Stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti, DZS, Zagreb, www.dzs.hr; ; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31 ožujka 2021: Stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti, DZS, Zagreb; www.dzs.hr (27.7.2024.)

5.3.3. SASTAV ZAPOSLENIH PREMA SEKTORIMA DJELATNOSTI

Ekonomska struktura zaposlenih prema sektorima djelatnosti pokazuje stupanj dosegnutog napretka. U agrarnim društvima dominantan je udio poljoprivrednog stanovništva i primarnog sektora, u industrijskim društvima dominira stanovništvo zaposleno u sekundarnom sektoru, dok najnaprednija ili informatička društva obilježava najviši udio zaposlenih u uslužnom ili tercijarnom sektoru (Lukić, 2012).

Gospodarska struktura stanovništva Grada Skradina tijekom perioda 50-ih i 60-ih pripadala je tipu I-II-III., s poljoprivredom kao temeljnom djelatnošću, u kojoj je bilo aktivno 67,3 % stanovništva Grada Skradina (Magaš, 1980). Zbog siline deagrarizacije i deruralizacije koja je zahvatila skradinski kraj i svih nepovoljnih uvjeta za bavljenje poljoprivredom (usitnjeni zemljišni posjedi⁵, niska otkupna cijena proizvoda za razliku od tržišnih i prisilna kolektivizacija), dolazi do socio-ekonomskog prestrukturiranja stanovništva ruralnih naselja i postepene preorijentacije zaposlenih iz primarnog u sekundarni sektor (Nejašmić, 1991, Pejnović i dr., 2016). Stanovništvo Grada Skradina svakodnevno je migriralo u naselje Lozovac i u glavno regionalno središte Šibenik, gdje je radilo u industrijskim poduzećima za preradu aluminijske (TLM) i mangana, te u postrojenjima za proizvodnju elektroda i ferolegura (TEF). Paralelno s jačanjem industrijskog sektora, postepeno se počeo povećavati i udio broja zaposlenih u tercijarnim djelatnostima, naročito nakon otvaranja Jadranske magistrale (1964.) i gradnje modernijih cesta prema Gradu Skradinu, čija su ruralna naselja sve do 80-ih godina bila izrazito slabo prometno povezana (Magaš, 1980). Masovni prelazak na rad u industriji utjecao je na promjenu tipa gospodarske strukture koja je prešla u tip II, III, I.. Na popisu 1991. godine, gotovo 2/3 (63,5 %) stanovništva bilo je zaposleno u sekundarnom sektoru, dok je u tercijarnom sektoru bila zaposlena 1/3 (32,2 %) stanovništva. Posljedice masovnog egzodusa stanovništva sa sela i socio-ekonomske preobrazbe, najbolje se vide iz postotnog udjela stanovništva zaposlenog u primarnom sektoru koji je iznosio vrlo niskih 4,2 %, što je u usporedbi s popisom 1961. godine, smanjenje za 63,1 postotna boda. Od 1991. godine počinje smanjenje broja zaposlenih u sekundarnom sektoru, kao posljedica vojne agresije na Republiku Hrvatsku prilikom čega su nastradala brojna industrijska poduzeća u kojima je radilo stanovništvo skradinskog kraja. Uz rat, pogubni utjecaj na industrijski sektor imao je proces

⁵ U kolovozu 1945. usvojen je Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji kojom je oduzet „višak zemlje“ svim veleposjednicima čija je ukupna površina prelazila 45 ha, a kasnije je taj maksimum ukinut i smanjen na samo 10 ha, što je bilo u suprotnosti s trendom povećanja zemljišta i tržišne konkurentnosti u razvijenim zemljama Europe (Pejnović, Radeljak Kaufmann i Lukić, 2016.).

privatizacije kojom je omogućen otkup industrijskih poduzeća. Putem stečajnih nagodbi industrijska poduzeća su se prodavala sumnjivim (kontroverznim) poduzetnicima koji su zbog svoje pohlepnosti razorili nekada društvena poduzeća, u kojima su udio u upravljanju imali zaposleni radnici tvornica. Na popisu 2001. godine, po prvi puta je zabilježen najveći broj zaposlenih u tercijarnom sektoru koji je iznosio 68,9%, dok se drastično smanjio udio zaposlenih u sekundarnom sektoru (2001., 27,6%). Od 2001. godine traje kontinuirani pad broja zaposlenih u sekundarnom sektoru (2011., 25,4% i 2021., 22,5%), i rast broja zaposlenih u tercijarnom sektoru koji je posljedica preorijentacije ukupnog gospodarskog razvoja na uslužne djelatnosti, u kojima dominira turizam, kao temeljna grana gospodarskog razvoja skradinskog kraja. Većina zaposlenih u industrijskom sektoru radi izvan Grada Skradina, u Šibeniku, Kninu i Drnišu jer je industrijski sektor na području Grada sveden na jednu proizvodno-prerađivačku zonu, poduzetničku zonu „Kosa“, koja ima izrazito nizak stupanj aktivacije raspoložive površine, te je ukupno aktivno samo 2,26 % površine zone (32 ha)⁶. Prema stupnju aktivnosti poduzetnička zona „Kosa“ spada u zone koje su u inicijalnoj fazi aktivacije, a osnovana je 2005. godine, što dovoljno govori o njenoj nekonkurentnosti i nerentabilnosti. Nagli porast zaposlenih u uslužnim djelatnostima, najbolje se vidi iz udjela broja zaposlenih u tercijarnom sektoru koji je u 2021. godini iznosio 71,2 %, dok broj zaposlenih u poljoprivrednom sektoru iznosi 6,3 %, što je porast udjela za 3,8 postotna boda, u odnosu na 2011. godinu (2,5 %). (Tab. 10.). Izrazita dominacija uslužnih djelatnosti utjecala je promjenu gospodarske strukture Grada Skradina koja od 2001. godine pripada tipu III-II-I., s daljnjim tendencijama porasta broja zaposlenih u tercijarnom sektoru.

Tab.10. Zaposleno stanovništvo Grada Skradina prema sektorima djelatnosti 1991., 2001., 2011. i 2021. godine

Sektor djelatnosti	1991.		2001.		2011.		2021.	
	Zaposleni	Udio (%)	Zaposleni	Udio (%)	Zaposleni	Udio (%)	Zaposleni	Udio (%)
Primarni sektor	83	4,2	31	4,6	20	2,5	68	6,3
Sekundarni sektor	1241	63,5	187	27,6	206	25,4	241	22,5
Tercijarni sektor	629	32,2	467	68,9	570	70,3	763	71,2
Nepoznato	126	6,5	20	2,9	15	1,8	-	-
Ukupno	1953	100,0	678	100,0	811	100,0	1072	100,0

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31 ožujka 2001.: Zaposleni prema pretežitoj aktivnosti po položaju u zaposlenju, djelatnosti i spolu, www.dzs.hr (27.7.2024.); Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31 ožujka 2011: Zaposleni prema područjima djelatnosti, starosti i spolu, www.dzs.hr (27.7.2024.); Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31 ožujka 2021: Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, DZS, Zagreb; www.dzs.hr (27.7.2024)

⁶ Javna ustanova Razvojna agencija Šibensko-kninske županije (JURA ŠKŽ), 2018.: Program razvoja poduzetničkih zona u Šibensko-kninskoj županiji, URL: [Poduzetnicke zone u Šibensko-kninskoj županiji \(rra-sibenik.hr\)](http://Poduzetnicke_zone_u_Shibensko-kninskoj_zupaniji_(rra-sibenik.hr)) (30.07.2024.)

6. DEMOGRAFSKA I GOSPODARSKA BUDUĆNOST

Jedan od relevantnih pokazatelja razvijenosti nekog područja jest opći indeks razvijenosti jedinica lokalne samouprave. Indeks razvijenosti je sintetički pokazatelj, u čijem se izračunu koristi šest različitih varijabli, s podjednakom zastupljenošću ekonomskih i demografskih pokazatelja : prosječni dohodak prema stanovniku, prosječni izvori prihoda po stanovniku, prosječna stopa nezaposlenosti, opće kretanje stanovništva, indeks starenja i stupanj obrazovanja. Prema posljednje objavljenim podacima, Grad Skradin spada u drugu razvojnu skupinu, s prosječnim indeksom razvijenosti 94, 868, što je niži stupanj vrijednosti u odnosu na prosjek Šibensko-kninske županije (95,396). Sve vrijednosti pokazatelja razvijenosti Grada Skradina su ispod razine Šibensko-kninske županije, s posebice velikim razlikama u prosječnom dohotku po stanovniku i prosječnom izvoru prihoda po stanovniku (1.973, 29) koji je gotovo dva i pol puta niži, u odnosu na razini županije (4752 ,99).

Tab. 11. Opći pokazatelj indeksa razvijenosti jedinica lokalne samouprave u Šibensko-kninskoj županiji za razdoblje 2020.-2022.

Pozicija JLS -a u Republici Hrvatskoj	Jedinica lokalne samouprave (JLS)	Razvojna skupina JLS	Indeks razvijenosti JLS	Vrijednosti osnovnih pokazatelja za JLS					
				Prosječni dohodak po stanovniku	Prosječni izvori po stanovniku	Prosječna stopa nezaposlenosti	Opće kretanje stan. (2022./2021.)	Indeks starenja (2021.)	Stupanj obrazovanja (VSS,20-65) (2021.)
107	Šibenik	7	105,516	42.313,21	3.669,69	0,0797	91,98	189,4	30,32
113	Murter-Kornati	7	105,276	34.809,56	6.687,17	0,0622	93,67	195,4	25,02
124	Primošten	7	104,62	35.488,79	8.530,72	0,0753	93,12	226,7	22,33
127	Bilice	7	104,509	33.358,18	2.434,36	0,0691	109,75	150,8	22,34
149	Vodice	6	103,652	32.430,33	6.614,91	0,1040	97,06	197,4	24,12
166	Tribunj	6	103,306	30.302,69	6.004,48	0,0957	101,09	190,5	22,28
168	Tisno	6	103,275	34.302,69	7.725,79	0,0661	92,28	251,7	21,81
189	Rogoznica	6	102,646	38.321,11	10.622,96	0,0749	89,08	314,7	20,23
231	Drniš	5	101,268	41.536,88	2.404,89	0,0820	85,91	202,3	21,83
311	Pirovac	4	98,693	34.110,63	5.278,65	0,0634	84,02	308,8	20,47
368	Knin	3	96,507	34.010,89	2.276,44	0,1291	78,12	160,4	17,46
378	Promina	3	96,151	33.468,41	3.649,10	0,0619	86,41	357,6	17,94
422	Skradin	2	94,868	34.939,12	1.973,29	0,1135	86,1	285,4	13,18
453	Ružić	2	93,779	32.777,86	1.146,90	0,1052	81,84	214,00	8,91
488	Unešić	1	91,804	35.949,36	1.755,68	0,0695	78,48	384,50	12,11
542	Civljane	1	85,015	27.689,31	5.931,72	0,1798	98,86	572,2	8,96
549	Kijevo	1	81,068	39.259,73	2.882,67	0,0803	75,91	685,70	11,11
550	Biskupija	1	79,768	23.541,19	3.181,78	0,2531	80,70	548,40	11,95
555	Kistanje	1	77,682	13.794,35	698,62	0,3815	80,17	222,70	8,63
556	Ervenik	1	67,259	17.263,98	2.160,61	0,3302	79,12	746,40	17,60

Izvor: MRRFEU, 2024.

Grad Skradin ima najgore pokazatelj, u odnosu na druge gradove u županiji, a od njega su jedno lošije općine u Dalmatinskoj zagori. Prema poziciji JLS-a u Republici Hrvatskoj, Grad Skradin se nalazi na 422. mjestu od ukupno 556 jedinica lokalne samouprave, te bilježi pad za 7 mjesta, u odnosu na posljednje vrednovanje indeksa razvijenosti za razdoblje od 2014.-2016. godine.

Prema indeksu razvijenosti Grad Skradin spada u potpomognuta područja, čija su glavna obilježja : iznadprosječna stopa i dinamika smanjenja broja stanovnika, visok udio staračkog kontingenta koji determinira niske dohotke i nisku razinu fiskalnog kapaciteta JLS-a, loša obrazovna i kvalifikacijska struktura, zaostatak gospodarske razvijenosti, nedovoljna infrastrukturna opremljenost, postojanje velikog stupnja neiskorištenosti gospodarskih i ljudskih potencijala, deficit poduzetničke klime, slaba institucionalna potpora razvitka malog i srednjeg gospodarstva, manjak razvojnih programa, te marginaliziranost od strane centralne vlasti (Čavrak, 2004.).

U 2017. godini donesen je Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (NN 123/2017), s ciljem stvaranja bolje suradnje između nacionalne, regionalne i lokalne razine vlasti, kroz usklađivanje i koordinaciju razvojnih programa i prioriteta s aktima više razine. Donošenje potonje navedenog zakona, prvi je korak na putu prema boljim razvojnim rezultatima na lokalnoj i regionalnoj razini. Koncept višerazinskog upravljanja (*multi-level governance*) treba težiti stvaranju politički decentraliziranog i policentričnog sustava upravljanja radi što boljeg planiranja i vođenja integriranog razvoja na lokalnoj i regionalnoj razini, potičući jedinice lokalne samouprave na međusobnu suradnju i jačanje svojih ljudskih, organizacijskih i financijskih kapaciteta (Koprić, 2015). Uz razvitak „odozgo“ („top down“ ili „development from above“), u posljednja dva desetljeća jača alternativni pristup regionalnom razvitku - razvitak „odozdo“ („bottom- up approach) koji se oslanja na razvoj lokalnih jedinca, kroz valorizaciju vlastitih prirodnih i drugih razvojnih resursa, te jačanje partnerstva između različitih društvenih i gospodarskih lokalnih tijela (Maleković, 2002.). Trenutno je aktualan pristup neoendogenog razvoja („srednji put“) koji je kombinacija razvitka „odozgo“ i razvitka „odozdo“ U središtu neoendogene paradigme jest želja za postizanjem cjelovitog organskog razvoja lokalne ruralne zajednice koji će biti sukladan njihovim zahtjevima, uz jačanje međusobne interakcije i podršku regionalne, nacionalne i nadnacionalne razine (Božić i dr., 2024).

Vodeći se potonje navedenim, na području Šibensko-kninske županije osnovana je Lokalna akcijska grupa Krka (LAG), kao koordinirajuće tijelo zaduženo za poticanje lokalnog razvoja.

Grad Skradin jedna je od jedinica koja se nalazi pod ingerencijom LAG – a Krka, čiji je prvenstveni cilj u narednom periodu povećati ulaganja u poljoprivredi i poticati daljnji razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti razvojem mikro i malih poduzeća koji bi trebali imati pozitivan utjecaj na ukupni lokalni razvoj (LAG Krka, 2023). Uz Lokalnu akcijsku grupu Krka, izrazito je važan angažman od strane županijske (regionalne) javne uprave kroz djelovanje Regionalne razvojne agencije. Sudjelujući u izradi županijskih i lokalnih razvojnih strategija i akcijskih planova, te u pripremi i provedbi razvojnih projekata jedinica lokalne samouprave, Regionalna razvojna agencija ima ulogu koordinatora općeg gospodarskog razvoja jedinica lokalne samouprave (NN 147/2014). Strateški dokumenti Regionalne razvojne agencije Šibensko-kninske županije usklađeni su sa strateškim dokumentima nacionalne razine, te ona ujedno predstavlja i sponu između lokalne i nacionalne vlasti. U narednom vremenskom periodu Grad Skradin bi trebao težiti usklađivanju svog demografskog i gospodarskog razvoja, s prioritetima i ciljevima koji su definirani na višim razinama.

S obzirom na katastrofalno demografsko stanje u Gradu Skradinu, izvršna lokalna vlast bi se trebala žurno angažirati u donošenju i poticanju provedbi populacijskih mjera koje će djelovati stimulatивно i ohrabrujuće na mlade obitelji. Potrebno je povećati materijalne potpore ovisno o broju djece, smanjiti i uvesti porezne olakšice za mlade obitelji i mlade osobe koje se spremaju za zajednički život te im osigurati stambeno zbrinjavanje kroz gradnju novih stanova ili kroz obnovu postojećeg stambenog fonda u vlasništvu jedinice lokalne samouprave (Tab.11.). Učinjen je i pomak na državnoj razini po pitanju demografske revitalizacije donošenjem strateškog dokumenta demografske revitalizacije. Dva temeljna cilja definirana u strategiji su : stvaranje poticajnog okruženja za obitelji i mlade potičući njihovu ekonomsku i stambenu neovisnost, te bolja suradnja s Hrvatima izvan Republike Hrvatske kroz mjere koje bi ih trebale potaknuti na povratak. Budućnost daljnjeg razvoja Grada Skradina ovisit će upravo o njegovim mogućnostima da zadrži postojeće stanovništvo i privuče što veći broj povratničke populacije, s obzirom na silan reproduktivni potencijal kojeg Grad Skradin ima u svojoj iseljenoj populaciji. Potrebno je jasno definirati revitalizacijske modele, prioritete i mjere koji će stimulirajuće djelovati na povećanje rodности i obrat dosadašnjih negativnih trendova u kretanju stanovništva. Kombinacija standardnoga i imigracijsko-povratničkog revitalizacijskog modela je ključ demografske obnove opustošenog skradinskog kraja, ali i cijele Hrvatske, što zahtijeva i veću pomoć od strane nacionalne vlasti koja bi trebala donijeti stratešku odluku o povećanju izdvajanja dijela proračunskih sredstava za tu namjenu (Šterc, Komušanac, 2011). Zajedničko svim navedenim strategijama i njihovim izdvojenim ciljevima je primarna orijentiranost na

ublažavanje negativnih demografskih trendova, kroz materijalna ulaganja u izgradnji poticajnog okruženja za obitelji i mlade. Na kraju, treba naglasiti kako nema demografske obnove bez ulaganja u razvoj diversificiranog i konkurentnog gospodarstva na području Grada Skradina, kroz kontinuirano ulaganje u razvoj svih sektora djelatnosti⁷, a ne se samo oslanjati na uslužne djelatnosti i turizam koji je svoju labilnost pokazao tijekom COVID-19 virusa. Mjere populacijske politike moraju biti integralni dio cjelokupne politike društveno-gospodarskog razvoja, s obzirom na njihovu uzročno- posljedičnu vezu i isprepletenost s drugim politikama (zdravstvena, mirovinska i socijalna) (Wertheimer Baletić, 1999).

Tab.11. Ciljevi i mjere demografske revitalizacije na nacionalnoj i regionalnoj razini u periodu između 2021. i 2033. godine

Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine	Cilj.6. Demografska revitalizacija i bolji položaj obitelji
	Mjera 6.1. Ublažavanje negativnih demografskih trendova i izgradnja poticajnog okruženja za obitelji
	Mjera 6.2. Jačanje povezanosti s Hrvatima izvan Hrvatske i povratak hrvatskog iseljeničtva
Strategija demografske revitalizacije Republike Hrvatske do 2033. godine	Cilj.1. Izgrađeno poticajno okruženje za obitelji i mlade
	Mjera 1.1 Materijalne i nematerijalne potpore
	Mjera 1.2. Porezne olakšice
	1.2.1 Povećanje osnovnog osobnog dobitka
	1.2.2. Povećanje osobnog odbitka za djecu
	1.2.4. Porezno rasterećenje za roditelje male djece
	Mjera 1.3. Stambeno zbrinjavanje
1.3.1. Sufinanciranje troškova stanovanja mladim obiteljima i mladima	
Program održivog društvenog i gospodarskog razvoja potpomognutih područja do 2025. godine	Cilj. 2. Demografska revitalizacija
	Mjera 2.1. Zadržavanje postojećeg i povrat iseljenog stanovništva te doseljavanje novog stanovništva
	Mjera 2.2. Poticanje prirodnog prirasta stanovništva
Nacionalni program za mlade (za razdoblje od 2023 do 2025.)	Cilj 5. Mladi u ruralnim područjima
	Mjera 5.1. Osiguravanje boljih uvjeta stanovanja mladim osobama
Plan razvoja Šibensko-kninske županije za razdoblje od 2021.- 2027. godine	Prioritet 2: Uključivo, otporno i održivo društvo
	<i>Posebni cilj 8: Povećanje kvalitete života s naglaskom na obitelji i mlade</i>
	Mjera 8.1. Stvaranje demografski poticajnog okruženja usmjerenog obiteljima
	Mjera 8.2. Unaprjeđenje dostupnosti javnih sadržaja i površina za mlade i obitelji

Izvor: izradio autor prema strateškim dokumentima

⁷ Popisi ciljeva, prioriteta i mjera za razvoj poljoprivrede, poduzetništva i turizma su definirani u 10. poglavlju, kao prilozi za društveno-ekonomski razvoj Grada Skradina.

7. ZAKLJUČAK

Sumirajući cjelokupno demografsko istraživanje Grada Skradina, kroz sastavnice prirodnog i mehaničkog kretanje, te kroz analizu demografske i ekonomske strukture stanovništva, može se zaključiti kako je budućnost ukupnog razvoja Grada Skradina pred velikim izazovom osiguranja neophodnih ljudskih i gospodarskih kapaciteta na kojima će se temeljiti budućnost društveno-gospodarskog razvoja. Negativno prirodno kretanje, negativna migracijska bilanca, pođmakli proces ukupne depopulacije, proces starenja stanovništva, te smanjivanje mladog stanovništva u radnoj i fertilnoj dobi, i njihovo iseljavanje u razvijenija priobalna mjesta i inozemstvo, jedni su od ključnih čimbenika katastrofalne demografske strukture stanovništva Grada Skradina. Opće kretanje stanovništva između posljednja dva popisa bilo je pod dominantnim utjecajem negativnog prirodnog kretanja, što se evidentno iz tipa općeg kretanja koji je u slučaju Grada Skradina pripadao tipu E_4 - izumiranje.

U uvodnom djelu rada postavljene su četiri hipoteze koje su potvrđene i dokazane kroz statističku analizu relevantnih demografskih i gospodarskih pokazatelja. Kroz analizu općeg kretanja stanovništva i njegovih sastavnica, uspješno je dokazana hipoteza o međusobnoj uvjetovanosti niza negativnih faktora koji su utjecali na početak procesa smanjivanja stanovništva prije Domovinskog rata. Dugogodišnje iseljavanje populacije skradinskog kraja tijekom 60-ih i 70-ih godina, negativno se odrazilo na sastavnice prirodnog kretanja, te su prve negativne stope ukupne promjene zabilježene početkom 80-ih godina. Komparativnom analizom kretanja rodnosti, smrtnosti, prirodne promjene i ukupnog broja stanovnika, s kretanjima na nacionalnoj i regionalnoj razini, potvrđena je i druga hipoteza o korelaciji demografskih kretanja Grada Skradina s regionalnom razinom, uz blage razlike u usporedbi s nacionalnom razinom, kod koje su prve negativne stope prirodne promjene zabilježene desetljeće nakon i traju sve do danas. Potonje navedenom analizom, uz analizu sastava prema dobi i spolu, dokazana je i treća hipoteza ovog rada o dominantom utjecaju procesa prirodne depopulacije i procesa starenja stanovništva na recentna demografska kretanja. Na kraju, uspješno je utvrđeno postojanje razrađenih odgovarajućih revitalizacijskih modela i mjera za obnovu postojećeg negativnog demografskog i gospodarskog stanja u Gradu Skradinu. Provedba navedenih mjera ovisit će o usklađenosti rada svih razina vlasti, te o financijskim izdacima koje je svaka od njih spremna uložiti u implementaciju.

Međusobna koordinacija nadležnih institucionalnih tijela je ključ uspjeha budućeg društveno – gospodarskog razvoja Grada Skradina koji svoj lokalni razvitak u budućnosti treba temeljiti na bogatstvu svojih prirodnih i kulturnih vrijednosti. Povoljni prometno-geografski položaj, blizina Nacionalnog parka Krka (drugog najposjećenijeg nacionalnog parka u Hrvatskoj), bogata kulturno-povijesna baština, plodna poljoprivredna zemljišta pogodna za razvoj ekološke poljoprivrede i selektivnih oblika turizma, obnovljivi izvori energije i postojeća poduzetnička infrastruktura pogodna za razvoj malog i srednjeg poduzetništva, jedni su od glavnih potencijala i faktora za konkurentni i održivi razvoj Grada Skradina u budućnosti.

8. LITERATURA

- Akrap A., 2004: Zapošljavanje u inozemstvu i prirodna depopulacija seoskih naselja, *Društvena istraživanja*, 13 (72/73), 675-699.
- Akrap A., Ivanda, K., 2019: Najnovija iseljavanja i promjene u demografskim strukturama Hrvatske, u Puljiz V. (ur.): *Socijalno-demografska reprodukcija Hrvatske*, Centar za demokraciju i pravo, Zagreb, 25-41.
- Birin, A., 2007: Skradin – Biser na Krki, *Hrvatska revija*, 7 (4), 7-13.
- Bjelajac, S., 2009: Strukturalne promjene stanovništva Porječja Krke u razdoblju 1991.-2001., *Godišnjak Titius*, 2 (2), 253-273.
- Božić, J., Srbljinović, A. i Katanović V., 2024: „Nacionalni akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede 2023.-2030.“ kroz prizmu neoendogenog razvoja: analiza na temelju kvalitativnog istraživanja, *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, 33 (2), 131-153
- Friganović M., 1990: *Demogeografija- stanovništvo svijeta*, Školska knjiga, Zagreb
- Friganović M, 1992: Demografska osnova i razvoj Šibenske regije, *Acta Geographica Croatica*, 7 (1), 1-13.
- Koprić, I., 2015: Teritorijalna organizacija Hrvatske: prema novom uređenju, u : *Nova upravno-teritorijalna organizacija Hrvatske*, HAZU, Zagreb, 21-44.
- Jerkušić, B., Komušanac, M. i Šterc, S., 2022: Knin- ishodište srbijanske agresije na Hrvatsku te prisilnih i planskih migracija stanovništva, *Kroatologija*, 13 (3), 159-196
- Jurić, T., Poljičak, I., 2015: Demografsko starenje u Šibensko-kninskoj županiji, *Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku*, 3-4, 25-49.
- Lukić, A., 2012: *Mozaik izvan grada*, Meridijani, Samobor
- Magaš. D., 1980: Osnovna geografska obilježja Skradina i njegova kraja, *RZHAZUZd*, 33 (1991), 259-296.

- Maleković, S., 2002: Oslonac na razvitak „odozdo“ i lokalne razvojne inicijative-moguća opcija za razvitak sela u Hrvatskoj, u : *Prostor iza : kako modernizacija mijenja hrvatsko selo*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 305-332
- Mrđen, S. i Barić, D.,2016: Demografsko starenje stanovništva Šibensko-kninske županije: *grandparent boom / Demographic ageing of the population in the country of Šibenik- Knin: grandparent boom*, *Geoadria* 21 (1), 113-142.
- Nejašmić, I., 1991: *Depopulacija u Hrvatskoj- Korijeni, stanje, izgledi*, Globus, Zagreb.
- Nejašmić I., 2005: *Demogeografija : stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.
- Nejašmić, I. i Štambuk,M., 2003: Demografsko stanje i procesi u neurbanim naseljima Republike Hrvatske, *Društvena istraživanja*, 3-4 (65-66), 469-493.
- Olivera – Roca, M., 1987: Tipovi cirkulacije stanovništva i radne snage- Neka teorijska razmatranja i empirijske činjenice, *Migracijske teme*, 3 (1), 31-42
- Pejnović, D., Radeljak Kaufmann, P. i Lukić, A.,2016: Razvoj i suvremena obilježja poljoprivrednoga zadrugarstva na prostoru Hrvatske, *Hrvatski geografski glasnik*,78 (2), 5-48.
- Pokos N. i Turk I.,2022: Problematika statističkog praćenja iseljavanja u inozemstvo, *Pilar: časopis za humanističke i društvene studije*, 32 (1), 47-58.
- Roglić, J., 2006: *Geografske regije Hrvatske i susjednih zemalja - geografske posebnosti i razvojni procesi*, Školska knjiga, Zagreb.
- Šterc, S. i Komušanac, M., 2012: Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske – izumiranje i supstitucija ili populacijska revitalizacija, *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*, 21(3), 693-713
- Šterc, S., 2015: *Geografski i demografski identitet*, Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- Vresk, M., 1997: *Uvod u geografiju- razvoj, struktura, metodologija*, Školska knjiga, Zagreb
- Wertheimer - Baletić, A., 1971: *Stanovništvo SR Hrvatske- studije*, Školska knjiga, Zagreb

- Wertheimer Baletić, A. 1983: Ekonomski aktivno stanovništvo SR Hrvatske – stanje i tendencije, *Ekonomski pregled*, Zagreb, 11-12, 425-439
- Wertheimer Baletić, A., 1992: Demografske promjene i globalni demografski procesi u Hrvatskoj u poslijeratnom periodu, *Encyclopaedia moderna*, 13 (2), 238-251
- Wertheimer Baletić, A, 1996: Demoreprodukcijski procesi u Hrvatskoj, *Razred za društvene znanosti, HAZU*, 114-140
- Wertheimer – Baletić, A., 1999: *Stanovništvo i razvoj*, MATE, Zagreb
- Wertheimer – Baletić, A., 2003: Determinante reprodukcije stanovništva Hrvatske u drugoj polovici 20. stoljeća, *Razred za društvene znanosti, HAZU, Zagreb*, 377-401
- Živić, D., 2003: Demografske odrednice i posljedice starenja stanovništva, *Revija za socijalnu politiku*, 10 (3), 307-319.

9. IZVORI

- Javna ustanova razvoja agencija Šibensko-kninske županije (JURA ŠKŽ) 2017.: Master plan razvoja turizma Šibensko-kninske županije do 2020. godine, URL: [Master plan turizma Šibensko-kninske županije - Šibensko-kninska županija \(sibensko-kninska-zupanija.hr\)](https://www.sibensko-kninska-zupanija.hr) (30.07.2024.)
- Javna ustanova Razvojna agencija Šibensko-kninske županije (JURA ŠKŽ), 2018.: Program razvoja poduzetničkih zona u Šibensko-kninskoj županiji, URL: [Poduzetničke zone u Šibensko-kninskoj županiji \(rra-sibenik.hr\)](https://www.rra-sibenik.hr) (30.07.2024.)
- Javna ustanova razvoja agencija Šibensko-kninske županije (JURA ŠKŽ), 2021.: Plan razvoja Šibensko-kninske županije od 2021. - 2027. godine., URL: [Provedbeni program ŠKŽ 2021. - 2025. - Javna ustanova Razvojna agencija Šibensko-kninske županije \(rra-sibenik.hr\)](https://www.rra-sibenik.hr) (30.07.2024.)
- Lokalna akcijska grupa Krka (LAG Krka), 2023.: Lokalna razvojna strategija LAG-a Krka za razdoblje 2023.-2027., URL: [Lokalna razvojna strategija 2023.-2027. - LAG Krka \(lag-krka.hr\)](https://www.lag-krka.hr) (30.07.2024.)
- Ministarstvo demografije i useljeničtva (MDU), 2023.: Nacionalni program za mlade od 2023.-2025., URL: [Ministarstvo demografije i useljeničtva - Nacionalni program za mlade \(gov.hr\)](https://www.gov.hr) (30.07.2024.)
- Ministarstvo demografije i useljeničtva (MDU), 2024.: Strategija demografske revitalizacije Republike Hrvatske do 2033. godine, URL: [Ministarstvo demografije i useljeničtva -](https://www.gov.hr)

[Strategija demografske revitalizacije Republike Hrvatske do 2033. godine \(gov.hr\)](#)

(30.07.2024.)

- Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine (MPGI), 2017.: Strategija prostornog razvoja Republike Hrvatske, URL: [Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine - Strategija prostornog razvoja Republike Hrvatske \(gov.hr\)](#) (30.07.2024.)
- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ribarstva (MPS), 2023. : Nacionalni akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede, URL: [NAP 2023-2030 compressed.pdf \(gov.hr\)](#) (30.07.2024.)
- Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije (MRRFEU), 2021.: Kohezijska politika za razdoblje 2021.-2027., URL: [Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije - Odobren zakonodavni paket za Kohezijsku politiku 2021. – 2027. \(gov.hr\)](#) (30.07.2024.)
- Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije (MRRFEU), 2021: Nacionalna razvojna strategija razvoja Republike Hrvatske, URL: [Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije - Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine \(gov.hr\)](#) (30.07.2024.)
- Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije (MRRFEU), 2021. : Provedbeni program Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije za razdoblje 2021.-2024., URL: [Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije - Provedbeni programi \(gov.hr\)](#) (30.07.2024.)
- Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije (MRRFEU), 2023.: Program održivog društvenog i gospodarskog razvoja potpomognutih područja do 2025. godine, URL: [Program održivog društvenog i gospodarskog razvoja potpomognutih područja.pdf \(gov.hr\)](#) (30.07.2024.)
- Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije (MRRFEU), 2024. : Vrijednost indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti 2024., URL: [Indeks razvijenosti CLER JLS 2020-2022.xlsx \(gov.hr\)](#) (30.07.2024.)
- Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske (MINST), 2021 : Nacionalni plan razvoja održivog turizma, URL: [Nacionalni plan razvoja održivog turizma do 2027. godine i Akcijski plan do 2025. godine.pdf \(gov.hr\)](#) (30.07.2024.)
- Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske od 1857.-2001., www.dzs.hr (24.7.2024.)
- Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava 31. ožujka 1991. Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880.-1991. po naseljima, DZS, Zagreb, 1998.
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31. ožujka 2001.: Stanovništvo prema aktivnosti i spolu, po naseljima, CD- ROM, DZS, Zagreb, 2003.

- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. : Stanovništvo prema državljanstvu, po gradovima i općinama, www.dzs.hr. (27.7. 2024.);
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001.: Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, po gradovima i općinama, www.dzs.hr (27.7.2024.).
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31 ožujka 2001.: Zaposleni prema pretežitoj aktivnosti po položaju u zaposlenju, djelatnosti i spolu, po gradovima i općinama www.dzs.hr (27.7.2024.).
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.: Stanovništvo prema državljanstvu po gradovima/ općinama, www.dzs.hr (27.7.2024.);
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.: Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, po gradovima i općinama, www.dzs.hr (27.7.2024.).
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31 ožujka 2011: Stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti, DZS, Zagreb, www.dzs.hr (27.7.2024.)
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31 ožujka 2011: Zaposleni prema područjima djelatnosti, starosti i spolu, www.dzs.hr (27.7.2024.)
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021.: Dnevni i tjedni migranti, www.dzs.hr (27.7.2024.)
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021.: Stanovništvo prema državljanstvu po gradovima/ općinama, www.dzs.hr (27.7.2024.).
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021.: Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, po gradovima i općinama, www.dzs.hr (27.7.2024.).
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. : Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, www.dzs.hr (24.7. 2024.)
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31 ožujka 2021: Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, DZS, Zagreb; www.dzs.hr (27.7.2024.)
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31 ožujka 2021: Stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti, DZS, Zagreb; www.dzs.hr (27.7.2024.)
- Središnji registar prostornih jedinica Republike Hrvatske, Državna geodetska uprava (DGU), 2022, GIS shapefileovi, Zagreb.
- Tablogrami 1964- 2019., Državni zavod za statistiku, Zagreb.
- Vlada Republike Hrvatske, 2021: Nacionalni plan oporavka i otpornosti, URL: [Vlada Republike Hrvatske | Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021.-2026. - Dokumenti \(gov.hr\)](http://VladaRepublikeHrvatske|Nacionalniplanoporavkaiotpornosti2021.-2026.-Dokumenti(gov.hr)) (30.07.2024.)

- Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj, *Narodne novine*, 86/2006.
- Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, *Narodne novine*, 147/2014.
- Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske, *Narodne novine* 123/2017.

10. PRILOZI CILJEVA , PRIORITETA I MJERA ZA DRUŠTVENO- EKONOMSKI RAZVOJ GRADA SKRADINA

10.1. A) Popis ciljeva i mjera iz strateških dokumenata nacionalne i regionalne razine, vezanih uz razvoj poljoprivrede i ribarstva u periodu od 2021. do 2030. godine

Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine	Cilj 9. Samodostatnost u hrani i razvoj biogospodarstva
	9.1. Povećanje produktivnosti poljoprivrede i akvakulture i njihove otpornosti na klimatske promjene na okolišno prihvatljiv i održiv način
	9.2. Doprinos klimatskoj neutralnosti, smanjenje upotrebe pesticida i povećanje ekološke proizvodnje u skladu s novim smjerovima EU- a u okvirima Zelenog plana i strategija "Od polja do stola" te strategije EU-a za bioraznolikost
	9.3. Jačanje konkurentnosti i inovativnosti u poljoprivredi i akvakulturi
Nacionalni plan oporavka i otpornosti od 2021.- 2026. godine	Cilj 1.5. Unaprjeđenje korištenja prirodnih resursa i jačanje lanaca opskrbe hranom
	C 1.5. R1 Uspostava mreže logističke infrastrukture za jačanje proizvodno tržišnog lanca u sektoru voća i povrća
	C 1.5. R2 Unaprjeđenje sustava restrukturiranja zemljišta i komasacije
Plan razvoja Šibensko-kninske županije od 2021.- 2027. godine	Prioritet 1. Konkurentno gospodarstvo
	Posebni cilj 2. Razvoj konkurentne i održive poljoprivrede i ribarstva
	Mjera 2.1. Poticanje razvoja poljoprivredne potporne infrastrukture i novih tehnologija te primjene dobrih praksi
	Mjera 2.2. Razvoj lokalnih prehrambenih lanaca

Izvor: izradio autor prema strateškim dokumentima

10.1. B) Popis ciljeva i mjera u svrsi povećanja produktivnosti u poljoprivrednom sektoru i ribarstvu na nadnacionalnoj, nacionalnoj i regionalnoj razini u periodu od 2023. do 2030. godine

Zajednička poljoprivredna politika EU -a 2023.-2027.	Opći cilj 1. Poticanje pametnog, konkurentnog, otpornog i diversificiranog sektora poljoprivrede kojim se osigurava dugoročna sigurnost opskrbe hranom
	Specifični cilj 1. Poticanje održivog dohotka i otpornosti poljoprivrednih gospodarstava na području EU-a kako bi se poboljšala sigurnost opskrbe hranom
	Specifični cilj 3. Unapređenje položaja poljoprivrednika u lancu opskrbe hranom
	Specifični cilj 5. Poticanje održivog razvoja i učinkovitog upravljanja prirodnim resursima
	Opći cilj 3. Jačanje socioekonomske strukture ruralnih područja
	Specifični cilj 7. Privlačenje mladih poljoprivrednika i olakšavanje poslovnog razvoja u ruralnim područjima
	Specifični cilj 8. Promicanje zapošljavanja, rasta, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući bio gospodarstvo i šumarstvo
Strategija poljoprivrede do 2030. godine	Cilj 1. Povećanje produktivnosti i konkurentnosti poljoprivredno-prehrambenog sektora
	Prioritet 1.1. Povećanje učinkovitosti i dodane vrijednosti poljoprivrednih gospodarstava
	Prioritet 1.2. Osiguravanje većih i stabilnijih prihoda za male proizvođače
	Prioritet 1.3. Diverzifikacija tržišta za hrvatske poljoprivredno-prehrambene proizvode
	Prioritet 1.4. Integracija MSP-ova i mladih poljoprivrednika u prehrambeno-poljoprivredne lance vrijednosti
	Prioritet 1.5. Olakšavanje pristupa strateškim segmentima tržišta
	Cilj 3. Obnova ruralnog gospodarstva i unaprjeđenje kvalitete života u ruralnim područjima
	Prioritet 3.1. Smanjenje siromaštva u ruralnim područjima
	Prioritet 3.2. Otvaranje radnih mjesta u ruralnim područjima
Nacionalni akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede od 2023.-2030.	Cilj 2. Poticanje uključivanja većeg broja proizvođača u ekološku poljoprivredu i akvakulturu
	Mjera 11. Potpora za nove ekološke proizvođače
	Mjera 12. Potpore za troškove kontrole i certifikacije ekoloških proizvoda prilikom stavljanja na tržište
	Cilj 3. Jačanje lanaca vrijednosti ekološke poljoprivrede i akvakulture
	Mjera 22. Potpora za tržišno povezivanje ekoloških proizvođača
	Mjera 24. Potpora za uspostavu distribucijskih i prerađivačkih centara za ekološke proizvode
	Mjera 25. Potpora za uspostavu kratkih lanaca opskrbe ekološkim proizvodima
Lokalna razvojna strategija LAG-a Krka za razdoblje 2023.-2027.	Opći cilj 1. Modernizirati poljoprivredna gospodarstva
	Specifični cilj 1.1. Modernizacija mehanizacije te korištenje suvremenih alata radi olakšavanja poslovnog razvoja
	Opći cilj 2. Povećati atraktivnost ruralnog prostora većim brojem nepoljoprivrednih radnih mjesta i usluga te općenito lokalni razvoj
	Specifični cilj 2.1 Olakšavanje poslovnog razvoja u ruralnim područjima

Izvor: izradio autor prema strateškim dokumentima

10.2. Popis ciljeva i mjera na nacionalnoj i regionalnoj razini, namijenjenih gospodarskoj regeneraciji i razvoju poduzetništva u ruralnim područjima u periodu od 2021. do 2030. godine

Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine	Strateški cilj 1. Konkurentno i inovativno gospodarstvo
	<i>Prioritetno područje 1.2. Razvoj poduzetništva i obrta</i>
	• podrška rastu produktivnosti malih i srednjih poduzetnika
	• razvoj poslovne i istraživačke infrastrukture
	• podrška ženskom poduzetništvu i podrška razvoju društvenog poduzetništva
	• jačanje izvoznih potencijala
	• poticanje cjeloživotnog obrazovanja, samozapošljavanja i stjecanja poduzetničkih kompetencija
	Strateški cilj 12. Razvoj potpomognutih područja i područja s razvojnim posebnostima
	<i>Prioritetno područje 12.1. Razvoj potpomognutih i brdsko-planinskih područja</i>
	• gospodarska regeneracija depriviranih područja
• poboljšanje kvalitete života razvojem javne infrastrukture (komunalne, prometne, poslovne i društvene)	
Nacionalni plan oporavka i otpornosti od 2021.-2026.	Komponenta 4. Tržište rada i socijalna zaštita
	<i>C4.1. Unaprjeđenje mjera zapošljavanja i pravnog okvira za moderno tržište rada i gospodarstvo budućnosti</i>
	C4.1.R2 Jačanje sustava uključenja i praćenja ranjivih skupina (mlade nezaposlene osobe i starija radno sposobna populacija) na tržište rada
Strategija prostornog razvoja Republike Hrvatske	Prioritet 4.1. Održivost prostorne organizacije
	4.1.4. Unapređivanje vitalnosti i privlačnosti ruralnog prostora
	4.1.6. Smanjivanje regionalnih razlika i održivo planiranje razvojno specifičnih područja
Program održivog društvenog i gospodarskog razvoja potpomognutih područja (2021.-2025.)	Cilj 1. Povećanje zaposlenosti i dohotka
	Mjera 1.1. Poticanje rasta i razvoja lokalnih gospodarstava
	Mjera 1.2. Jačanje ljudskih potencijala na lokalnoj razini
	Mjera 1.3. Jačanje institucionalnih kapaciteta lokalnih zajednica
	Mjera 1.4. Veća apsorpcija EU fondova
Kohezijska politika za razdoblje 2021.-2027.	Cilj 1. Pametnija Europa
	<i>Poseban cilj 5. Jačanje rasta i konkurentnosti MSP-ova</i>
	Cilj 5. Europa bliža građanima
	<i>Poseban cilj 2. Poticanje integriranog društvenog i gospodarskog te razvoja u području okoliša na lokalnoj razini, kulturne baštine i sigurnosti, uključujući ruralna i obalna područja</i>

Provedbeni program Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije za razdoblje 2021.-2024. godine	Prioritet 1. Ravnomjieran razvoj svih područja Hrvatske
	Mjera 1.3. Provedba programa integrirane fizičke, gospodarske i socijalne regeneracije malih gradova na ratom pogođenim područjima
	Mjera 1.4. Poticanje integriranih ulaganja na potpomognutim područjima
	Mjera 1.8. Društveni i gospodarski razvoj potpomognutih područja
Plan razvoja Šibensko-kninske županije za razdoblje od 2021.-2027.	Prioritet 1. Konkurentno gospodarstvo
	<i>Cilj 1. Razvoj diversificiranog gospodarstva</i>
	Mjera 1.1. Oporavak gospodarstva i jačanje konkurentnosti kroz podršku modernizaciji, unapređenju poslovanja te kroz digitalizaciju i inovacije
	Mjera 1.2. Razvoj poduzetništva i privlačenje investicija
	Prioritet 4. Ravnomjieran regionalni razvoj
	<i>Cilj 14. Poticanje ravnomjernog razvoja otoka, potpomognutih i brdsko-planinskih područja</i>
	Mjera 14.2. Poticanje revitalizacije gospodarstva i društva potpomognutih područja i brdsko- planinskih područja

Izvor: izradio autor prema strateškim dokumentima

10.3. Popis ciljeva i mjera na nacionalnoj i regionalnoj razini povezanih s razvojem održivog i konkurentnog turizma u periodu od 2021. do 2030. godine

Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine	Strateški cilj 1. Konkurentno i inovativno gospodarstvo
	<i>Prioritetno područje 1.4. Razvoj održivog, inovativnog i otpornog turizma</i>
	• povećanje multiplikacijskih učinaka turizma na području poljoprivrede
	• razvoj funkcionalnih i održivih turističkih regija radi cjelovitog turističkog doživljaja i produljenja sezone
	• turistička valorizacija i prezentacija kulturne i prirodne baštine, gastronomske i enološke ponude
	• rast kvalitete ponude i povećanje ponude smještajnih kapaciteta visoke kvalitete
Nacionalni plan oporavka i otpornosti od 2021.-2026.	Komponenta 1. Gospodarstvo
	<i>C1.6. Razvoj održivog, inovativnog i otpornog turizma</i>
	C1.6. R1 Povećanje otpornosti i konkurentnosti turističkog gospodarstva
	C1.6.R1-I1 Regionalna diverzifikacija i specijalizacija hrvatskog turizma kroz ulaganja u razvoj turističkih proizvoda visoke dodane vrijednosti

Nacionalni plan razvoja održivog turizma do 2027. godine	Strateški cilj 1. Cjelogodišnji i regionalno uravnoteženiji turizam
	<i>Posebni cilj 1. Razvoj vremenski i prostorno ravnomjernije raspoređenog turističkog prometa</i>
	Mjera 1.1. Poticati razvoj turističkih proizvoda visoke dodane vrijednosti kroz ulaganja u javnu turističku infrastrukturu s naglaskom na razvoj posebnih oblika turizma (eno- gastronomski, zdravstveni, kulturni, seoski-agro, nautički turizam)
	Mjera 1.2. Podrška ulaganjima poduzetnika za razvoj održivog turizma
	Strateški cilj 2. Turizam uz očuvan okoliš, prostor i klimu
	<i>Poseban cilj 3. Smanjenje negativnog utjecaja turizma na sastavnice okoliša, prirodu i prostor</i>
	Mjera 3.2. Unaprijediti sustavno i održivo planiranje razvojem turizma utemeljeno na prihvatnom kapacitetu destinacije
	Strateški cilj 3. Konkurentan i inovativan turizam
	<i>Poseban cilj 5. Jačanje ljudskih potencijala u turizmu</i>
	Mjera 5.1. Poticati i promovirati zanimanja u sektoru turizma i ugostiteljstva
	Mjera 5.2. Usklađivati kompetencije ljudskih potencijala sa zahtjevima radnih mjesta i tržišta rada u turizmu
	<i>Poseban cilj 6. Unaprjeđenje strukture i kvalitete smještajnih kapaciteta</i>
	Mjera 6.2. Poticati ulaganja u smještaj visoke kvalitete
	<i>Poseban cilj 7. Osiguranje poticajnog poslovnog okruženja</i>
Mjera 7.1. Smanjiti administrativno opterećenje dionika u turizmu	
Mjera 7.2. Stvoriti učinkoviti okvir s ciljem unaprjeđenje poslovnog okruženja	
Plan razvoja Šibensko-kninske županije za razdoblje od 2021.-2027.	Prioritet 1. Konkurentno gospodarstvo
	<i>Posebni cilj 1. Razvoj diversificiranog gospodarstva</i>
	Mjera 1.3. Razvoj diversificiranog, otpornog i fleksibilnog turizma
	Prioritet 2. Uključivo, otporno i održivo društvo
	<i>Poseban cilj 3. Revitalizacija i valorizacija kulturne baštine uz razvoj kreativnih industrija i kulturnih sadržaja</i>
	Mjera 3.1. Revitalizacija i valorizacija kulturne baštine uključujući unaprjeđenje sustava upravljanja i očuvanja kulturne i povijesne baštine
	Mjera 3.2. Razvoj i poticanje sektora kreativnih i kulturnih industrija
	Prioritet 3. Zelene i funkcionalna županija
	<i>Poseban cilj 11. Razvoj održivog sustava zaštite okoliša, očuvanja prirodne baštine i upravljanja prirodnim resursima</i>
	Mjera 11.2. Poticanje održivog upravljanja i valorizacije prirodne baštine
Mjera 11.4. Revitalizacija zapuštenih i nedovoljno korištenih prostora	
Master plan turizma Šibensko-kninske županije	Cilj 1. Razvoj inovativnih turističkih proizvoda i održivo gospodarenje turističkim resursima
	<i>Prioritet 1.2. Razvoj inovativnih turističkih proizvoda</i>
	Mjera 1.2.1. Transformacija turističkih resursa u atrakcije
	Mjera 1.2.3. Razvoj sadržaja i usluga u pojedinim turističkim proizvodima
	Mjera 1.2.4. Razvoj ponude dodatnih aktivnosti za korisnike turističkih proizvoda
	<i>Prioritet 1.5. Podrška uređenju, očuvanju i unaprjeđenju neizravnih turističkih resursa i paraatrakcija</i>

Mjera 1.5.1. Uređenje, očuvanje i unaprjeđenje neizravnih turističkih resursa
Cilj 2. Integrirani razvoj turističke infrastrukture i povezanih usluga
<i>Prioritet 2.1. Unaprjeđenje kvalitete smještajnih objekata i razvoj novih smještajnih kapaciteta</i>
Mjera 2.1.1 Unaprjeđenje kategorizacije smještaja i razvoj visokokvalitetnih usluga smještaja
Mjera 2.1.3. Razvoj novih smještajnih kapaciteta u klasterima u kojima je evidentiran nedostatak
<i>Prioritet 2.3. Unaprjeđenje kvalitete ugostiteljskih objekata i razvoj nove ponude</i>
Mjera 2.3.1 Razvoj diversificirane ponude visokokvalitetnih ugostiteljskih usluga
<i>Prioritet 2.4. Usklađivanje ugostiteljske ponude s turističkim proizvodima i doprinos razvoju identiteta destinacije</i>
Mjera 2.4.1 Detektiranje ugostiteljskih potreba pojedinih turističkih proizvoda i usklađivanje s istima
• poticanje plasmana lokalnih poljoprivrednih i ribarskih proizvoda u ugostiteljskoj ponudi (2.4.1.h)
Cilj 3. Stvaranje povoljnih uvjeta za konsolidaciju i razvoj poduzetništva, za razvoj novih poduzetničkih inicijativa i poboljšanja investicijskih uvjeta u sektoru turizma
<i>Prioritet 3.1. Podrška konkurentnosti turističkih zona</i>
Mjera 3.1.1. Razvoj i opremanje turističkih zona i jačanje njihova korištenja
<i>Prioritet 3.2. Unaprjeđenje poslovanja u turizmu</i>
Mjera 3.2.1 Poboljšavanje poduzetničke klime u turizmu
<i>Prioritet 3.3. Razvoj turističke ponude kroz jačanje poslovanja</i>
Mjera 3.3.1. Jačanje poslovanja seosko turističkih imanja
Mjera 3.3.3. Jačanje poslovanja drugih subjekata koji pružaju turističke usluge
<i>Prioritet 3.4. Razvoj međusektorske suradnje i povezivanja</i>
Mjera 3.4.1 Povezivanje turizma s drugim djelatnostima
Mjera 3.4.2. Podrška plasmanu autohtonih i ekoloških poljoprivrednih proizvoda u turizmu
Mjera 3.4.3. Podrška lokalnim akcijskim grupama
<i>Prioritet 3.5. Privlačenje investicija u turizmu</i>
Mjera 3.5.1 Podrška u privlačenju investicija
Mjera 3.5.2. Razvoj sustava podrške za korištenje EU fondova
Mjera 3.5.3. Podrška u realizaciji investicija

Izvor: izradio autor prema strateškim dokumentima

11. POPIS SLIKA

Sl.1. Administrativno-teritorijalna podjela Grada Skradina i njegov položaj u odnosu na susjedne općine, županije i cjelokupni teritorij Republike Hrvatske.....	9
Sl.2. Stanovništvo Grada Skradina 1948., 1971. i 2021. godina (po naseljima) (%).....	12
Sl.3. Veća naselja Grada Skradina 1948. godine.....	13
Sl.4. Veća naselja Grada Skradina 2021. godine.....	13
Sl.5. Naselja Grada Skradina prema površini i broju stanovnika 2021. godine (bez Skradina).....	15
Sl.6. Naselja Grada Skradina prema površini i broju stanovnika 2021. godine (bez Skradina).....	15
Sl.7. Kretanje ukupnog broja stanovnika Grada Skradina, Skradina i ostalih naselja od 1857. do 2021. godine.....	20
Sl.8. Kretanje ukupnog broja stanovnika Grada Skradina, Skradina i ostalih naselja, Šibensko-kninske županije i Republike Hrvatske od 1857. do 2021. godine (bazni indeks).....	21
Sl.9. Kretanje ukupnog broja stanovnika Grada Skradina, Skradina, i ostalih naselja, Šibensko-kninske županije i Republike Hrvatske od 1857. do 2021. godine (lančani indeks).....	21
Sl.10. Sastavnice prirodnog kretanja stanovništva i ukupna prirodna promjena Grada Skradina od 1964. do 2021. godine.....	23
Sl.11. Indeks kretanja rodosti i smrtnosti stanovništva Grada Skradina i Republike Hrvatske od 1964. do 2021. godine.....	24
Sl.12. Stopa prirodne promjene stanovništva Grada Skradina i Republike Hrvatske od 1964. do 2021. godine (‰).....	25
Sl.13. Kretanje vitalnog indeksa Grada Skradina i Republike Hrvatske od 1964. do 2021. godine.....	26
Sl. 14. Doseljeni na područje Grada Skradina prema mjestu prethodnog boravka 2001. godine.....	28

Sl. 15. Doseljeni na područje Grada Skradina prema mjestu prethodnog boravka 2011. godine.....	28
Sl. 16. Doseljeni na područje Grada Skradina prema mjestu prethodnog boravka 2021. godine.....	28
Sl. 17. Aktivni dnevni migranti u Gradu Skradinu koji obavljaju zanimanje i dnevno cirkuliraju prema mjestima radu u 2021. godini.....	29
Sl. 18. Opći koeficijent feminiteta Grada Skradina 2021. godine (po naseljima).....	34
Sl. 19. Specifični koeficijent feminiteta Grada Skradina 2021. godine (po naseljima).....	35
Sl. 20. Udjeli velikih dobnih skupina Grada Skradina 2021. godine (po naseljima).....	37
Sl. 21. Indeks starosti Grada Skradina 2021. godine (po naseljima).....	38
Sl. 22. Dobno-spolna piramida stanovništva Grada Skradina 2011. godine.....	40
Sl. 23. Dobno-spolna piramida stanovništva Grada Skradina 2021. godine.....	40

12. POPIS TABLICA

Tab.1. Naselja Grada Skradina prema broju stanovnika 2021. godine.....	11
Tab.2. Opće kretanje broja stanovništva Grada Skradina od 1857. do 2021. godine.....	16
Tab.3. Opće kretanje stanovništva grada Skradina od 1857. do 2021. godine.....	17
Tab.4. Opće kretanje stanovništva ostalih naselja Grada Skradina od 1957. do 2021. godine.....	17
Tab.5. Tipovi općeg kretanja stanovništva Grada Skradina prema međupopisnim razdobljima od 1964. do 2021. godine.....	31
Tab.6. Pokazatelji biološke strukture stanovništva Grada Skradina, Skradina i ostalih naselja, Šibensko-kninske županije i Republike Hrvatske prema spolu i dobi 2021. godine.....	33
Tab.7. Udjeli glavnih narodnosnih skupina Grada Skradina 1991., 2001., 2011. i 2021. godina (%).....	42

Tab.8. Stanovništvo Grada Skradina, Šibensko-kninske županije i Republike Hrvatske prema najvišoj završenoj školi.....	44
Tab.9. Stanovništvo Grada Skradina, Šibensko-kninske županije i Republike Hrvatske prema ekonomskoj aktivnosti 2001., 2011. i 2021. godine.....	45
Tab.10. Zaposleno stanovništvo Grada Skradina prema sektorima djelatnosti 1991., 2001., 2011. i 2021. godine.....	47
Tab. 11. Opći pokazatelj indeksa razvijenosti jedinica lokalne samouprave u Šibensko-kninskoj županiji za razdoblje 2020-2022.....	48
Tab.12. Ciljevi i mjere demografske revitalizacije na nacionalnoj i regionalnoj razini u periodu između 2021. i 2033. godine.....	51